

UNIVERZITA KARLOVA
PRÁVNICKÁ FAKULTA
katedra trestního práva – oddělení kriminalistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

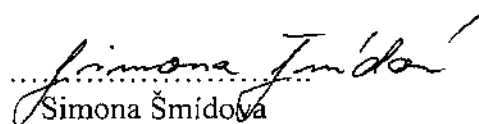
„Metodika vyšetřování vražd (vybrané problémy)“

Vedoucí diplomové práce:
RNDr. Petr Šťourač

Diplomant: Simona Šmídová
V. ročník
Adresa: Na Pěšince 1101
Mělník
276 01

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Simona Šmídová

V Mělníku dne 11. 4. 2007

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomáhali při vypracování této diplomové práce, především **RNDr. Petru Šťouračovi** za odborné vedení a podnětné rady, dále **prim. plk. MUDr. Miloši Sokolovi Ph.D.** za umožnění účasti na soudní pitvě, poskytnutí fotodokumentace a v neposlední řadě i za jeho velmi vstřícný přístup. Také bych chtěla poděkovat **pplk. MUDr. Zdeňku Šňupárkovi, Rudolfu Štěpánkovi, por. Michalu Hanouskovi a por. Martinu Gobymu**, kteří se významnou měrou spolupodíleli na provedení soudní pitvy. V této souvislosti děkuji i **MUDr. Stanislavu Soukupovi a MUDr. Pavlu Kubištvovi**, kteří mi pomohli v zařízení účasti na pitvě. Dále děkuji **por. Bc. Josefu Markovi** za poskytnutí studijních materiálů, fotodokumentace a zodpovězení dotazů. Za zodpovězení dotazů z oboru neonatologie děkuji **prof. MUDr. Zdeňku Doležalovi, CSc., prim. MUDr. Jiřímu Dortovi Ph.D. a prim. MUDr. Haně Podešvové. Mgr. Heleně Vavřinové** bych chtěla poděkovat za korekturu diplomové práce. V neposlední řadě děkuji i **prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc.** a mému školiteli **RNDr. Petru Šťouračovi** za vědomosti, které jsem nabyla na přednáškách z výběrových předmětů a ve své práci je využila.

Obsah

1. Předmluva	1
2. Úvod	1-3
3. Právní charakteristika trestného činu vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou	3-7
3.1. Vražda	3-4
3.2. Vražda novorozeného dítěte matkou	4-7
4. Metodika vyšetřování vražd	7-50
4.1. Stručná kriminalistická charakteristika vražd	7-11
4.1.1.1. Statistický přehled páchaní vražd v letech 2000-2006	7-8
4.1.1.2. Osobnost pachatelů vražd	8
4.1.1.3. Osobnost obětí vražd	8
4.1.1.4. Motivy vražd	8-9
4.1.1.5. Způsoby páchaní vražd	9-10
4.1.1.6. Způsoby utajování vražd	11
4.2. Zvláštnosti předmětu vyšetřování	11-12
4.3. Zvláštnosti podnětů k vyšetřování	12-14
4.4. Typické stopy	14-15
4.4.1. Stopy materiální	14
4.4.2. Stopy paměťové	14-15
4.5. Typické vyšetřovací situace	15-18
4.5.1. Je podezření z vraždy, mrtvola nebo její části jsou nalezeny	15-16
4.5.1.1. Identita mrtvoly je známa	15
4.5.1.2. Identita mrtvoly není známa	15-16
4.5.2. Je podezření z vraždy, mrtvola však chybí	16-17
4.5.3. Pachatel je znám	17
4.5.4. Pachatel není znám	17-18
4.6. Zvláštnosti prvotních vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů	18-35
4.6.1. Zajištění místa činu	18
4.6.2. Ohledání místa činu	19-24
4.6.3. Ohledání těla mrtvoly	24-27
4.6.4. Pátrání po pachateli vraždy	27-28
4.6.5. Zjištění očitých a jiných svědků vraždy	28-29
4.6.6. Zajištění podezřelých osob	29
4.6.7. Pátrání po odcizeném vozidle	29
4.6.8. Pátrání po odcizených předmětech	29
4.6.9. Zadržení zásilky	29-30

4.6.10. Zvláštnosti soudně lékařské expertizy	30-35
4.7. Prvotní úkony v případech pohřešovaných osob	35-36
4.8. Zvláštnosti vyšetřovacích verzí	36-39
4.8.1. Verze vytyčované na základě způsobu spáchání vražd	36-37
4.8.2. Verze vytyčované na základě utajování vražd	37-38
4.8.3. Verze vytyčované na základě informací o místě činu, o situaci na místě činu a o stopách na místě činu	38-39
4.8.4. Verze vytyčované na základě informací o osobě oběti	39
4.9. Plánování a organizace vyšetřování	39-40
4.10. Zvláštnosti následných vyšetřovacích úkonů	40-50
4.10.1. Zvláštnosti výslechu obviněného	40-43
4.10.2. Zvláštnosti výslechu svědků	43-45
4.10.3. Zvláštnosti expertiz	45-47
4.10.3.1. Znalecký posudek z odvětví psychiatrie, psychologie a sexuologie	46-47
4.10.3.2. Znalecký posudek z odvětví dopravy	47
4.10.4. Rekognice	47-48
4.10.5. Vyšetřovací experiment	48-49
4.10.6. Domovní prohlídka	49-50
4.10.7. Prověrka výpovědi na místě	50
4.10.8. Rekonstrukce vraždy	50
5. Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování a zvláštnosti kriminalistické prevence	50-52
6. Závěr	52-54
7. Seznam použité literatury	55-56
8. Obrazová příloha	57-68

1.

Předmluva

Trestný čin vraždy, který patří dle trestního zákona mezi trestné činy proti životu a zdraví, se vyznačuje vysokou společenskou nebezpečností. Přes velkou snahu v boji proti násilné kriminalitě zůstává každoročně neobjasněno několik vražd. I když se nejedná o vysoký počet, je každá objasněná vražda s ohledem na objekt a předmět tohoto trestného činu, kterým je člověk a jeho život, úspěchem a každý tzv. pomníček – neobjasněný případ vraždy, zklamáním.

K tomu, aby vyšetřování a objasňování trestného činu vraždy mohlo být úspěšné, je zapotřebí nejen vypracovat metodiku vyšetřování tohoto trestného činu, ale také respektovat a řídit se jejími zásadami. Na některé aspekty tohoto problému poukazují ve své diplomové práci, přičemž se, s ohledem na rozsah diplomové práce, soustředím jen na její určité části.

V úvodní kapitole se zabývám obecnými otázkami trestného činu vraždy.

Problematicku trestného činu vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou rozebírám v kapitole třetí.

Těžiště mé práce je v kapitole čtvrté, ve které pojednávám o jednotlivých oblastech nepochybně patřících do metodiky vyšetřování vražd a ji tvořících. V této části kladu důraz na rozbor problematiky ohledání místa činu (nálezu), ohledání mrtvoly, také se podrobněji věnuji soudně lékařské expertize. V poslední, páté kapitole se zabývám významem spolupráce veřejnosti při vyšetřování vražd. Tuto práci jsem zpracovala za použití poznatků ze studia kriminalistické literatury, tématicky zaměřených přednášek, ale také poznatků získaných vlastní zkušeností (soudní pitva).

2.

Úvod

Lidský život a zdraví jsou jedny z nejdůležitějších společenských hodnot. Jejich ochranou se také zabývá řada norem a dokumentů. Právo na život má každý bez jakékoliv diskriminace a je pojímáno jako rovné právo pro všechny lidi bez rozdílu. Základní ustanovení jsou obsažena v **čl. 6 Listiny základních práv a svobod** – „*Každý má právo na život, lidský život je hoděn ochrany již před narozením, nikdo nesmí být zbaven života, trest smrti se nepřipouští.*“ Stejně tak se vyjadřují i mezinárodní dokumenty o lidských právech. Tak **Evropská úmluva o lidských právech v článku 2** stanoví Právo na život: „*1. Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.*“ Evropská úmluva vychází z pojetí, že život začíná narozením. Právo plodu neřeší.

V **Mezinárodním paktu o občanských a politických právech** je v **článku 6** uvedeno: „*Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.*“

Tyto zásady jsou nejvíce propracovány v **trestním zákoně** (dále jen TZ). Ochrana lidského života a zdraví je věnována hlava sedmá zvláštní části trestního zákona, zabývají se jí však i jiná ustanovení zvláštní části trestního zákona – § 93 TZ, § 93a TZ – teror, § 155 TZ – útok na veřejného činitele, § 179 TZ, § 180 TZ – obecné ohrožení, § 196 TZ, § 197a TZ – násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, § 207 TZ, § 208 TZ – neposkytnutí pomoci, § 212 TZ – opuštění dítěte, § 234 TZ – loupež, § 234a TZ – brání rukojmí.

Podle našeho trestního zákona se vraždy dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí (§ 219 odst.1 TZ). Ve druhém odstavci jsou vyjmenovány případy tzv. kvalifikované skutkové podstaty, pro něž je stanoven přísnější trest. Pachatelem (subjektem) vraždy může být kdokoli. Zavinění (subjektivní stránka) je v zákoně přímo uvedeno ve formě úmyslu (přímý i nepřímý). Objektivní stránka (jednání pachatele) spočívá v konání nebo opomenutí takového chování, k němuž byl pachatel povinen. Objektem, proti kterému pachatel útočí, je lidský život a zdraví.

Zvláštním případem vraždy je dle § 220 TZ vražda novorozeného dítěte matkou. Jediným pachatelem může být matka, jedná se tzv. speciální subjekt. Její jednání je ještě podmíněno časově - pro naplnění této skutkové podstaty se vyžaduje, aby k činu došlo při porodu nebo bezprostředně po něm a rozrušením způsobeným porodem. Jde o privilegovanou skutkovou podstatu, která je mírněji trestná. Přičemž důvodem mírnějšího posuzování a stanovení nižší sankce za naplnění všech znaků, které skutková podstata předpokládá, je oproti trestnému činu vraždy dle § 219 TZ zvláštní duševní stav pachatelky v době činu, který je způsoben zvláštními fyziologickými pochody vyvolanými porodem.

Každá spáchaná vražda má negativní ohlas a vyvolává u veřejnosti značné znepokojení, narušuje pocit občanského bezpečí a klidný život v širokém okolí. Veřejnost se také velmi aktivně zajímá o to, jaká opatření vyšetřující orgány zaujaly a jak se vyšetřování vyvíjí. S ohledem na vyšetřování trestného činu vraždy a jeho event. ztížení je ale možno zveřejňovat jen minimum informací, a to především k osobě pachatele.

§ 8a TŘ Poskytování informací o trestním řízení

(1) Orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům. Přitom dbají toho, aby neohrožovaly objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci, nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení, údaje, které přímo nesouvisí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.

(2) Z důvodů uvedených v odstavci 1 orgány činné v trestním řízení odeprou poskytnutí informací.

Následky vražd nejsou jen primární (smrt člověka), ale doprovází je psychická traumata příbuzných a svědků, zničení rodinných a manželských svazků, majetkové a sociální škody, vyvolání nebezpečí a strachu v blízkém okolí.

V poslední době navíc narůstá surovost a brutalita útoků, mění se i motivy činu. Setkáváme se častěji s pácháním vražd, jejichž cílem je získání majetkového prospěchu. Narůstá také počet nájemných vražd. Věk pachatelů se snižuje. To svědčí o zvýšení sociopatologických faktorů. Trestný čin vraždy je značně skutkově složitým trestným činem a jeho prokazování je velmi náročné. Složitost vyplývá už jen z té skutečnosti, že si vrah velmi dobře uvědomuje, jak vysoký postih za spáchání tohoto trestného činu mu hrozí, a tak se snaží různými způsoby ztížit vyšetřování. Ničí stopy, inscenuje průběh události, vytváří takovou důkazní situaci, aby zakryl pravý stav události a vzbudil o jejím průběhu falešnou představu. Snaží se ovlivňovat svědky, uprchnout. Usiluje o co možná nejpozdější odhalení spáchaného činu orgány činnými v trestním řízení.

Ztotožňuji se s názorem bývalého státního zástupce JUDr. Miroslava Antla, který se k jednotlivým typům vražd a jejich možné prevenci vyjádřil v diskusi v nově vysílaném pořadu na televizi Prima – „Krimi live“, že prevence vražd je s ohledem na fakt, že se v drtivé většině případů jedná o vraždy spáchané mezi blízkými příbuznými, velmi obtížná: „Stabilně (už po mnoho desetiletí) jsou to vraždy spáchané v rozrušení v průběhu hádky, a to mezi

manžely, příbuznými, přáteli i nepřáteli, dlouhodobě tzv. „domácí zabijáčky“, tj. vraždy v domácnosti mezi manžely či druhem a družkou, mnohdy jako řešení (mimo)manželských troj, či víceúhelníků. Od počátku devadesátých let (minulého století) pak nově nastupují vraždy v rámci organizovaného zločinu, tedy vraždy plánované, připravované – tzv. „popravy“. „Nejsložitější pro dokazování jsou pak vraždy organizované.“¹⁾

3.

Právní charakteristika trestného činu vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou

Trestné činy vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou jsou zařazeny v VII. hlavě trestního zákona č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Český trestní zákon vychází ze zásady nullum crimen sine lege, proto je trestným činem jen pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně (§ 3 odst. 1 TZ). Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu (§ 3 odst. 2 TZ).

Protože naše právní úprava je založena na tzv. materiálním pojetí trestného činu, je třeba proto, aby se jednalo o trestný čin, splnění kumulativně dvou podmínek. Čin musí vykazovat znaky uvedené v zákoně (formální podmínka) a zároveň musí být nebezpečný pro společnost (materiální podmínka).

Materiálním znakem trestného činu je jeho nebezpečnost pro společnost, která je jedním z pojmových znaků trestného činu a vyznačuje se svými stupni. Nebezpečnost trestného činu vraždy je nepochybně velmi vysoká.

Druhým pojmovým znakem trestného činu jsou znaky uvedené v zákoně - tzv. formální znaky trestného činu. Jsou jimi jednak znaky skutkové podstaty trestného činu - objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka, protiprávnost a znaky, které jsou znaky trestného činu, ale nikoliv znaky skutkové podstaty - věk a přičetnost.

Znaky skutkové podstaty jsou uvedeny v obecné a zvláštní části trestního zákona.

3.1. Vražda

Skutková podstata trestného činu vraždy je definována v § 219 TZ

„(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.

(2) Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dvou nebo více osobách,

b) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,

c) opětovně,

d) na těhotné ženě,

e) na osobě mladší než patnáct let,

f) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,

g) na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nebo

¹⁾ <http://krimilive.idnes.cz/poradna.asp?p=krimilive> - Poradna Miroslava Antla o kriminalitě

h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky“.

Objektem, tedy chráněným zájmem, je lidský život.

Předmětem útoku je **živý člověk**. S ohledem na existenci zvláštní skutkové podstaty v § 220 TZ, je jím člověk od okamžiku, **kdy již není lidským plodem**. Otázka přesného určení tohoto okamžiku je často diskutována. Je za něj považován začátek porodu v užším slova smyslu. Tj. jako **počátek druhé doby porodní**. První fáze porodní může totiž u těhotné ženy nastat několik měsíců před očekávaným dnem porodu (devátým měsícem). Tudíž, pokud by žena začala mít porodní stahy např. již v sedmém měsíci, pak by již od tohoto okamžiku bylo nutno za člověka považovat i takto starý lidský plod.

S obdobným problémem se setkáváme i při **určení okamžiku smrti** člověka. Smrt je takéž procesem trvajícím po určitou dobu. Je jím okamžik, kdy proces zániku organismu se stává ireverzibilním. Od roku 1968 se dle doporučení Světové zdravotnické organizace z důvodů nových medicínských poznatků a možností za tento okamžik považuje tzv. biologická smrt mozku (cerebrální smrt). Česká republika se k tomuto doporučení připojila. Některé země se ale i dnes ke smrti mozku staví odmítavě zejména z náboženských důvodů a smrt definují stále klasicky – tj. zástavou srdeční činnosti. S ohledem na skutečnost, že současný český trestní zákon nepřipouští euthanasii, je život chráněn i tehdy, je-li člověk smrtelně nemocen či zraněn a blížká smrt je neodvratná. Není přípustný jakýkoliv zákrok, který by i jen uspil smrt, i když je jisté, že ta nastane neodvratně.

Vražda je trestným činem úmyslným, tudíž úmysl pachatele musí směřovat k usmrcení člověka. Může se tak stát buď konáním nebo opomenutím, jelikož jednáním je i opomenutí takového chování, k němuž byl pachatel dle okolností a svých poměrů povinen (např. lékař úmyslně nepodá nemocnému lék) a které charakterizuje **objektivní stránku** trestného činu.

Dle § 67a TZ uplynutím promlčecí doby nezaniká trestnost trestného činu vraždy (§ 219 TZ), pokud byl spáchán za takových okolností, že se jedná o válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva. V té souvislosti se též nepromlčuje výkon trestu dle § 68a TZ.

3.2. Vražda novorozeného dítěte matkou

„Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu, nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.“
(§ 220 TZ)

Vražda novorozeného dítěte matkou není častým trestným činem (státní zastupitelství ročně evidují jen několik takových případů, přibližně 10). Je specifickou kategorií vraždy a v mnoha směrech vybočuje z ostatní násilné kriminality. **Objektem** tohoto trestného činu je život novorozeného dítěte. **Předmětem útoku** je novorozené dítě, které se narodilo živé a bylo zavražděno při porodu nebo hned po něm. Až do počátku porodu (2. fáze porodní) jde o lidský plod. Novorozeným dítětem se rozumí dítě od počátku porodu a to i tehdy, pokud zcela neopustilo matčino tělo a není od něj zcela odděleno.

Tento trestný čin je definován, jak je výše uvedeno, v § 220 TZ a je třeba zdůraznit, že se toto ustanovení samozřejmě nevztahuje na další osoby, které se vraždy novorozeného dítěte případně účastnily. Ty mohou být stíhány pro trestný čin vraždy dle § 219 TZ. **Subjektem** tohoto trestného činu může být jen matka novorozeného dítěte. Tento trestný čin je oproti ostatním vraždám specifický i svou trestní sazbou, uvedenou v trestním zákoně, která je oproti vraždám dle § 219 TZ výrazně nižší. Je to dáno tím, že zákon bere v úvahu, že je matka po

porodu, který je často proveden tajně a bez pomoci, ve stavu vysoké vyčerpanosti a duševní deprese, také může u matky dojít k větším ztrátám krve. **Subjektivní stránka** vyžaduje u trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou úmysl, a to alespoň eventuální.

Latence tohoto trestného činu ale nemusí být úplně zanedbatelná. Především v případě, kdy se nastávající matce daří těhotenství skrývat a následně porodit bez účasti svědků, pak může být prokázání vraždy novorozeného dítěte obtížné.

Při zkoumání **motivů**, proč se matky své novorozené dítě rozhodly usmrtit, jsou zastoupeny sice i sociální důvody, ale na základě výzkumu, který provedl a popsal ve své diplomové práci Václav Jíra²⁾, je poukazováno na fakt, že v 60 % případů byla vražda novorozeného dítěte provedena matkou v rozrušení způsobeném porodem. Rozhodujícím pro konstatování existence tohoto stavu je dle komentáře k § 220 TZ³⁾ posudek znalce z oboru zdravotnictví, odvětví gynekologie a porodnictví.

Zavraždění novorozeného dítěte matkou může být dle našeho trestního řádu posuzováno buď jako vražda (§ 219 TZ), nebo dle privilegované skutkové podstaty jako trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 220 TZ). Musí být v tomto případě samozřejmě splněny všechny podmínky trestnosti. Matka zde vystupuje v **pozici tzv. konkrétního subjektu**, který je vymezen zvláštním postavením k předmětu útoku. Jedním z důležitých zjištění, která mohou vést k posouzení činu, nikoliv jako vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 TZ, ale jako vraždy dle § 219 TZ je zjištění, zda bylo dítě po porodu ošetřeno (neošetřené dítě má na kůži mázek, krev, smolku). Pokud bylo dítě ošetřeno, lze spíše než na rozrušení způsobené porodem usuzovat na cílené jednání.

Termínem „rozrušení způsobené porodem“ je třeba rozumět změněný duševní stav, který je způsoben fyziologickými procesy vyvolanými porodem, který oslabuje vůli rodičky a její odolnost vůči vnitřním a zevním vlivům. Je jím ve smyslu § 220 TZ myšlen vyšší stupeň rozrušení, typicky, při nepravidelně probíhajícím porodu, za pocitů enormní bolesti, např. při poruše souhry práce děložního těla a hrdla atd. Pokud porod nepostupuje fyziologicky, např. pro nepoměr hlavičky a pánve rodičky, při křeči dělohy, když hrozí ruptura dělohy, při nepravidelné poloze dítěte, kdy se může rodičku ovládnout pocit hrozícího nebezpečí. Rozhodujícím podkladem je zde posudek **znalce lékaře z oboru porodnictví**, ale také z oboru psychiatrie. Nejedná se o duševní poruchu či chorobu, která by zakládala stav nepřičetnosti, a tím i beztrestnost ženy. Na jeho trvání je závislé posouzení, zda k usmrcení došlo ihned po porodu.

Ještě bych ráda uvedla, **co se míní termínem „hned po porodu“**. Jedná se o dobu, kterou nelze měřit podle hodin, protože její trvání je závislé na mnoha okolnostech. Jestliže žena usmrtí novorozené dítě krátce po porodu a jedná se v podstatě o její první jednání, kterého byla po porodu schopna, pak se jedná o onu dobu „hned po porodu“. Tato doba závisí na všeobecné duševní a tělesné odolnosti rodičky, na průběhu porodu, jeho bolestivosti, délce trvání, ale i na dalších okolnostech (chování ženy po porodu je závislé i na jejím duševním a tělesném stavu před porodem, na prostředí ve kterém rodí, na vztahu k porodu a k dítěti, na tom, jestli byla v době porodu sama, tato okolnost může narušit její psychický stav apod.) a není proto vyloučeno, že v konkrétním, ale výjimečném případě, může být tento znak naplněn i v případě jeho několika denního trvání. Pokud ale matka dítě po porodu ošetřila, nebo se

²⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policiista/2003/11/dip.html> -Vraždy novorozenců v ČR a psychosociální stav jejich matek

³⁾ Šámal P., Pury Fr., Rizman St. : Trestní zákon – komentář II. díl (§ 91 - § 301).6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C.H.Beck, 2004, str. 1312

prospala, není už možné v takovém případě zavraždění dítěte posuzovat za zavraždění „ihned po něm“ (po porodu).

Způsoby usmrcení novorozeného dítěte jako znaky objektivní stránky trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou

- **usmrcení aktivním jednáním matky**
- **usmrcení pasivním jednáním matky**

K vraždě novorozence může dojít jednak **aktivním jednáním matky**, v těchto případech je nejčastější příčinou smrti dítěte zamezení přístupu vzduchu do dýchacích cest, tj. udušení zardoušením, nebo uškrcením. Nejčastěji se tak děje přiložením textilie, papíru na nos a ústa apod. Pro tento mechanismus usmrcení obvykle svědčí zranění v obličeji, na přední straně krku, na šíji a v ústech. Vzácněji se vyskytují řezné či bodné rány, nebo utopení. Matka se ale může dopustit trestného činu vraždy novorozeného dítěte tím, že dítě po porodu neošetří – nezbaví je porodních blan, nezabalí jej (ohrožení na životě podchlazením jsou i novorozenci ponechání bez ošetření i při okolní teplotě 15°C ⁴⁾), nebo matka novorozené dítě nechá úmyslně ležet obličejem na polštáři, aby se udusilo – **pasivní jednání**. Často matky poté v takových případech argumentují tím, že po namáhavém porodu usnuly, že byly porodem překvapeny a ještě jej nečekaly, že upadly po porodu do bezvědomí, a proto nemohly dítěti pomoc poskytnout. Také se lze setkat s tvrzením matky, že dítě po porodu nekřičelo, nehýbalo se, proto si myslela, že je mrtvé, a pomoc mu tudíž neposkytla.

Stěžejní, pro zodpovězení mnoha důležitých otázek v případě trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou a především pro správnou kvalifikaci skutku, je úzká spolupráce orgánů činných v trestním řízení se znalci z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství a odvětví porodnictví.

Lékařem - znalcem z oboru soudního lékařství je především zjišťováno, zda šlo o porod či potrat, zda bylo dítě novorozené (o této skutečnosti svědčí především nález smolky – černoželený obsah střeva a sýrového mazu – šedobílá pastovitá hmota, která je přítomna po porodu na pokožce dítěte), příčina smrti, dále **jestli dítě po porodu dýchalo, tedy žilo**. (Jedná se o důležitou skutečnost pro správnou kvalifikaci skutku, protože předmětem útoku v případě trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, může být jen živé novorozeně. Pokud by dítě zemřelo při porodu nebo bezprostředně po něm, mohlo by jít jen o pokus vraždy na tzv. nezpůsobilém předmětu útoku). Novorozené dítě musí být živé a vyvinuté natolik, aby bylo schopno mimoděložního života alespoň po určitou dobu. (V opačném případě by se jednalo o přerušení těhotenství.)

To lze zjistit **plovací zkouškou plic** (je ale nutné brát především v úvahu okolnosti nálezu těla, při protrahované asfyxii mohou být po narození dýchací pohyby minimální a vzdušnost plic nepřiliš patrná, proto je třeba tuto zkoušku posuzovat jako orientační a naopak zkouška se může jevit jako pozitivní např. při přítomnosti hnilobných plynů, při zmrznutí) a provedením **histologického vyšetření**, kdy na základě výskytu **vyrovnaných elastických vláken ve stěně plicních tepen**, které se objeví, pokud krev protékala plícemi a které tedy dýchaly, lze na tento fakt usuzovat.

Přítomnost vzduchu se zjišťuje také v trávicí trubici. Jeho přítomnost v žaludku svědčí o tom, že dítě žilo několik minut. Žaludek se naplňuje vzduchem při prvních vdeších dítěte, ale

⁴⁾ Strejc, P.: Soudní lékařství pro právníky. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2000, str. 52

během 10 – 20 minut se dostává do dvanáctníku, pokud se jedná o fyziologický porod. Pokud je vzduch přítomen v horních částech tenkého střeva, lze soudit, že dítě žilo 15 - 30 min., v celém tenkém střevě je to 6 hodin a přítomnost vzduchu v tlustém střevě značí, že dítě muselo žít přibližně 12 hodin.

Známkou, že dítě žilo, je i **zduření a začervenaní v oblasti pupečníku** (leukocytární val⁵), který se objevuje přibližně za 1 hodinu od narození živého dítěte. V případě narození mrtvého dítěte se leukocytární val neobjeví, a je tudíž pravděpodobné, že dítě minimálně 1 hodinu po porodu žilo.

Další otázkou, kterou se soudní lékař ve znaleckém posudku také zabývá, která ale nemá vliv na právní posouzení skutku je, zda bylo dítě **životaschopné**. S ohledem na těžkou vrozenou vadu mohlo být totiž způsobilé žít jen krátkou dobu po porodu, anebo nebylo pro tuto vadu schopno žít vůbec (anencefalie). Znakem životaschopnosti je především stupeň zralosti a donošenosti dítěte, který vyplývá zejména z jeho hmotnosti a délky. Průměrně donošený novorozenec měří 50-52cm a váží 3200-3300g dle pohlaví. Obvod hlavy je průměrně 35cm. Také se zkoumá stav pupečníku, který již druhý den zasychá, umístění jeho úponu, který je u donošených přibližně uprostřed břicha. Dalším znakem donošenosti je zralost plicní tkáně, která ztrácí v průběhu svého vývoje žlaznatou strukturu a v 10. lunárním měsíci má již zcela charakteristický alveolární obraz.

S otázkou schopnosti mimoděložního života je spojena i problematika přežívání dětí s extrémně nízkou porodní váhou. Pokud je takovým novorozencům poskytnuta vysoce specializovaná péče, přežívají i děti o váze 500g. K této otázce se mi podařilo získat vyjádření tří odborníků v neonatologii - pana přednosty prof. MUDr. Zdeňka Doležela, CSc. z FN Brno, pana primáře MUDr. Jiřího Dorta Ph.D. z FN Plzeň, a paní primářky MUDr. Hany Podešvové z FN Ostrava, k jejichž názoru se taktéž přikláním. Všichni shodně tvrdí, že za hranici životaschopnosti je aktuálně považována hmotnost lidského plodu 500g při narození, ale jedním dechem dodávají, že se jedná o složitou otázku, kdy jen hmotnost plodu není rozhodující, ale o tom, jestli dítě přežije, spolurozhoduje mnoho faktorů, jelikož takovýto novorozenec nemá zcela vyvinuté funkce orgánů, které jsou pro život nezbytné (např. plic, jater, ledvin, mozků), a proto nelze zcela jednoznačně říci, že např. novorozenec při váze 480g není schopen mimoděložního života a zemře a naopak, že např. novorozenec o váze 530g je schopen přežít.

4.

Metodika vyšetřování vražd

4.1. Stručná kriminalistická charakteristika vražd

4.1.1. Statistické zachycení páčání vražd v letech 2000 – 2006

Následující tabulka zachycuje vývoj páčání vražd na území České republiky v letech 2000-2006. Příznivá je vysoká objasněnost tohoto druhu trestného činu – v průměru 90 % případů vražd se objasnit podaří. Vysoký je podíl recidivistů a také vliv alkoholu či jiných

⁵) Štefan J., Mach J.: Soudně lékařská a medicínsko – právní problematika v praxi. Praha: Grada Publishing, 2005, str.151

návykových látek není zanedbatelný. Z pohledu mé práce také musím zmínit údaj o počtu spáchaných vražd novorozeneých dětí matkami. Jedná se jen o jednotlivé případy, tuto skutečnost také potvrzují níže.

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Celkem počet vražd	279	234	234	232	227	186	231
Objasněno	228	201	210	199	205	161	196
Procentuální vyjádření	81,7%	85,9%	89,7%	85,7%	90,3%	86,5%	84,8%
Vraždy novorozeneého dítěte matkou	6	1	1	3	0	0	2
Objasněno	5	1	1	1	0	0	2
Procentuální vyjádření	83,3%	100%	100%	33%	-	-	100%

(Pramen: Statistika MVČR)

4.1.2. Osobnost pachatelů vražd

Na základě mnoha provedených kriminologických výzkumů bylo zjištěno, že vraždy jsou nejčastěji páčány mladými pachateli (18 – 30 let). Také se zjistilo, že se ve většině případů jedná o osoby s nízkou úrovní vzdělání. Velké procento pachatelů se dopouští vraždy pod vlivem alkoholu (až 70 %). Vysoké je na tomto trestném činu zastoupení psychopatů a oligofrenních (slabomyslných osob). Mezi pachateli vražd je také oproti celkové populaci více svobodných a rozvedených než ženatých a vdaných osob.

4.1.3. Osobnost obětí vražd

Z provedených viktimologických výzkumů jasně vyplývá, že v naprosté většině případů existuje mezi pachatelem vraždy a jeho obětí blízký vztah, který ovlivňuje proces viktimizace. Jedná se o 75 % případů. Jen v 25 % případů je možné konstatovat, že žádný bližší vztah mezi pachatelem vraždy a obětí neexistoval.

Je nutné konstatovat, že se ale oběť na míře své viktimizace často z velké části podílí, a to především svým chováním před uskutečněním vraždy pachatelem, kdy některými aktivitami (posměšky, urážky, nadávky) může pachatele stimulovat v tom smyslu, že vyprovokuje, nebo vystupňuje jeho útok.

Na druhé straně specifickou kategorií jsou tzv. vraždy nájemné – na objednávku, kdy mezi pachatelem a obětí žádný vztah neexistuje. Ale existuje zde konfliktní vztah mezi objednatelům vraždy a obětí.

4.1.4. Motivy vražd

Motivů páčání vražd je celá řada. Jejich zjištění v konkrétním případě může významně přispět k nasměrování dalšího průběhu vyšetřování a vést tak k objasnění případu - především k dopadení pachatele a jeho usvědčení.

Vedle klasických motivů, jako jsou vraždy sexuálně motivované, ziskové (loupežné vraždy), krycí – směřující k vyhnutí se trestní odpovědnosti (např. vražda svědka), vraždy, které jsou vyústěním konfliktů v mezilidských vztazích (např. vraždy ze žárlivosti, msty..apod.), se od počátku devadesátých let minulého století setkáváme s novými motivy vražd, jako např. likvidace konkurence, vymáhání dluhů, vyřizování vztahových otázek uvnitř zločineckých organizací.

U vražd novorozených dětí matkou se setkáváme se specifickými motivy (např.tíživá sociální situace, narození nemanželského dítěte, odmítavý postoj rodiny).

4.1.5. Způsoby páchaní vražd

Způsoby páchaní vražd jsou velmi různé a lze je klasifikovat dle nejrůznějších hledisek. Pro kriminalistickou metodiku v případě trestného činu vraždy mají největší význam tato hlediska:

a) dle způsobu jednání

-konáním (uškrcením⁶⁾, zardoušením, použitím bodnořezného nástroje /nůž, břitva/, sečného nástroje /sekyra, srp, kosa/, použitím střelné zbraně /pistole, revolver/..apod.)
-opomenutím (nepodání léku, neošetření novorozeného dítěte matkou po porodu)

b) dle připravenosti

- vraždy s přípravou
- vraždy připravované jednou osobou
- vraždy připravované organizovanou skupinou

Vraždy připravované jsou páchany za okolností, které jsou pro pachatele příznivé (bez přítomnosti svědků, na odlehlých místech). Jsou páchany účinnými zbraněmi, které si po činu pachatel s sebou zpravidla odnáší. Pachatel má již dopředu promyšlenou svoji obhajobu a zajišťuje si alibi. Často po dokonání vraždy pokračuje v úkonech, které mají čin utajit. Hrozí také, že pachatel svůj čin zopakuje, protože jeho předchozí činy zůstávají nezřídka po dlouhou dobu latentní (do doby nálezů mrtvol, do oznámení o pohřešování osoby), a proto orgány činné v trestním řízení nemohou již po spáchání prvního činu ihned začít s pátráním po jeho pachateli. Připravované vraždy jsou charakteristické značným stupněm promyšlenosti jednání pachatele, důmyslností jejich provedení a také jejich utajováním. Mezi okamžikem, kdy pachatel nebo pachatelé pojmu úmysl obět' usmrtit, a jejím usmrčením většinou uplyne relativně delší doba, která slouží pachateli k přípravě činu a k vytvoření vhodných podmínek pro jeho spáchání a utajení. Příprava v takovém případě nejčastěji spočívá :

- ve vyhlédnutí (vytipování) si oběti
- v opatřování smrtícího nástroje
- ve vytváření podmínek pro odstranění mrtvol
- v provádění úkonů k inscenacím (padělání fingo vaného dopisu na rozloučenou při inscenaci sebevraždy...atd.)
- v provádění úkonů znesnadňujících identifikaci pachatele (opatřování si kukel, falešné SPZ automobilu..atd.)
- v zajišťování si alibi

⁶⁾) Obrazová příloha – fotografie č. 1

Vraždy bez přípravy – velmi často se jedná o vraždy spáchané v afektu v emotivně vyhocené situaci. Trestný útok následuje bezprostředně nebo krátce po pachatelově rozhodnutí oběť usmrtit. Nezřídka je možné se setkat s velkým množstvím ran na těle oběti, jelikož pachatelova reakce je v takové situaci zcela neúměrná. Pachatelé nepřipravovaných vražd se velmi často ke svému činu doznávají, jen v menšině případů si připravují alibi a promýšlejí způsob obhajoby. Často na policii svůj čin i sami oznámí. Pachatelé se také po spáchání nepřipravované vraždy nezřídka uchylují k sebevraždě.

Tyto vraždy jsou často páčány beze zbraně (zardoušením..), anebo pachatel použije nástroje, který se nachází zrovna v dosahu (železná tyč, kámen, nůž..apod.).

Nepřipravované vraždy jsou obecně páčány za okolností pro pachatele ne příliš příznivých (přítomnost svědků, na místech, ke kterým má pachatel úzký vztah..apod.), které zvyšují riziko jeho dopadení a usvědčení.

c) dle mechanismu usmrcení

- vraždy spáchané se zbraní (zastřelením, ubodáním, úderem tupého předmětu)⁷⁾

„Zbraní v užším kriminalistickém smyslu se rozumí speciální nástroj (zařízení, prostředek), sloužící k mechanickému, destruktivnímu působení na lidský organismus.“⁸⁾

Použití zbraně lze snadno zjistit ze stop zanechaných především na těle oběti, často lze zjistit skupinovou příslušnost, nebo zbraň i individuálně identifikovat. Lze určit i mechanismus usmrcení a v některých případech i příčinu smrti.

- vraždy spáchané beze zbraně (otrávením, utopením, zardoušením, uškrcením)

d) dle soudně lékařských faktorů vedoucích ke smrti

- f y z i k á l n í

- mechanické (řezné, bodné rány, udušení)

- tepelné (působení abnormálně vysokých a nízkých teplot)

- usmrcení elektrickým proudem (Vraždy elektrickým proudem nejsou časté, ale dva takové sobě si svým provedením velmi podobné případy pokusu vraždy tímto způsobem, jsou popsány v Kriminalistickém sborníku. Jednalo se o dvě manželské dvojice, přičemž ženy podaly návrh na rozvod a jejich manželé se s tímto jejich krokem nemohli smířit, proto přiložili na krk spícím obětem – manželkám šňůru zapojenou do elektrické sítě.⁹⁾

- c h e m i c k é (použití jedů a dalších chemikálií, které mohou ohrozit lidský život) Kuriózním je případ vraždy osmnáctileté dívky 53letým mužem, jenž se nedovedl smířit s tím, že si dívka, která byla jeho milenkou, našla novou známost a vztah s 53letým mužem již nadále nehodlala udržovat. Zavraždil jí kyanovodíkem, který si doma za tím účelem vyrobil, tak, že jí jej vlil do rodidel. Zabýval se totiž pokoutně anděličkářstvím (případ se odehrál v 50. letech min.stol.) a dívka se na bývalého milence obrátila s prosbou o prohlídku, jestli není gravidní a o event. odstranění plodu. Muž využil této příležitosti a jed aplikoval výše uvedeným způsobem.¹⁰⁾

- b i o l o g i c k é (ponechání člověka bez potravy, nepodání léků)

⁷⁾ Obrazová příloha - fotografie č. 2

⁸⁾ Musil J. a kol.: Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů.Praha: Univerzita Karlova, 1992, str.18

⁹⁾ Kriminalistický sborník 4/2005. pplk.Bc.Ing. Mareš J. , kpt.Mgr.Šlesinger F. Pokus vraždy elektrickým proudem .Kazuistika, str. 14 - 19

¹⁰⁾ Kriminalistický sborník 1/2005. MUDr. Miroslav Šafr.Lásko, voníš po hořkých mandlích aneb Zpověď anděličkáře. Soudní lékařství, str. 45 - 50

4.1.6. Způsoby utajování vražd

Typickými způsoby utajování vražd jsou:

- ničení stop
- přemístění mrtvoly, nebo její ukrytí
- rozčlenění mrtvoly
- vytváření inscenací - přirozené smrti, nešťastné náhody, nutné obrany, sebevraždy, nepravého motivu činu (Blíže kapitola 4.8.2. – Verze vytyčované na základě utajování vražd.)

4.2. Zvláštnosti předmětu vyšetřování

Při vyšetřování vražd je nutné zjistit a dokázat:

Objekt trestného činu vraždy, kterým je lidský život. Pro správnou kvalifikaci činu je nutno zjistit, zda- li jediným objektem, proti němuž směřoval pachatelův útok, byl lidský život, nebo útočil ještě i proti jiným objektům (pak by kvalifikace byla zcela jiná, šlo by např.o trestný čin obecného ohrožení,teroru..atd.). Proti kterému objektu pachatel směřoval svůj útok, lze usuzovat na základě zjištění, jaký byl motiv a cíl pachatele. Dále mohou pomoci i různé nepřímé skutečnosti, které vypovídají o vztahu pachatele a oběti, jednání oběti bezprostředně před činem, přítomnost výhrůzek, výsměchu...atd.

Důležitým pro vypracování metodiky vyšetřování a zjištění činu je určení konkrétní osoby, proti níž útok směřoval, tj. určení předmětu útoku. Proto je velmi důležité v případě, kdy mrtvola nebyla nalezena, zaměřit se při vyšetřování především na její nalezení a v případě mrtvoly neznámé totožnosti vyvinout veškeré úsilí k jejímu zjištění. Je známo, že v případě, kdy totožnost mrtvoly nelze zjistit, nebo dokonce se mrtvola nenalezne, končí tyto případy jako neobjasněné tzv.pomníčky.

Subjekt trestného činu vraždy se nikterak zásadně neliší od subjektů jiných trestných činů. Je jím každá trestně odpovědná fyzická osoba. Zjišťuje se také, zda-li čin spáchala sama nebo ve spolupachatelství s jinou osobou, zda nejde o recidivistu. Výjimkou je matka v případě trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, která je zde tzv. speciálním subjektem, tj. tohoto činu se může dopustit pouze matka a ještě jen za určitých podmínek, výslovně v zákoně uvedených, nikoliv jiná osoba.

Objektivní stránka trestného činu spočívá v jednání, nebo opominutí, v následku (usmrcení člověka a způsob jeho provedení) a v jejich příčinné souvislosti.

- Je nutné určit především místo spáchání vraždy (někdy se místo spáchání a místo nálezu mrtvoly neshodují, nejsou totožná). Zodpovězení této otázky je především důležité ke zmapování pohybu oběti a jiných osob, se kterými se oběť setkala bezprostředně před vraždou.
- Přesné stanovení doby spáchání činu.
- Jakými prostředky byla vražda spáchána, tj.jakou zbraní, nebo jakým jiným předmětem byla oběť usmrcena.
- Za jakých okolností byla vražda spáchána.
- Zjišťuje se způsob utajování vraždy, který má především význam pro vytyčování vyšetřovacích verzí týkajících se osoby pachatele.
- Jak se oběť chovala před činem.
- Jaká byla poloha pachatele a oběti, jak se oběť bránila.

- Zhodnocení způsobeného násilí (jakým směrem byly vedeny rány) a příčiny smrti v rámci soudně lékařské expertizy.
- Jestliže se na činu podílelo více osob, je nutné zjistit úlohu a formu účasti každého z nich. Jak se na vraždu připravovali atd.

Je také třeba dokázat, že smrt má násilný charakter a způsobila ji cizí osoba. Jevově stejný následek totiž existuje často i při sebevraždě, neopatrnosti poškozeného, nebo při tzv. objektivních příčinách (pád stromu, zřícení skály..atd.). Za předpokladu, že mrtvola je k dispozici, je zodpovězení této otázky především v rukou soudních lékařů, kteří mohou v posudku vyloučit, že by se jednalo o přirozenou smrt, nebo sebevraždu. V případě, kdy ale mrtvola chybí, nebo se jedná o případ osoby pohřešované a zatím nebyla nalezena, je obtížné prokazování účinku – smrti člověka. Z viktimologických výzkumů vyplývá, že až v 80% případů se pachatel s obětí znal, nebo se nacházel ve velmi blízkém vztahu k oběti. Tyto poznatky jsou důležité z hlediska tvorby vyšetřovacích verzí o osobě pachatele, i když i zde závisí především na vražedném motivu.

Také je možné, že vyvstanou pochybnosti o příčinné souvislosti mezi jednáním, nebo opominutím pachatele a jeho účinkem. Dochází k tomu v případech, kdy již před činem oběť trpěla určitou nemocí a není jasné, jestli nezemřela v důsledku nemoci a nikoliv až na následky trestného činu.

Zjišťují se i příčiny a podmínky, které způsobily, nebo umožnily spáchání trestného činu vraždy.

Zjišťuje se také, jak bylo naloženo s vražedným nástrojem, s osobními doklady oběti a s věcmi, které pocházejí z trestné činnosti.

Pro naplnění **subjektivní stránky** trestného činu vraždy i trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou vyžaduje trestní zákon zavinění ve formě úmyslu, a to přímého, nebo nepřímého. Na přímý úmysl je možno usuzovat zejména z přípravy. Nepřímý úmysl je naplněn většinou u vražd z afektu. Stanovení správné formy zavinění, nebo zda – li se vůbec jedná o zaviněné jednání v tom kterém případě, může být někdy obtížné, jelikož se často projevuje shodnými objektivními následky a znaky. V takovém případě je velmi důležité stanovení motivu vraždy. Znalost motivu umožňuje také vytyčovat verze o pachateli a o způsobu spáchání vraždy. Dle motivu se někdy vraždy dělí na vraždy spáchané v afektu, vraždy racionální, vraždy sexuální, loupežné..atd. Na formu zavinění lze též usuzovat z určitých objektivních okolností, do nichž se úmysl promítá. Jedná se o použitou zbraň, způsob spáchání vraždy, chování pachatele před činem, při činu i po něm.

Z hlediska subjektivní stránky se také zjišťuje, zda nebyly dány okolnosti, které by naplňovaly znaky nutné obrany, nebo krajní nouze.

4.3. Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

Proces vyšetřování vražd začíná zpravidla získáním podnětu obsahujícího určitý stupeň podezření, že byl spáchán trestný čin. Podněty k zahájení trestního stíhání pro podezření z vraždy lze rozdělit do dvou hlavních skupin.

- 1. Nález mrtvolky se známkami násilné smrti, nebo jejích částí**
- 2. Oznámení o pohřešování osoby**

Nejčastějšími podněty jsou zpravidla:

- **oznámení občanů**
 - o nález mrtvolky se známkami násilného usmrcení

- o výskytu částí mrtvoly
 - výpověď očitého svědka o spáchané vraždě (zaslechnutí volání o pomoc, výstřelu..)
 - oznámení občanů o náhlém zmizení (nezvěstnosti) určité osoby za okolností odůvodňujících podezření z úmyslného usmrcení
 - oznámení poškozeného v případě pokusu vraždy
- **oznámení pracovníků zdravotní služby ošetřujících osobu s takovým charakterem poranění, které odůvodňuje závěr o jeho způsobení jinou osobou** *(Je znám případ z kriminalistické praxe, kdy díky všímavosti a upozornění zdravotní sestry na nepřiměřené padání vlasů paní, hospitalizované v nemocnici pro nespecifické bolesti břicha, byl proveden velmi podrobný a zkušeně vedený výslech kriminalisty a následně usvědčen záletnický manžel dychtící po dědictví a šťastném životě s mladou milenkou, z pokusu vraždy arzenem, který manželce systematicky po dobu několika dní podával v čokoládových bonbonech. ¹¹⁾*
 - **oznámení organizací** o okolnostech týkajících se spáchání vraždy (např. oznámení pracovníka hotelu o nález mrtvoly v hotelovém pokoji)
 - **oznámení samotného pachatele** - většinou se s touto variantou setkáváme v případech vražd, které nejsou připravované, vražd v afektu mezi rodinnými příslušníky, milenci, kdy se jedná o dosud netrestanou osobu. Tito pachatelé jsou často ve velmi špatném psychickém stavu. Při přijímání takového oznámení je vhodné zajistit přítomnost psychologa nebo psychiatra, aby nedošlo k případnému spáchání sebevraždy.
 - **zjištění operativně pátracích pracovníků nebo orgánů činných v trestním řízení v souvislosti s výkonem služby, nebo při vyšetřování jiné trestné činnosti.**

Je mnoho případů, kdy teprve při vyšetřování další vraždy se podaří vyřešit vraždu, která se již zdála být dalším kriminalistickým pomníčkem.

Dokladem toho je následující případ, kdy byl pachatel dopaden po spáchání své druhé vraždy. Na základě dobré paměti jednoho z vyšetřovatelů, který zmínil svým způsobem spáchání velmi podobnou vraždu před rokem v jiném městě, jež tehdy velmi pobouřila veřejnost a především shodností daktyloskopické stopy, kterou zanechal na šálku v domě oběti před svou první vraždou a sejmutých otisků prstů, se podařilo prokázat, že pachatelem téměř už nevyřešené vraždy je stejná osoba. „Peníze zmizely stejně jako vytáhlý blondák se svými sociologickými dotazníky. Zůstal po něm otisk palce a ukazováčku na šálku, z něhož pil kávu, a neuzavřený příběh, který se během času pomalu měnil v pomník. Světlovlasý mladík dávno zapomněl na jeden oprýskaný kávový hrníček, kterého se dotkl více než před rokem, a s unaveným výrazem ve tváři upatlal příslušná políčka daktyloskopické karty.“ ¹²⁾

- Dále se můžeme setkat taktéž s **anonymními oznámeními.**

Ve všech těchto případech se trestní oznámení pečlivě prověřují a policejní orgány opatřují potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťují stopy trestného činu.

¹¹⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policeista/2003/06/arch47.html> - Travič a veselá vdova

¹²⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policeista/2005/07/sociolog.html> - Pověst o amnestii

Latence vražd je obecně nízká. Určitou míru lze připustit u pohřešovaných osob, vražd novorozenců dětí matkou, cizinců žijících nelegálně na našem území, případně se také může jednat o důsledek nepečlivého přístupu lékaře, přehlédnutí málo zjevných známek násilné smrti.

4.4. Typické stopy

V případě trestného činu vraždy je charakteristický vznik velkého množství stop různého druhu. Velkou skupinou jsou stopy materiální, ale při vyšetřování vražd je možné počítat i se vznikem řady paměťových stop v mysli pachatele, oběti, ale také především svědků.

4.4.1. Materiální stopy

Pro trestný čin vraždy je typický nález mnoha **biologických stop**, ať už jsou to stopy krve, ale také jiných tělních tekutin a výměšků, tkání, vlasů, chlupů. Stopy tohoto druhu můžeme nalézt jak na oděvu oběti, tak především na jejím těle, na vražedném nástroji, ale také na oděvu a těle pachatele, pokud je dopaden záhy po spáchání vraždy a nestačil ještě stopy zničit, nebo odstranit. Tyto stopy se vyznačují velkou důkazní hodnotou. Biologické stopy se u trestného činu vraždy často nalézají nejen na místě činu, ale hodnotným zdrojem je i místo nálezu, pokud není místem činu. Dále se jedná o místa, kde se pachatel na trestný čin připravoval, jsou to i trasy příchodu a odchodu pachatele z místa činu či nálezu oběti.

Stop pachových lze využít k pátrání po pachateli vraždy za použití policejního psa. Tímto druhem stop se v kriminalistice zabývá zcela samostatné odvětví – kriminalistická odorologie.¹³⁾

V posledních letech je velmi významný i nález a analýza **mikrostop**, jako jsou nepatrné částice prachu, hlíny, biologických materiálů, ale i textilních vláken, které jsou často zjišťovány rozбором nečistot zpod nehtů oběti a které vznikly především při zápasu oběti s pachatelem.

Charakteristickými stopami u trestného činu vraždy jsou také různé **stopy násilí na těle oběti** – rány (bodné, sečné, řezné, střelné, rány tupým předmětem apod.) škrábance, zlomeniny kostí, výrony, popáleniny, stopy po působení elektrického proudu, stopy rdoušení, škrcení apod.

Důležitými jsou i **stopy svědčící o znalostech a schopnostech pachatele** (např. způsob oddělení částí těla, způsob konstrukce nástražného výbušného systému apod.)

V případě vražd se tak jako i u jiných trestných činů setkáváme se stopami **daktyloskopickými, trasologickými**¹⁴⁾ (je využíváno identifikačního systému TRASIS, který se skládá z obrazové a textové databáze otisků podešví /tzv. KATALOG/ a obrazové a textové databáze trasologických stop podešví /tzv. SBÍRKA STOP/, přičemž pro zobrazování trasologických stop a pro jejich porovnávání, zkoumání a analyzování se používá systému LUCIA - základním cílem je tento systém zautomatizovat tak, aby vyhledávání bylo prováděno automaticky, jako u systému pro daktyloskopii - AFIS¹⁵⁾ a nebylo veškeré vyhledávání a porovnávání prováděno pracovníky trasologie, což je velmi časově náročné a především příznivé pro pachatele)....apod.

¹³⁾ Rybář M.: Základy kriminalistiky. Pelhřimov: Aleš Čeněk s.r.o., 2001, str. 87 - 89

¹⁴⁾ http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2005/01/straus_info.html - Identifikační a počítačové systémy v trasologii

¹⁵⁾ Straus J. – Porada V. a kol.: Kriminalistická daktyloskopie. Praha: Kriminalistický ústav, 2005, str. 221 - 247

4.4.2. Paměťové stopy

Paměťové stopy ve vědomí **pachatele** jsou ve většině případů velmi komplexní. Pachatel často s ohledem na závažnost a výjimečnost činu vnímá průběh činu velmi dobře a často si jej pamatuje do velkých podrobností. Je to způsobeno i tím, že se pachatel ve svých vzpomínkách k činu vrací a obnovuje si tak rozsah a přesnost vnímaného. U **svědků** jsou tyto stopy jen v minimálním počtu případů do té míry komplexní, aby poskytovaly celkový obraz o všech podstatných okolnostech spáchané vraždy. Často se jedná jen o vnímání určité části, fáze průběhu činu, a tak se mohou například svědkové vyjádřit k trase příchodu a odchodu pachatele, mohou podat informaci o jeho přípravě k činu, ale také o vztazích pachatele a oběti o jejich případných konfliktech.

Velké množství informací vedoucích k odhalení a dopadení pachatele je možné získat i od **svědků - poškozených**, kteří vražedný útok pachatele přežili. Často se jedná o stopu v mysli oběti, která je trvalého charakteru, jelikož oběť pachatele velmi intenzivně vnímala. Také ale může u poškozeného dojít v případě takto závažného trestného činu k amnézii na prožitou událost následkem psychického, nebo traumatického šoku. Podrobnosti události i samotnou událost si pak taková osoba může vybavovat s časovým odstupem. Výslech takové osoby je žádoucí konzultovat s lékařem a event. zajistit jeho přítomnost při tomto úkonu.

4.5. Typické vyšetřovací situace

Na počátku vyšetřování se můžeme v závislosti na míře informací, jimiž orgány činné v trestním řízení disponují, setkat s různými vyšetřovacími situacemi.

4.5.1.

Je vysloveno podezření z vraždy, mrtvola nebo její části jsou nalezeny.

Za těchto okolností lze rozlišovat dvě vyšetřovací situace:

4.5.1.1. Identita mrtvoly je známa

Ve většině případů není obtížné stanovit identitu mrtvoly (má u sebe doklady, je poznána svědky, nalezena ve svém bytě, má na těle specifické znaky (mateřská znaménka, tetováže, jizvy, které umožňují její bezproblémové ztotožnění). Ani ztotožnění s pohřešovanou osobou za pomoci kriminalistických evidencí pohřešovaných osob nečiní výrazné obtíže.

V těchto případech se vytyčují verze o možných příčinách (vztahy oběti s okolím), motivu a pachateli trestného činu. Vyšetřování lze vést způsobem „od oběti k pachateli“.¹⁶⁾

4.5.1.2. Identita mrtvoly není známa

Velmi obtížná a složitá je identifikace mrtvoly, která byla nalezena bez oděvu, ve stadiu pokročilé hniloby, může být přítomna adipocire¹⁷⁾, pokud byla mrtvola vhozena do vody a do jejího nalezení uplynula určitá doba (tento proces začíná zpravidla za 2 – 3 týdny), nebo na místě, k němuž neměla žádný vztah (v lese, v řece...apod.) a které není ani místem spáchání trestného činu. *Taktéž je velmi obtížné pátrání po totožnosti osob, jež za svého života neměly*

¹⁶⁾ Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. Praha: C.H.Beck, 2001, str. 388

¹⁷⁾ Strejc P.: Soudní lékařství pro právníky. I. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000, str. 19

trvalé bydliště. Jedná se o takzvané „bezdomovce“, kteří v době svého uplynulého života nenosili u sebe doklady totožnosti a neměli je tak u sebe ani v době své smrti.¹⁸⁾

V těchto případech je velmi důležité provedení **soudní pitvy**, které je přítomen i kriminalista, který provádí daktyloskopování mrtvol a následně vyhodnocuje otisky prstů se záznamy v evidenci.

Je zapotřebí si v takových případech všimat i stop po úrazech, různých tělesných vad, následků překonaných těžkých chorob.

Veškeré poznatky, které soudní lékař při pitvě zjistí, předá kriminalistům a přiloží se k dokumentaci. Ta je pak zařazena do evidence nalezených mrtvol a kosterních nálezů neznámé totožnosti. Záznamy v této evidenci se neustále porovnávají s evidencí pohřešovaných osob. Prokázání spojitosti záznamů v těchto evidencích pak může vést k identifikaci mrtvol neznámé totožnosti. Tato spojitost se ještě potvrzuje genetickými expertizami (metoda analýzy DNA) a antropologickým zkoumáním (metoda superprojekce)¹⁹⁾ prováděným specialisty v Kriminalistickém ústavu Praha.

O totožnosti mohou napovědět i zjištění o stavu chrupu a jeho porovnání se záznamy v zubních kartách.

Dále může pomoci k identifikaci mrtvol neznámé totožnosti výzva k veřejnosti prostřednictvím sdělovacích prostředků, vyhlášení místního nebo celostátního pátrání.

Vraždy, u nichž se nepodaří zjistit totožnost oběti, která je v mnoha případech klíčem k dopadení nebezpečného pachatele, zůstávají v převažující míře neobjasněny.

4.5.2.

Je podezření z vraždy, mrtvola však chybí

Jedná se o případy **pohřešovaných nebo nezvěstných osob**. Situace je ztížená chyběním tak důležitého zdroje informací, jakým je tělo oběti. Proto jsou počáteční operativně pátrací úkony zaměřeny k nalezení mrtvol.

Nezvěstnost osoby sama o sobě nepostačuje k zahájení vyšetřování. Nezvěstná osoba mohla odcestovat na neznámé místo, aniž by o tom podala komukoliv jakoukoliv zprávu, také mohla spáchat sebevraždu a její mrtvola nebyla zatím nalezena, nebo zemřela přirozenou smrtí na neznámém místě, také se může jednat o osobu trpící určitou chorobou, která ji znemožňuje upamatovat se na cestu zpět do svého bytu (Alzheimerova choroba).²⁰⁾

Za těchto okolností je tedy pro zahájení vyšetřování nutné oznámení osob (příbuzných, známých, sousedů, spolupracovníků...apod.), že se určitá osoba pohřešuje a dále tu také musí existovat další podezřelé skutečnosti, které ukazují na možnost násilného usmrcení.

Podezření z vraždy pohřešovaných osob podporují následující skutečnosti:

- Jsou nalezeny stopy, které svědčí o možnosti vraždy (krevní stopy v bytě pohřešovaného).
- Pohřešovaný v poslední době často vyslovoval obavy o svou bezpečnost, bylo mu vyhrožováno, byl napaden, žil v nepřátelství a konfliktech s jinými osobami.
- Pohřešovaný byl naposledy viděn ve společnosti neznámých osob, se kterými vedl obchodní jednání.

¹⁸⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2003/10/hlci.html> - Téměř ukončené příběhy

¹⁹⁾ Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. Praha: C.H.Beck, 2001, str. 115

²⁰⁾ Pavlovský P.: Soudní psychiatrie pro právníky. Praha: UK Karolinum, 1998, str. 28-30

- Pohřešovaný neučinil žádná opatření, která by svědčila o dobrovolném odchodu (nevzal si žádné osobní věci (věci denní potřeby, oblečení přiměřené ročnímu období, peníze..)
- V době svého zmizení u sebe měl větší množství peněz, důležité dokumenty..apod.
- Nejsou zjištěny žádné důvody k tajnému přesídlení, útěku do zahraničí, sebevraždě...

Při vyšetřování vražd, stejně jako jiných trestných činů, se značně odlišuje situace, kdy je pachatel znám a bylo proti němu vzneseno obvinění, od situace, kdy pachatel znám dosud není.

4.5.3.

Je-li pachatel znám a bylo proti němu vzneseno obvinění,

můžeme se i zde setkat s různými vyšetřovacími situacemi, a to v závislosti na tom, jaký postoj ke vznesenému obvinění tento zaujal.

- Obviněný se doznává, plně nebo částečně a jeho doznání je nebo není v souladu s dosud shromážděnými důkazy. (V ojedinělých případech se lze setkat i se situací, kdy se pachatel doznává i k činům dosud policii nenahlášeným. „Jako příklad mohu uvést přiznání hromadného sexuálního vraha Hojera, že se dopustil vraždy po dobu základní vojenské služby v Košicích. Žádný takový případ vraždy v tehdejší Československu, respektive ve Východoslovenském kraji však nebyl znám. Na místě, které vrah označil, ve stavu, který popsal (svázaná dráty a zatížená plochými kameny), byla však opravdu mrtvola ženy nalezena! Dodnes (stalo se v první polovině 80.let minulého století) nebyla oběť, protože nikomu nechybí, identifikována.“²¹⁾)
- Obviněný odmítá vypovídat.
- Obviněný popírá spáchání vraždy - popírá svou přítomnost na místě činu (uvádí alibi), přiznává přítomnost na místě činu, ale událost vysvětluje jako nešťastnou náhodu, sebevraždu, nutnou obranu atd.

4.5.4.

Pachatel není znám (vyšetřování se vede tzv. „ve věci“²²⁾)

Složitější je situace, kdy pachatel není znám. Je důležité množství a hodnota informací, na základě kterých je možno vytipovat okruh podezřelých osob a určit osobu, proti které vzniká důvodné podezření ze spáchání vraždy.

Velkou úlohu hrají informace o osobě pachatele, o motivu, způsobu spáchání činu získané operativními pracovníky, vyjádření znalců (psychologické profilování, závěry soudně lékařské expertizy), pomoc veřejnosti a masových sdělovacích prostředků, typování za pomoci kriminalistických evidencí, porovnávání dosud neobjasněných trestných činů se v současnosti řešeným případem..atd.)

²¹⁾ Stach J.: Metodika vyšetřování vražd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005, str. 36

²²⁾ Musil J. a kol.: Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Praha: Univerzita Karlova, 1992, str. 24

Získané informace by se měly týkat zejména:

- Vnějších znaků umožňujících identifikaci pachatele (anatomické znaky, zvláštní znaky anatomicko-somatické, stopy, které by například obranou oběti mohly vzniknout na těle pachatele, jeho oděvu apod.)
- Subjektivních a sociálně – psychologických znaků (intelekt, psychické vlastnosti, zda se jedná o recidivistu, vztah k oběti a k místu spáchání trestného činu vraždy...atd.)

4.6.Zvláštnosti prvotních vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů

Prvotní vyšetřovací a operativně pátrací úkony v případě nálezů mrtvoly s příznaky násilné smrti se zaměřují zejména na:

- důsledné zajištění místa činu
- přizvání ohledacího lékaře
- ohledání místa činu, event. místa nálezů mrtvoly, pokud není zároveň místem činu
- ohledání těla mrtvoly na místě nálezů
- pronásledování pachatele tzv. „po horké stopě“
- nasazení služebního psa
- výslech oznamovatele
- zjištění očitých svědků vraždy a jiných svědků (osoby, které znají pachatele, nebo oběť, osoby, které se o vraždě dozvěděly z doslechu)
- úkony směřující ke zjištění identity mrtvoly
- nařízení a provedení soudně lékařské expertízy
- učinění opatření ve všech čistírnách oděvů v kraji pro případ, že převezmou k vyčištění oděv znečištěný krví
- zintenzivnění pátrání po hledaných osobách
- pátrání po věcech, které prokazatelně chybí po ohledání zavražděného (s ohledem na výpovědi příbuzných)
- uplatnění operativně pátracích prostředků (zadržení zásilky, otevření zásilky...apod.)

Posloupnost jednotlivých kroků se určuje v závislosti na okolnostech konkrétního případu.

4.6.1. Zajištění místa činu

Pro zajištění místa činu platí, čím méně se na místě činu dělá, aniž se opomene provést to, co nestrpí odkladu, tím lépe. Jakékoliv změny provedené na místě činu je nutné hlásit vedoucímu – kdo, co, kdy, proč a jak na místě činu změnil?

V případě, že se na místě činu nalézá umírající oběť, v první řadě je jí samozřejmě poskytnuta neodkladná péče. Pokud je při vědomí, je dobré vyzvědit, co o případu ví.

4.6.2. Ohledání místa činu

Zkušenosti ukazují, že klíč k objasnění trestného činu vraždy je především v ohledání místa činu. Tento závěr je založen na poznatku, že na místě činu, ale i na místě nálezu mrtvoly pachatel zanechává největší množství kriminalisticky relevantních stop, které při přísném dodržení určitých zásad, na kterých je metodika vyšetřování vražd postavena, mohou vést k dopadení a usvědčení pachatele.

Za cíl ohledání místa činu je proto možné označit zjištění a zajištění stop všeho druhu, z nichž by bylo možno soudit na průběh trestného činu a které by umožnily zjištění, dopadení a usvědčení pachatele.

Ohledání místa činu je specifickou kriminalistickou metodou, kterou na základě bezprostředního pozorování zkoumají, podchycují a hodnotí vlastními smysly orgány činné v trestním řízení materiální situaci nebo stav objektů, mající vztah k prověřované události. Jedná se o v policejní a kriminalistické praktické činnosti nejčastější druh ohledání. V jeho průběhu se většinou provádí i ohledání dalších objektů.

„Místem činu rozumíme tu část prostoru, kde se uskutečnil proces, o kterém je možno podle jeho vnější formy předpokládat, že jde o proces společensky škodlivý.“²³⁾ Je potřebné zjistit a taktéž zajistit ohledáním takové znaky jednání, podle kterých by bylo možné posoudit, zda jde, nebo nejde o trestný čin vraždy.

Toto místo je zdrojem velmi hodnotných informací pro další průběh vyšetřování, proto je nutné dodržovat striktně určité zásady do doby, než je výjezdovou skupinou ohledání místa činu ukončeno. Je zakázáno na místě činu jíst, pít, kouřit, používat umyvadel, ručníků, WC a provádět jakoukoliv další činnost, která by mohla ohledání ztížit případně znemožnit. Všechny nalezené stopy je zapotřebí zachytit nejdříve fotograficky a až poté je přípustné na ně sahat. V celém průběhu ohledání je neustále potřeba prověřovat a vyhodnocovat do té doby zjištěné okolnosti.

Základními otázkami, které by měly být při ohledání místa činu vzneseny a zodpovězeny, jsou:

- 1. Kdo, čím a jak byl zavražděn ?**
- 2. Kdy byla vražda spáchána a kdy nastala smrt ?**
- 3. V jaké poloze byla oběť při usmrcení ?**
- 4. Jaký byl motiv vraždy ?**
- 5. Jak si pachatel na místě činu počínal ?**
- 6. Jakým směrem pachatel na místo činu přišel a jakým směrem odešel (trasy příchodu a odchodu) ?**
- 7. Kdo je pachatelem vraždy, případně v jakém okruhu osob ho hledat ?**
- 8. Jaké stopy či jiné důkazy lze zajistit ?**

Pro provádění ohledání nelze stanovit návod platný pro všechny případy, přesto však je nutné se řídit jistými zásadami, které mají zabezpečit dosažení cíle, tj. získat co možná největší množství kriminalisticky upotřebitelných stop, které povedou k dopadení a usvědčení pachatele.

²³⁾ Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. Praha: C.H.Beck, 2001, str. 294

Z teoretického hlediska můžeme zásady rozdělit na:

- 1) obecné zásady ohledání**
- 2) specifické zásady ohledání**

Mezi obecné zásady ohledání řadíme:

- a) objektivnost
- b) aktivnost
- c) rychlost
- d) úplnost

Objektivnost

Dle zásady objektivnosti musí být ohledání provedeno tak, aby bylo v souladu s kriminalisticko taktickými doporučeními a též v souladu se zákonem. Všechny stopy z místa činu musí být vyhledány, zachyceny a zajištěny tak, jak se nacházely na místě činu v době příjezdu výjezdové skupiny policejních orgánů. Je zapotřebí zachytit všechny stopy, které mohou mít souvislost s vyšetřovanou vraždou, na druhé straně je ale třeba eliminovat z procesu zajišťování takové stopy, které byly vytvořeny účastníky ohledání, nebo které nebyly vytvořeny v souvislosti s trestným činem.

Objektivnosti by nebylo dosaženo jak v případě, kdyby byly zachyceny stopy, které s trestným činem evidentně nesouvisejí, tak i v případě, kdyby podchyceny a zajištěny nebyly stopy, které být zajištěny měly.

Aktivnost

Zásada aktivnosti spočívá v tom, že členové výjezdové skupiny musí k ohledání přistupovat aktivně a iniciativně. Každý policista musí na místě činu plnit jemu svěřené konkrétní úkoly za využití svých odborných znalostí sám, bez toho, aby mu byly někým dalším dále konkretizovány.

Rychlost

Zásada rychlosti ohledání spočívá v tom, že by se s ohledáním místa činu nemělo zbytečně prodlévat a mělo by se s ním započít ihned po příjezdu výjezdové skupiny na místo činu. Důvodem je zachycení a zadokumentování co možná největšího množství kriminalisticky upotřebitelných stop a předejití jejich možnému znehodnocení či zničení. Je ale nutné si uvědomit, že nelze zaměňovat rychlost se zbrklostí. Každou vysoce odbornou činnost, jakou ohledání místa činu bezpochyby je, je nutné provádět dle kriminalisticko taktických zásad, což vyžaduje určitý čas a nelze jej zkracovat na úkor kvality jednotlivě prováděných úkonů v rámci ohledání místa činu.

Úplnost

Zásada úplnosti spočívá v systematickém a úplném ohledání všeho a neopomenutím ničeho na místě činu, co může mít s trestným činem souvislost. Při hledání stop, které byly na místě pachatelem zanechány, je potřeba i jisté představivosti, která je do určité míry závislá i na délce praxe konkrétního pracovníka, na jaké předměty mohl pachatel sahat, jakých předmětů se mohl dotýkat.

Pro tyto účely jsou kriminalistickou taktikou vypracovány speciální metody postupu na místě činu, které se využívají při různých druzích ohledání (ohledání v místnosti, v terénu) či při ohledání rozsáhlých objektů. Konkrétní způsob ohledání se stanovuje v rámci přípravy

ohledání a prvotní obhlídky situace na místě a je zásadou, že by se v průběhu hledání měnit neměl (např. rojnicový, rajonový způsob hledání)²⁴⁾

Specifickými zásadami hledání místa činu jsou:

Neodkladnost hledání

Neodkladnost hledání řadí tento úkon mezi ty úkony, které lze provést před zahájením trestního stíhání. Je totiž nezbytné k zajištění důkazů a k rozhodnutí o tom, zda byl spáchán trestný čin a že jej spáchala konkrétní osoba. Neodkladnost hledání eliminuje změny jednotlivých druhů stop na nejnižší možnou míru. Nejde jen o změny způsobené vlivem prostředí, chemických a biologických reakcí, ale též o změny na místě činu vyvolané úmyslným zásahem člověka za účelem odstranění nebo zničení stop, jejichž zjištění a zajištění by následně umožnilo orgánům činným v trestním řízení dopadení pachatele. Hledání je zapotřebí uskutečnit co nejdříve od vzniku konečné struktury hledávaného objektu, jelikož všechny stopy podléhají velmi rychle změnám, a tím se snižuje jejich informační hodnota.

Potvrzením výše řečeného je dodnes neobjasněný případ úmrtí čtyřleté Jiřiny Vohryzkové nalezené v záchodové žumpě, která byla zřejmě zavražděna svým nevlastním otcem, nebo nevlastním otcem a matkou ve spolupachatelství, bohužel pro velmi nedbalou práci kriminalistů nebylo možné tuto verzi prokázat. Základním pochybením byly časové prodlevy v provedení jednotlivých počátečních úkonů – policisté z obvodního oddělení dorazili na místo až druhý den odpoledne, nebyla učiněna žádná opatření k zajištění místa činu, až čtvrtý den po události byla v domě, kde žila malá Jiřina s matkou, otcem a starší sestrou, provedena jakási formální prohlídka, kdy byly zajištěny nějaké krevní stopy a důkladné hledání místa činu bylo provedeno až po sedmi týdnech! za situace, kdy výsledky matky, otce a jejich starší dcery neposkytly žádné další informace.²⁵⁾

Neopakovatelnost hledání

Neopakovatelnost hledání by měla být pravidlem. V praxi se ale vyskytují případy, kdy je nutné hledání opakovat, často tomu tak bývá za situace, kdy prvotní hledání nebylo policejním orgánem, nebo vyšetřovatelem, případně skupinou pracovníků, která se účastní hledání /výjezdová skupina/, provedeno důsledně a s náležitou péčí a nebyly dostatečně zachyceny a zdokumentovány kriminalisticky významné skutečnosti, které následně mají být podkladem pro vytyčování kriminalistických verzí.

Každé opakování hledání vede ve svém důsledku ke snížení důkazní hodnoty hledání, neboť již tu není původní struktura hledávaného objektu, která tu byla při prvním hledání. Dochází k poškozování stop, nebo ke vzniku nových stop od hledávajících osob, a tím dochází ke znehodnocení informací o objektu, který je předmětem hledání. Za opakování se ale nepovažuje, pokud bylo hledání místa činu přerušeno z objektivních příčin (nepříznivé povětrnostní podmínky, špatná viditelnost). V takové případě pak jde o pokračování v hledání místa činu, nikoliv o jeho opakování.

²⁴⁾ Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. Praha: C.H.Beck, 2001, str. 298 - 299

²⁵⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policeista/2003/05/Spes.html> - Vraždil pes ?

Nezastupitelnost ohledání

Jde o významnou zásadu, která vyplývá z faktu, že ohledání je samostatnou kriminalistickou metodou. Není možné, aby jeho výsledek byl nahrazován zkoumáním objektu jinými metodami. Někdy je možné se setkat s názory, že nedůsledné provedení ohledání bude nahrazeno dalšími procesními úkony (rekonstrukce, kriminalistický experiment, výslechy svědků), tímto způsobem je ale možné získat jen zprostředkované informace, které se mohou vyznačovat řadou nepřesností a které v konečném důsledku mohou vést ke zkreslení objektivní situace.

Ohledání je velmi důležitým úkonem v rámci vyšetřování trestného činu vraždy. Není přípustné, aby bylo provedeno nedůsledně, nebo dokonce nebylo provedeno vůbec. Ohledání místa činu je naprostým základem. Na místě činu či nálezů mrtvoly se nachází největší počet stop, které jsou potenciálně (při důkladné práci vyšetřovatelů a kriminalistických techniků) způsobilé usvědčit pachatele.

Řízení ohledání jediným vedoucím

V případě, kdy je ohledání prováděno speciálně vytvořeným týmem, je zapotřebí pro to, aby neprobíhalo chaoticky a nekoordinovaně a nebyl tím zmařen účel a výsledek ohledání, ustanovit jednoho vedoucího ohledání, který při respektování odbornosti jednotlivých členů týmu bude ohledání řídit a odpovídat za jeho výsledek.

Dle časové posloupnosti můžeme rozlišovat ohledání **prvotní** a ohledání **opakované**. Zvláštní kategorií je **doplňující** ohledání, které je v podstatě ohledáním prvotním, neboť jsou ohledávány části objektů ohledání, které byly v době prvotního ohledání od ohledávaných objektů odděleny, nebo nebylo známo zda existují či náleží k ohledávanému objektu.

Taktika ohledání místa činu a místa nálezů se výrazně neliší od ohledání místa činu při jiných trestných činech. Specifikum spočívá v existenci mrtvoly a jejího „lože“ jako velmi důležitého zdroje informací. Ohledává se prostor vymezený hranicemi ohledání a trasa příchodu a odchodu pachatele.

Taktika ohledání je determinována skutečností, zda-li se jedná o ohledání v místnosti, nebo v terénu.

Pro ohledání **v místnosti** je typický postup, při kterém se nejdříve ohledává podlaha, a to z důvodu nepoškození či nezničení stop, které se na místě nacházejí. Všechny nalezené stopy se zajistí, označí se tabulkou s číslem, podchytí se fotograficky a zaznamenají se do protokolu o ohledání místa činu. Jedině tak mají patřičnou důkazní hodnotu a mohou tak sloužit k usvědčení pachatele. *V případě zavražděné Žofie Čísařové to byla právě stopa obuvi v kaluži krve na podlaze, která na základě porovnání krevní skupiny krve na podešvi tenisek nalezených při nařízené domovní prohlídce v domě pachatele, ho usvědčila z vraždy. Samozřejmě v souladu s ostatními shromážděnými důkazy.*²⁶⁾ Dále se ohledávají jednotlivé předměty. Postupuje se směrem od vchodu podél stěn jedním směrem zpět ke vchodu. Končí se předměty nacházejícími se ve středu místnosti.

Při ohledání **v terénu** se v zásadě nabízí několik způsobů ohledání. Často se postupuje **excentricky**, neboli po rozvíjející se spirále. Ohledání je vedeno od lože mrtvoly /středu místa/, nebo jiných tzv. „uzlových bodů“, krevních stop, zbraně, která byla prostředkem

²⁶⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policeista/2001/0010/bestie10.html> - Bestie

spáchání trestného činu atd./ směrem k jeho okrajům. **Koncentrický způsob** je opakem. Postupuje se od hranic ohledávaného prostoru směrem ke středu, kde se nachází nejdůležitější objekt /mrtvola/. Celé ohledávané místo se také může rozdělit na čtverce, buňky, které se prohlíží systematicky jeden po druhém, tj. **tzv. rajónový způsob** ohledání.

Dále lze uplatnit **frontální postup**, kdy se ohledává vymezený prostor rojnici od jedné strany určené za výchozí linii k jeho druhé hranici.

Musím také poukázat na skutečnost, že je nutné si uvědomit, že **místo, kde byla nalezena mrtvola, nemusí být vždy místem činu**, tj. kde vlastní průběh události nastal. A to z různých důvodů.

Pachatel vraždy se bude snažit zakrýt, odstranit stopy po své trestné činnosti. Může převést, odvléci mrtvolu na jiné místo, aby získal čas před orgány činnými v trestním řízení k realizování útěku, nebo aby ztížil nalezení mrtvoly, jejíž identifikace bude v případě uplynutí delšího časového úseku pro orgány činné v trestním řízení ztížena.

Může se ale také stát, že oběť ještě po útoku nějaký čas přežívá a je tedy možné, že se sama vzdálí z místa činu, především za účelem přivolání si pomoci.

Na skutečnost, že **místo nálezů se neshoduje s místem činu**, můžeme usuzovat především:

- Z absence některých druhů stop, které lze na místě činu vzhledem k povaze případu předpokládat (stopy zápasu, stopy obrany oběti, krevní stopy..apod.).
- Dalšími jsou tzv. negativní okolnosti ²⁷⁾, kdy shledáváme nesoulad mezi závažností poranění a přítomností stop (například na oběti bylo shledáno mnoho bodných ran, ale na místě se nenašly přiměřeně velké stopy krve).
- Také soudní lékař může konstatovat narušení mrtvolné ztuhlosti, přemístění mrtvolných skvrn, oděrky bez známek vitální reakce, z čehož lze usuzovat na manipulování s mrtvým tělem.
- Dalším signifikátorem, že místo nálezů není místem činu, jsou stopy po vlečení, stopy dopravních prostředků, stopy obuvi apod.

Často se lze setkat se skutečností, kdy se místo nálezů neshoduje s místem činu, při vraždě novorozence dítěte matkou.

Mrtvolka dítěte je nalezena na místě, které není místem činu, tj. místem, kde došlo k porodu dítěte a k trestnému jednání pachatelky – usmrcení dítěte. Proto je velmi důležité zajištění veškerých obalových materiálů, do kterých bylo dítě zabaleno (hadry, papír, krabice, noviny, šaty apod.) a zaslat je ke znaleckému zkoumání, zda nebyly potřísněny smolkou, krví, sýrovým mazem. Ke znaleckému zkoumání se zajišťuje i placenta, pokud je na místě činu či nálezů také zajištěna. Výsledky jejího prozkoumání, které se provádí v rámci soudní pitvy, mohou vést ke zjištění a usvědčení rodičky.

Typicky se takto zabalená mrtvolka novorozence nalézají pohozená ve volném terénu, v kontejneru na odpadky, na skládce, v řece..apod. Na základě takto získaných stop především biologického charakteru a jejich rozboru i za použití analýzy DNA, je možné typování podezřelého.

Jak důležitý je způsob ohledání místa činu pro utvoření si správné představy o proběhlé události a potažmo konečný výsledek reprezentovaný rozsudkem soudu, demonstruje následující příklad zjištěné motivované vraždy staré paní zastřelené vrahem v maštali, kdy je na jedné straně zřejmá pečlivost vyšetřovatelů při ohledání místa činu, která vedla k nalezení projektilu ze zbraně použité k vraždě, tak ale na straně druhé dopuštění se chyb ze strany

²⁷⁾ Straus J. a kol.: Kriminalistická taktika. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2005, str. 78 - 79

pracovníků tehdy Veřejné bezpečnosti, které nejen ztížily vyšetřování vraždy - nedůsledné zajištění místa činu - neznemožnění přístupu zvědavců až k maštali a následné zašlapaní důležitého projektilu do bahna, ale i znemožnily usvědčení pachatele - nevyvarování se sahání na předměty (petrolejovou lampu) na místě činu, a tím překrytí daktyloskopických otisků, které měly jasně doložit, kdo na lampu sahal, a tak potvrdit, nebo vyvrátit výpověď střelce o spolupachatelství otce.²⁸⁾

Při ohledání místa činu je potřeba věnovat pozornost také mikrostopám, jejichž analýza příslušným znalcem může přinést velmi hodnotné informace pro typování okruhu možných pachatelů. V případě vraždy Heleny Hoňkové a Zdeny Foitové byly v rámci ohledání místa činu zajištěny mikroskopy - mikročástice vzhledově připomínající čiré, modrozelené a modré sklo. Na základě znaleckého zkoumání bylo potvrzeno, že se jedná o mikročástice skla. Jelikož se tyto částice objevovaly pouze na místech, kde se zřejmě v domě pohyboval pachatel a na jiných shledány nebyly, zaměřili se vyšetřovatelé na prověření osob pracujících v nedaleké sklárně. Tam byl také nakonec dopaden vrah.²⁹⁾

4.6.3. Ohledání těla mrtvoly

Ohledání těla mrtvoly se provádí ve většině případů v rámci ohledání místa činu, nebo ohledání místa nálezu, jestliže není místem činu.

Toto ohledání se provádí ve dvou fázích, nejprve na místě samém a následně na pracovišti soudního lékařství za přítomnosti orgánů činných v trestním řízení.

Bylo by mylné se domnívat, že při ohledání na místě je možné se spokojit pouze s konstatováním smrti a podrobné ohledání ponechat až na provedení soudní pitvy.

Ohledáním tímto způsobem je možné ztratit mnoho důležitých indicií, které jsou využitelné již na místě samém, především k dalšímu taktickému postupu ve vyšetřování. (Např. na základě posmrtných změn na těle oběti a předběžného stanovení doby smrti soudním lékařem, je možné zahájit pronásledování pachatele tzv. po horké stopě a uvážit nasazení služebního psa.)

Před vlastním ohledáním je zapotřebí, aby byla prokazatelně zjištěna smrt osoby, a to lékařem. K důkazu smrti lze v terénu využít tzv. Tonelliho příznaku³⁰⁾, který se projevuje snížením posmrtného tlaku očního bulbu a je považován, tak jako tvorba posmrtných skvrn a vyznačení posmrtné ztuhlosti, za jistou známku smrti. Tento příznak se objevuje již za několik minut po smrti osoby a demonstruje se následujícím způsobem: Jestliže se zatlačí dvěma prsty na oční kouli vznikne oválný tvar zornice, jestliže se zatlačí třemi prsty, je zornice trojhranná. U živých osob se tlakem na oční kouli tvar zornice nemění.

Jeví-li oběť známky života, je nutné se soustředit na její záchranu, jinak si musí lékař počínat tak, aby na místě neporušil stopy a zbytečně s čímkoliv nemanipuloval. Pokud s obětí v rámci resuscitačních úkonů manipuloval, je nutné, aby následně přesně popsal, event. zakreslil polohu oběti (např. obtažením křídou), ve které se nacházela v době, kdy se na místo dostavil. Poloha mrtvoly může v mnoha případech napovědět o pravděpodobném průběhu vražedného děje. Je možné tak získat i informaci o tom, jestli došlo k zápasu mezi obětí a

²⁸⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2000/0010/rifle.html> - Petrolejka

²⁹⁾ Kolektiv pracovníků správy kriminální služby a správy vyšetřování VB ČSR: Některé zkušenosti z objasňování a vyšetřování závažných trestných činů obecné kriminality. Praha: Správa kriminální služby VB ČSR, 1984. Vražda Heleny Hoňkové a Zdeny Foitové, str.164-174

³⁰⁾ Kvapilová H.: Soudní lékařství pro právníky. Pelhřimov: Aleš Čeněk s.r.o., 1999, str. 29

pachatelem, jestli byla např. oběť zavražděna na jiném místě a na místo nálezu byla dovlečena, nebo lze i dle polohy mrtvoly také soudit na možný motiv pachatele. Zejména vraždy sexuálně motivované se často vyznačují specifickou polohou mrtvoly.

Stejně tak by bylo žádoucí, aby si ohledávající lékař povšiml i polohy zraňujícího nástroje, biologických a jiných stop.

V případě, že oběť nejeví známky života a **je na první pohled zřejmé, že prohlížená osoba je mrtva**, přistoupí lékař k prohlídce zemřelého až po dohodě s Policií ČR. Jejimi příslušníky jsou nejdříve provedeny prvotní úkony, jakými je provedení fotodokumentace polohy zemřelého, stop v jeho okolí, zajištění mikroskop a pachových stop, které podléhají nejsnadněji znehodnocení, k zajištění situace na místě činu. Teprve poté je možné s mrtvolou manipulovat a lékař provede **zevní prohlídku**.

Při ohledání na místě se provádí nejdříve vnější ohledání těla mrtvoly tak, že se zjišťuje poloha těla ve vztahu k ostatním objektům na místě, vlastní poloha mrtvoly, charakter místa, kde se mrtvola nachází, vnější stav těla a stav oděvu.

Dále jsou zkoumány při detailním ohledání jednotlivé části mrtvoly a oděvu. Podrobně se zjišťují posmrtné změny – **poloha a barva posmrtných skvrn, teplota těla, mrtvolná ztuhlost, event. hnilobné změny, které jsou zásadními faktory při určení doby smrti**. Je žádoucí detailně zachytit a zkoumat tyto skutečnosti již na místě nálezu, a to především z důvodu další možné manipulace s mrtvolou (někdy je mrtvola po několik hodin před provedením pitvy uložena v chladicím zařízení, a proto může dojít ke zkreslení ve vývoji posmrtných změn – např. delší přetrvávání mrtvolné ztuhlosti).

S ohledem na to, že teplota hraje největší roli v případě posmrtných změn, je výhodou, pokud je soudní lékař přítomen již na místě činu a může vnímat okolní teplotu a vyvarovat se tak následně chybných závěrů při stanovení zásadní otázky – doby smrti oběti vraždy.

Zkoumají se **viditelná zranění**, jejich poloha (jejich incidence na některých částech těla, která jsou vlastní ruce obtížně přístupná, umožňuje vytvořit předpoklad o vraždě). Národním příkladem je případ zjištěné motivované vraždy pana Chrpy. Obraz události nastiňuje úryvek z protokolu o ohledání místa činu. „Na jižním okraji plovárenské louky, v kabině číslo 231, ležela mrtvola přibližně čtyřicetiletého světlavlasého muže. Jeho smrt byla s největší pravděpodobností způsobena ranou vedenou úzkým, dýce podobným nožem, který probodl modrou silonovou bundu poškozeného, sako i košili a do těla vnikl těsně pod levou lopatkou. Zbraň zůstala v ruce, ze střenky se však nepodařilo sejmuti žádné upotřebitelné daktyloskopické stopy...“ Výpověď pachatele měla ale následující podobu. „Když jsme se vraceli z obhlídky, ten blbec Jura se mu zrovna hrabal ve věcech. Jemu asi došlo, vo co kráčí, a děsně začal řvát. Skočil po kámošovi a začal ho škrtit. Fakt. Člověk by řekl, takovej páprda, toho zašlapem do kanálu, kdy budeme chtít, jenže von rozdával rány jako nějaký profík a hulákal, že zavolá esenbáky. Nebyl kutišení a na tu kudlu se vlastně napíchl sám...“ Spontánní výpověď se nemá přerušovat, pochybnosti o tom, že si někdo může sám vrazit nůž pod lopatku si nechali kriminalisté pro sebe.“³¹⁾ V případech vražd se také poranění často nacházejí na místech zakrytých oděvem (u sebevražd spíše na odhalených částech těla) a především na místech uložení životně důležitých orgánů (hrudník, krk, hlava). Zkoumá se také tvar poranění, jeho rozměry...atd.

Postupuje se od hlavy směrem k dolním končetinám.

Taktéž se prohlíží **šatstvo** (i styl oblékání může alespoň přibližně umožnit typování oběti - do jaké sociální vrstvy, komunity patřila). Na oděvu mohou být zachyceny různé traviny, bláto, jehličky, tkaniny, prach, peří, různá semena atd.

Pokud vražda nebyla motivována zjištěně a pachatel ponechal na těle oběti **šperky vykazující individuální znaky** (byly zhotoveny na zakázku), hodinky, kterých bylo např. vyrobeno jen

³¹⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policiista/2000/0001/mlynek.html> - Konec sezony

omezené množství kusů, taktéž mohou výrazně přispět ke ztotožnění mrtvoly a urychlit tak dopadení pachatele. Dále se prohledávají obsahy kapes, obsahy zavazadel a jiných předmětů nalezených na místě. V blízkosti mrtvoly mohou být nalezeny i části oděvu pachatele, nebo oběti, které byly strženy při zápasu. Mohou se nalézt i předměty, které vypadly z kapes pachatele či oběti – různé obaly, poznámky...apod.

V případě ohledání mrtvoly je třeba si všimnout i **mikrostop za nehty oběti**, kde se mohou nacházet kožní částičky pachatele, nebo i jeho vlasy, které mu oběť při zápasu vytrhla, následně je možné provést ze získaného materiálu analýzu DNA.

Cílem ohledání mrtvoly a jejího lože je získání informací o okolnostech /o době smrti, o způsobu usmrcení, o totožnosti oběti, o osobě případného pachatele, o pravděpodobném motivu usmrcení, o vztahu k místu nálezů, které není místem činu / a pravděpodobné příčině smrti (sebevraždy³²), vražda, nešťastná náhoda³³) / podrobnou prohlídkou těla mrtvoly, především s důrazem na charakter poranění lze vyvrátit např.verzi o sebevraždě a následně ve správném směru vést vyšetřování.

Kupříkladu u strangulací je zapotřebí zjišťovat polohu smyčky a způsob zakotvení škrtidla a taktéž, zda-li strangulační rýha odpovídá druhu škrtidla nalezeného na místě činu.

V případě nálezů jen částí mrtvoly, což může být **důsledkem** buď **ofenzivního rozkouskování**, které je pokračováním sadistického útoku pachatele na mrtvé tělo, nebo **defenzivního rozčlenění**, u kterého je základním cílem usnadnění zbavení se mrtvoly anebo ztížení její identifikace (event.se může jednat o zásah zvěře, kdy jsou části mrtvoly nacházeny v lese v různých částech a vzdálenostech od sebe), je nutné se při ohledání zaměřit především na zjištění, zda se jedná o části lidského těla a zda náleží jedné a téže mrtvole.

Dále se hledají nějaké identifikační znaky na těchto částech, dle nichž by bylo možné **ztotožnění mrtvého** (tetováže, jizvy, mateřská znaménka), vyslovují se domněnky o pravděpodobně použitém nástroji o způsobu oddělení jednotlivých částí. Ohledává se blízké i vzdálenější okolí (studny, sklepy, vodní toky) a zajišťují se také předměty, které sloužily jako obalový materiál.

Známý je případ sl. Otýlie Vranské, jejíž hlava a nohy byly odeslány v kufru do Bratislavy a ruce a trup doputovaly do vlakového nádraží v Košicích. Ztotožnit mrtvou se podařilo na základě údajů z daktyloskopické evidence a především na základě rekognice, kdy byla poznána svými sestrami.³⁴⁾³⁵⁾

I z těchto údajů lze typovat pravděpodobného pachatele. Usuzovat na jeho anatomické znalosti, na manuální zručnost, také profilovat jeho psychologický portrét. Znetvořující řezné rány zvláště v oblasti genitálu a hrudníku, mohou být signálem o sadistických tendencích pachatele.

Skutečnosti zjištěné ohledáním vyšetřovatelem a lékařem se zaznamenávají do **protokolu**.

Vyšetřovatel uvádí údaje, které nejsou soudně lékařského charakteru:

přesnou polohu těla ve vztahu k pevným, stálým bodům v okolí (např.dveřím, stromu), pózu těla, popis oděvu, obuvi, obsahu kapes, způsob ukrytí mrtvoly, charakter jejího „lože“ ..apod.

³²) Obrazová příloha - fotografie č. 3, 4

³³) Obrazová příloha - fotografie č. 5

³⁴) http://www.zpravy.idnes.cz/krimi.asp?r=krimi&c=A051107_134220_krimi_itu -- Kufr s rozřezaným tělem poslal vrah vlakem

³⁵) Obrazová příloha - fotografie č. 6

Lékař zjišťuje a formuluje do protokolu skutečnosti odborného soudně lékařského charakteru:

Umístění a tvar biologických stop, posmrtné změny (posmrtné skvrny, posmrtnou ztuhlost, chladnutí mrtvoly), zjišťování doby smrti.

Dobu smrti stanovuje lékař v určitém časovém rozmezí. To je samozřejmě tím delší, čím delší uplynula doba od okamžiku smrti. Její stanovení lékař provádí především s ohledem na skutečnosti zjištěné zevní prohlídkou mrtvého, na základě poznatků svědků, dle zdravotní anamnézy, pokud je známa a pokud od smrti neuplynula příliš dlouhá doba (několik desítek hodin), může být dobrým vodítkem i zjištění teploty mrtvoly měřením per rectum za pomoci Henssgeho nomogramu ³⁶). Ta od smrti postupně klesá, dokud se teplota tělesného jádra nevyrovná s teplotou okolí. Pokud je mrtvola ve stavu hniloby nebo jiných pokročilých posmrtných změn (mumifikace, adipocire), určuje lékař dobu smrti jen hrubým odhadem. Tento údaj je velmi důležitý, a to především z taktického hlediska (prověřování alibi na určitou přesně stanovenou dobu....).

Stanovení doby smrti, ať už ohledávajícím lékařem nebo soudním lékařem, při pitvě je nutné posuzovat v souvislosti s ostatními skutečnostmi zjištěnými v daném případě a uvědomit si, že se jedná o údaj pravděpodobnostního charakteru.

Všechny údaje zjištěné lékařem při ohledání mrtvoly na místě jsou jen předběžnými úsudky, které musí být potvrzeny pitvou a dalším kriminalistickým a soudně lékařským vyšetřením.

4.6.4. Pátrání po pachateli

Za předpokladu, že od události do obdržení oznámení o ní uplyne relativně krátká doba, nebo je-li důvodný předpoklad, že se pachateli nepodařilo opustit prostor místa činu a blízkého okolí, je možné přikročit k pronásledování pachatele po čerstvé - horké stopě.

Jedná se o rychlý a účelný sled postupů a opatření, bezprostředně směřující k vypátrání a dopadení pachatele krátce po činu.

Pátrání tzv. po horké stopě se uskutečňuje pronásledováním po trase útěku – s využitím policejního psa (může se nasadit na pachovou stopu, pokud jsou vhodné podmínky), dále se provádí prohledávání uzavřeného prostoru, blokování určitých prostorů a míst možného pobytu hledané osoby (ulice, silnice, autobusové zastávky, části terénu). Také je možné nastavení léčky, anebo provádění skrytého pozorování, jestliže je předpoklad, že se osoba bude nacházet na určitém místě. Významnou funkci v tomto případě plní motorizované hlídky v součinnosti s hlídkami pěšími.

Cílem je v první řadě obsadit teritorium a zadržet pachatele, ještě před tím, než se dopustí další vraždy. Tímto postupem by se ale taktéž mělo pachateli znemožnit ukrýt se a především zbavit se usvědčujících důkazů, odcizených věcí (v případě loupežné vraždy), zbraně a především důkazů na svém těle a oděvu (krevní stopy vypere, potrháný oděv vyhodí..apod.)

V případě, kdy je na základě stop zjištěných na místě činu zřejmé, že se oběť bránila (shmutý koberec, šmouhy od podpatků a podrážek na podlaze, v terénu - rozrytá půda, zdupaná tráva) a v rámci své obrany pachateli způsobila nějaké rozsáhlejší zranění (obrana za použití nože, přítomnost velkých krevních skvrn ve směru trasy odchodu pachatele, je důvodné se domnívat, že mohl v některém ze zdravotnických pracovišť žádat ošetření. Takto se podařilo dopadnout rychlým jednáním svědků - sousedů a přivolaných vyšetřujících orgánů třináctiletého pachatele brutální vraždy sousedky, která nebyla ochotna přistoupit na chlapcovy sexuální návrhy. „*Vrahova krev měla skupinu B, jak zjistili v laboratoři. A prolité množství jednoznačně svědčilo o tom, že poraněná ruka mu musela dost krváčet. Ať už si ránu*

³⁶) http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/krim/0501/vanecek_info.html - Měření teploty zemřelého a odhad doby smrti

způsobil sám, nedopatřením, při rvačce se zavražděnou, anebo se ona nějak dostala k noži a použila ho proti útočníkovi, rozhodně se asi později neobešel bez ošetření u lékaře. A tak kriminálka objížděla všechny opavské úrazové ambulance a vyptávala se, jestli někde neošetřovali odpoledne řeznou ránu na ruce.

Zdálo se ale, že vrah návštěvu doktora neriskoval: nebo že by odjel z města a našel si ošetření jinde?

Vlastně teprve poslední možnost: jen pět minut od domu, kde zemřela Alena Jordánová a její Tomášek, byla zastrčená lékařská ordinace a v ní starý pan doktor Doubrava, jenž už dávno přestluhoval. Už měl po ordinaci hodině, když u něj zatukali, sestra už odešla, on sám si ještě dodělával papíry. Nebyl chirurg, ale obvodní dětský lékař. Proto na něj málem zapomněli.

„Ale jo,“ prohlásil starý pediatr. „Byl tady mládež Vonásek, Petr Vonásek. Bydlí hned za rohem a chodí ke mně od chvíle, co chodí. A předtím mi ho vozili v kočárku.“ Doktor Doubrava znal všechny děti ze sousedství. A zraněný Vonásek měl u něj kartu, tak ji bez prťahů ukázal. „Ošklivě si pořezal levou ruku, ani nevím, co prováděl,“ říkal doktor. „Mluvil nějak vyhybavě.“³⁷⁾

Někdy může, v případě sériových vrahů, pomoci zaměření se na pachatelův modus operandi³⁸⁾ a dle něj pachatele, na základě případů s podobným způsobem provedení zaznamenaných v minulosti, dopadnout. Nemusí tomu tak ale být vždy. Např. v případě sériového vraha Václava Mrázka, který v padesátých letech minulého století zavraždil sedm žen, čtyřikrát se o vraždu pokusil a v šestnácti případech ženy pohlavně zneužil, nebo se o to alespoň pokusil, bylo typování pachatele a jeho dopadení velmi nesnadné, zejména s ohledem na velkou variantnost předmětů, kterými oběti usmrcoval (kromě pistole Walter ráže 7,65mm vraždil také za pomoci nože nebo obyčejného klacku). Oběti si vybíral náhodně, různého věkového rozmezí. Bylo tehdy prověřeno 25 tisíc lidí.³⁹⁾

Prověřují se osoby s bohatou kriminální minulostí, dále ti, kdo se dopustili podobné trestné činnosti, u sexuálně motivovaných vražd ti, co trpěli sexuálními úchylnkami. Důležitý je co možná nejpřesnější a nejvýstižnější popis pachatele poskytnutý přeživšími oběťmi a svědky.

Při pátrání po pachateli může také pomoci důkladný rozbor osoby oběti. Je známo, že oběť je klíčem k trestnému činu a jeho pachateli. V poslední době je možné setkat s výrazem „**kriminalistická viktimologie**“⁴⁰⁾ - jedná se o kriminalistické učení o oběti trestného činu. S ohledem na fakt, že u vyšetřování násilné trestné činnosti hraje oběť klíčovou úlohu, jedná se o oblast, která dává kriminalistům „návod“, o co se u oběti zajímat, na co se zaměřit, a tím se posunout ve vyšetřování dále ve směru dopadení pachatele.

4.6.5. Zjištění očitých a jiných svědků

Již od samého počátku (od příjezdu policistů na místo činu) je nutné věnovat pozornost oznamovateli a svědkům, pokud jsou na místě přítomni. Zjišťuje se jejich totožnost a okolnosti činu, které vnímali. Do příjezdu výjezdové skupiny je žádoucí svědky oddělit, aby tyto osoby nemohly mezi sebou hovořit a nevzniklo zde nebezpečí vzájemného předávání poznatků, což by se mohlo následně negativně projevit v přesnosti a objektivitě následně provedených výsledků.

Místem, na němž byla vražda spáchána, procházejí pravidelně určité osoby, je zapotřebí je vyslechnout o skutečnostech, které mohou o spáchání činu, nebo pachateli podat. Často je také potřeba místo činu pozorovat v kritickou denní či noční hodinu a zjistit tak osoby, které

³⁷⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/01/archiv56.html> - Masakr v tichém domě

³⁸⁾ Straus J. a kol.: Úvod do kriminalistiky. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, str.67-69

³⁹⁾ http://zpravy.idnes.cz/krimi.asp?r=krimi&c=A051107_132409_krimi_itu - Zvrhlého sériového vraha zradila jeho nenechavost

⁴⁰⁾ Čírtková L.: Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, str.149

tudy pravidelně prochází. Jejich výsledkem lze velmi často zjistit důležité informace, které tyto osoby nevnímaly jako důležité, ale jejich následné vybavení za pomoci zkušeně vedeného výslechu, může v souvislosti s dalšími poznatky přispět k dopadení pachatele.

4.6.6. Zajištění podezřelých osob

Podezřelé osoby je třeba zadržet, provést u nich osobní prohlídku a střežit je.

4.6.7. Pátrání po odcizeném vozidle

Nemalý význam má i zahájení pátrání orgány činnými v trestním řízení po vozidle, které bylo poškozenému odcizeno. V mnoha případech je pro orgány činné v trestním řízení jeho nalezení cennou indicií, a to nejen s ohledem na stopy, zejména biologické, pachatelem ve vozidle zanechané, ale též mohou další důležité informace přinést případní svědci, jak dokládá i jeden z případů z kriminalistické praxe. Jednalo se o vraždu mladé ženy, které byl odcizen vůz. „Policie vyhlásila současně i pátrání po vozidle Renault Clio, které užívala. Za několik dní usilovné a doslova mravenčí práce bylo odcizené vozidlo nalezeno zaparkované na dvorku rodinného domku v jedné vesnici na Pardubicku. Vývoj celého případu začal mít rychlý spád. Svědecká výpověď současného uživatele automobilu kriminalisty přivedla na stopu jednadvacetiletého mladíka z Třebechovic pod Orebem. Ještě týž den byl podezřelý zadržen a celý případ začal nabývat konkrétní podoby.“⁴¹⁾

4.6.8. Pátrání po odcizených předmětech

V rámci pátrání po pachateli má značný význam i pátrání po předmětech, které byly oběti odcizeny. Jedná se o cennosti, věci osobní potřeby, které oběť pravidelně nosila při sobě, dále věci, které se dle pozůstalých ztratily z bytu poškozeného apod. Často zde může pomoci výpověď pozůstalých zejména ve smyslu důkladného popisu věcí, jejich specifik, individuálních znaků (poškození, provedené úpravy), které je následně usnadněním při jejich pátrání. V některých případech právě tyto věci mohou dovést orgány činné v trestním řízení na stopu pachatele a v souhrnu s ostatními důkazy vést k jeho usvědčení.

4.6.9. Zadržení zásilky⁴²⁾

Tento operativní prostředek umožňuje získat hodnotné informace, které lze následně použít jako důkazy, např. o konstruování alibi, jako tomu bylo v případě vraždy paní Milady Plačkové jejím manželem, který se obával, že by manželka nepřistoupila na rozvod, a tak se rozhodl ji zavraždit. Poté ale poslal své přítelkyni v dopise „návod“, jak by měla, pokud bude na určité skutečnosti orgány činnými v trestním řízení dotazována, odpovídat. Tento dopis byl zadržen a alibi vyvráceno.

„Janičko, situace se trochu zkomplikovala, ale určitě všechno nakonec dobře dopadne. Může se však stát, že se tě budou vyptávat pánové od kriminálky, to je běžná rutina v podobných případech, neměj strach. Klidně jim přiznej náš vztah, určitě už budou stejně všechno vědět. Nechci tě navádět k ničemu špatnému, ale kdybys jim řekla, že poslední březnový víkend jsme

⁴¹⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2004/01/soud1.html> - Život za auto

⁴²⁾ Jelínek J., Draštík A., Hasch K., Nováková J., Nováková Š., Sovák Z., Ševčík V.: Trestní právo procesní. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002, str. 230 -231

byli spolu, třeba na té vaší šumavské chatě, a teprve v pondělí ráno jsem se vracel do města, asi by mi to dost pomohlo. Jinak se ničeho neboj, v duchu jsem s tebou a moc tě líbám. M."⁴³⁾

V případech, kdy byl pachatel neprodleně po spáchání vraždy zadržen, provádí se u něj osobní a domovní prohlídka.

4.6.10. Zvláštnosti soudně lékařské expertizy

Vznikne-li podezření, že smrt člověka byla způsobena trestným činem, musí být mrtvola prohlédnuta a pitvána (§ 115 odst.1 TŘ).

Jedná se o tzv. pitvu soudní, o jejímž provedení rozhodují pouze orgány činné v trestním řízení (nejčastěji PČR) formou „**Usnesení**“ dle § 115 odst. 1 TŘ. Ohledávající lékař s ohledem na zjištěné skutečnosti, které odůvodňují domněnku o usmrcení jinou osobou, může provedení soudní pitvy policii jen navrhnout. Nařízení jejího provedení je plně v kompetenci orgánu činného v trestním řízení. Pozůstalí nemohou provedení zdravotní ani soudní pitvy zakázat. Pokud je prováděna pitva zdravotní a v jejím průběhu lékař zjistí takový nález, který by mohl být způsoben jednáním druhé osoby, přeruší její provádění a skutečnost oznámí vedoucímu oddělení, ten následně informuje policii, která požádá o výpis z pitevní diagnózy a rozhodne, jestli se zdravotní pitva dokončí, nebo bude nařízena pitva soudní.

K této tzv. soudní pitvě se přibírají **dva soudní lékaři** – znalci z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství, podle § 105 odst. 4. TŘ.⁴⁴⁾

Chtěla bych upozornit na občas se vyskytující směšování pojmů **soudního lékařství** a **patologie**. Na oddělení soudního lékařství pracují znalci, kteří jsou odborně vyskoleni a přezkoušeni ke zjišťování příčin úmrtí následkem příčin vnějších, tj. vraždy, sebevraždy, otravy toxickými látkami, úrazy všeho druhu včetně pracovních úrazů a smrtelných úrazů při dopravních nehodách apod. Jedná se obecně o provádění pitev ve všech případech, kdy z jakýchkoliv příčin dojde ke smrti mimo zdravotnické zařízení. Spadají sem ale také pitvy osob, které po úrazu ještě přežívaly a následně ve zdravotnickém zařízení zemřely, stejně jako případy úmrtí osob, kdy je důvodné podezření, že ke smrti došlo následkem nesprávného léčebného postupu. Na odděleních patologie se naproti tomu provádějí pitvy v případech, kdy je zapotřebí ověřit správnost diagnózy osoby zemřelé ve zdravotnickém zařízení a účinnost provedených léčebných postupů. Kromě pitev se ale na oddělení patologie provádí diagnostika bioptická, tj. rozpoznání chorobných změn ze vzorků tkání odebraných pacientovi v průběhu operace, nebo cíleného diagnostického vyšetření. S ohledem na výše zmíněné odlišné zaměření činnosti nelze obě pracoviště směšovat.

Soudní pitva se nařizuje:

U osob zemřelých mimo zdravotnické zařízení (především v případech, kdy smrt byla nebo mohla být způsobena jinou osobou a v případech neznámé totožnosti mrtvé osoby).

U osob zemřelých ve zdravotnickém zařízení (především v případech, kdy jde o smrt násilnou, resp. je podezření ze smrti násilné, způsobené jinou osobou – poúrazové stavy, otravy a dále v případech, kdy je podezření, že smrt může být v příčinné souvislosti s nesprávným postupem při výkonu zdravotnických služeb).

V případě, kdy je prováděna soudní pitva, lze následně zemřelého pohřbít pouze se souhlasem státního zástupce nebo vyšetřovatele.

K prohlídce a pitvě mrtvoly nesmí být přizván jako znalec ten lékař, který zemřelého ošetřoval pro nemoc, která bezprostředně smrti předcházela.

⁴³⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2002/05/arch5.html> - Muž, jenž ti vstoupil do sudby

⁴⁴⁾ Jelínek J., Drašík A., Hasch K., Nováková J., Nováková Š., Sovák Z., Ševčík V.: Trestní právo procesní. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002, str. 292

Není přípustné, aby se za těchto okolností prováděla pouze pitva zdravotní a orgány činné v trestním řízení se spokojily pouze s posudkem z této pitvy.

Je nutné provést **pitvu soudní**.⁴⁵⁾

Pitva se sestává ze **zevní a vnitřní prohlídky**.⁴⁶⁾

Pokud je zemřelý oblečen, provádí se nejdříve podrobná prohlídka oděvu a obuvi. Při vlastní **zevní prohlídce** se zaznamenává pohlaví, věk, výška a hmotnost zemřelého, stav kostry a výživy. Následuje popis posmrtné ztuhlosti, mrtvolných skvrn, barvy kůže. Po celkovém popisu se provádí detailní prohlídka jednotlivých částí těla, tj. hlavy, krku, hrudníku, břicha a končetin, se zaměřením na chorobné a úrazové změny. U změn úrazového charakteru se popisuje druh poranění (bodné rány, bodnořezné rány,⁴⁷⁾ střelné rány, sečné rány apod., jejich lokalizace, počet, rozměry, vzájemné rozmístění a další jejich vlastnosti). Před přistoupením k vnitřní prohlídce se někdy provádí s ohledem na charakter poranění (při poraněních broky, při zástřelech⁴⁸⁾, ale i při bodných poraněních) rentgenové vyšetření a střely (broky, úlomky, části odlomeného bodného nástroje, která zůstala v ráně) se zajistí, mikrobiologické vyšetření při podezření na pohlavní nemoc, výtěry z pohlavních orgánů zemřelé při podezření na znásilnění. Zajišťuje se i oděv ke zkoumání, zda se na něm nenacházejí krevní stopy, stopy spermatu – v takových případech se provádí i DNA analýza..aj.).

Vnitřní ohledání sestává z pitvy tří hlavních tělních dutin – lební, hrudní a břišní.⁴⁹⁾

Při pitvě se provádějí odběry vzorků tkání a orgánů k histologickému vyšetření, krev ke stanovení skupinové příslušnosti, krev, moč, žaludeční obsah, tenké a tlusté střevo k chemicko-toxikologickému vyšetření k zjištění přítomnosti alkoholu v těle oběti, případně dalších toxických látek, včetně léčiv, při otravách lze někdy zjistit druh jedu, dále vzorky orgánů ke stanovení rozsivek (ledviny, plíce, srdeční sval). Někdy se také odebírá část mozkové hmoty aj. Odebírá se obsah žaludku pro případ nalezení nestrávené potravy. Soudní lékaři dokáží na základě poznatků o době trávení jednotlivých druhů potravy s velkou přesností určit, jak dlouho před smrtí a co poškozený jedl. Tato okolnost může být významná v otázce stanovení doby, kdy zemřelý naposledy jedl a jak dlouho poté zemřel.

V rámci soudní pitvy jsou zajišťovány pracovníkem policie mikročástice z dlaní a z pod nehtů oběti. Provádí se odběr vlasů, vousů a chlupů k trichologickému zkoumání. Snímají se otisky prstů, a to nejen ke zjištění totožnosti mrtvého, ale též z důvodu vyloučení daktyloskopických stop oběti ze souboru zajištěných daktyloskopických stop na místě činu. V případech střelných poranění se zajišťují povýstřelové zplodiny z těla a oděvu zavražděného k provedení jejich analýzy. Zajišťuje se oděv a obuv poškozeného se stopami na nich /nejen biologickými, ale též např. stopami bláta/ ke komparaci se zajišťuje vzorek půdy z místa činu ke kriminalistickému zkoumání. Je nutné apelovat na co nejrychlejší předání zajištěných věcí na expertizní pracoviště, a to z důvodu možného znehodnocení zejména biologických stop hnilobou a následnou ztrátu jejich důkazní hodnoty.

Úzká spolupráce vyšetřovatele a soudního lékaře je velmi důležitá pro řešení důležitých otázek vyšetřování a pro určení jeho správného směru, volby prvotních úkonů atd. (Např. dle zjištění soudního lékaře o způsobu usmrcení, o charakteru poranění, o charakteru použité zbraně lze usuzovat na vraždu, sebevraždu, nešťastnou náhodu, také na postavení pachatele a oběti.)

Proto by měl být pitvě přítomen i vyšetřovatel, aby mohl znalci klást otázky a na základě poznatků od znalce mohl zaměřovat další postup ve vyšetřování.

⁴⁵⁾ Obrazová příloha - fotografie č. 7

⁴⁶⁾ Kvapilová H.: Soudní lékařství pro právníky. Pelhřimov: Aleš Čeněk s.r.o., 1999, str. 36 - 37

⁴⁷⁾ Obrazová příloha - fotografie č. 8

⁴⁸⁾ Obrazová příloha - fotografie č. 9

⁴⁹⁾ Porada V. a kol.: Kriminalistika. Brno: CERM, 2001, str. 439

Typickými otázkami, které jsou řešeny soudně lékařskou expertizou, jsou následující:

1. Co bylo bezprostřední příčinou smrti ?

2. Kdy nastala smrt ?

3. Jaká byla doba přežívání po vzniku zranění, resp. stáří poranění ?

Jaká zranění se nacházejí na těle oběti (z pouhého zranění nelze obvykle dovozovat celý průběh úrazového děje, je ale možno se na jejich základě přiklonit k některé z vyšetřovacích verzí, posoudit jejich pravděpodobnost a následně znalecký úsudek ověřit vyšetřovacím pokusem nebo rekonstrukcí trestného činu a tak jiné z verzí vyloučit.)

Z určitých poranění zjištěných při soudní pitvě lze ale také např. soudit na tělesnou konstituci pachatele, na jeho sílu. Např. v případě rdoušení, kdy je na těle, resp. krku oběti mladé ženy zjištěna zlomenina hrtanových chrupavek, je třeba soudit na značnou fyzickou sílu pachatele, jelikož ty jsou u mladého člověka velmi pružné a k jejich zlomení je třeba vyvinout značné násilí.

4. Která z poranění byla smrtelná, která z nich byla způsobena za živa a která po smrti⁵⁰⁾ ?

5. Po jak dlouhou dobu byla zachována schopnost jednání poškozeného a zda-li se dala včasnou a odbornou lékařskou péčí smrt odvrátit ?

6. Zda a jak se na smrti oběti podílely chorobné změny ?

7. Zda byla oběť ovlivněna léky, návykovými látkami ?

8. Jakým nástrojem byla způsobena smrt ?

9. Zda-li přítomné předměty, nástroje jsou způsobitelé ke způsobení takového zranění ?

10. Jakým směrem a jakou silou byly vedeny rány ? V případě vraždy Františka Stachury, který byl brutálně ubit členy své rodiny, v důsledku jeho tyranského a nelidského chování k nim, pod vlivem častého požívání alkoholu, bylo syny, kteří měli na vraždě největší podíl, líčeno jejich jednání jako obrana proti otcově útoku. Že jejich výpověď nebyla v souladu se skutečností, potvrdila následně provedená soudní pitva. Na základě jejich závěrů se podařilo prokázat jiný průběh události, než byl vylíčen a který svědčil o úmyslném napadení a vraždě F. Stachury. Následně se synové ve svých výpovědích k tomuto činu doznali. „Ale co se týkalo příčin otcovy násilné smrti, byli všichni zajedno: starý se dočista zbláznil, chlast z něj dělal zvíře. Mnohokrát vyhrožoval matce, ale i dětem, že je všechny pozabíjí – a v noci se tedy rozhodl celou záležitost uskutečnit. Vyšlápl si zhurta na manželku, jenže se přepočítal. Dospělí synové byli nablízku a rázně zasáhli. Rázně – to obnášelo násadu od lopaty, již svého rodiče umlátili k smrti. V sebeobraně ovšem. Protože on popadl sekeru jako první a hotovil se ji použít. Technici zdokumentovali místo činu i stav mrtvol, pak nebožtíka odvezli pohřebáci na soudní. Pitva, jež se uskutečnila neprodleně, naznačila ovšem značné nesrovnalosti. Některá Stachurova zranění totiž vůbec neodpovídala líčení zápasu, jež s ním měli oba mládenci svěst. A naznačovala, že jde spíš o úkladnou vraždu. Prosektor zaznamenal množství oděrek a zhmožděnin na nebožtíkově těle, rukou a hlavě: ty však neohrožily život. Smrtící úder byly dva: první, vedený zpredu do obličejové části hlavy, ji vlastně roztínal zhruba v rovině nosu zleva doprava a zasazen byl takovou silou, že vytvořil v lící kosti jejím rozdrcením jakýsi žlábek, prohlubeň, patrnou při bližším ohledání mrtvol pouhým okem. Podobné razantní úder dostal ovšem Stachura i zezadu: a tahle rána pro změnu zdevastovala lebeční kosti v týle. Vše nasvědčovalo tomu, že ji inkasoval muž už ležící, tedy vlastně bezbranný. Jeho útok už v tu chvíli nepochybně nepokračoval, rána zasazená „v čestném boji“ zpredu ho musela zcela pacifikovat – hned a zřejmě i jednou provždy. Proč tedy padla ona druhá ?“⁵¹⁾

11. U střelných poranění kde je vstřel a kde výstřel ?

⁵⁰⁾ Obrazová příloha - fotografie č. 10

⁵¹⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2005/08/arch56.html> - Jako prase na porážku

12. Zda lze dle jejich umístění určit postavení útočníka a oběti ?
13. Jaká doba uplynula od smrti do ohledání (pitvy) mrtvoly ?

Stejně otázky jsou znalci kladeny i při nalezení jen částí mrtvoly. V těchto případech ale přistupují i otázky další, specifické. Zda-li se jedná o části lidského těla, zda patří jedné a téže mrtvole, jakého pohlaví a věku je mrtvola, zjištění a popis zvláštních znaků - pooperačních jizev, prodělaných chorob, stavu chrupu, které by následně pomohly orgánům činným v trestním řízení při určování totožnosti mrtvého.

Další otázky jsou závislé na způsobu, jakým došlo k usmrcení.

Soudní pitva se provádí též ve všech případech nálezů **mrtvého novorozeněte a potraceného plodu**. Kromě běžných otázek kladených orgány činnými v trestním řízení jsou znalcům – soudním lékařům pokládány i další specifické otázky.

Ke smrti dítěte za porodu nebo ihned po něm totiž nemusí dojít jen vraždou – úmyslným jednáním matky, ale též např. z přirozených příčin (vdechnutím plodové vody, uškrcením příliš krátkou pupeční šňůrou..apod.), nebo jednáním matky, které ale nelze kvalifikovat jako úmyslné (např. matka po náročném porodu usne a dítě ve spánku zalehnutím udusí), případně může jít o překotný porod, kdy novorozenec upadne na tvrdou podložku za vzniku zlomeniny lebky a přetržení pupečníku.⁵²⁾

Potvrzení, nebo vyvrácení jednotlivých verzí je do značné míry závislé právě na provedené soudní pitvě a jejích závěrech.

Soudní pitva by proto měla zodpovědět především tyto otázky:

1. Jednalo se o narozené dítě či lidský plod ? V případě vypuzení plodu, zda k němu došlo spontánně, nebo vlivem vnějšího mechanického zásahu či užitím chemických látek způsobujících potrat.
2. Šlo o dítě novorozené ?
3. Zda dítě po porodu žilo, pokud ano, jak dlouho, zda bylo zralé a životaschopné ?
4. Zda bylo dítě po porodu ošetřeno a pokud ano, jakým způsobem ?
5. Jakým způsobem byla přerušena pupeční šňůra a zda byla podvázána ?
6. Jde o smrt násilnou a jaká byla její příčina ?
7. Mohla být násilná smrt způsobena matkou ?
8. Bylo dítě usmrceno za porodu, ihned po něm, nebo až po delší době ?
9. Jak dlouho před nálezem došlo k porodu či potratu ?

Jinak je průběh soudní pitvy stejný jako v případě dospělého člověka, tj. zjišťování posmrtných změn – ztuhlosti, posmrtných skvrn, poranění apod.

V této části jsem se jen snažila nastínit specifika, která jsou typická pro případ novorozeného dítěte.

Bezprostředně po provedení pitvy lékař sepíše **pítevní protokol** a tento, kromě lékaře, který pitvu prováděl, podepíše také vedoucí lékař příslušného oddělení soudního lékařství.

Součástí pítevního protokolu je mimo jiné **lékařský znalecký posudek**, který je rozhodující pro právní kvalifikaci skutku.

⁵²⁾ Strejc, P.: Soudní lékařství pro právníky. I. vyd. Praha: C.H. Beck, 2000. str. 80

Kromě odpovědí na otázky orgánů činných v trestním řízení musí vždy obsahovat: nález při zevní prohlídce a pitvě, příčinu smrti, mechanismus vzniku poranění, výsledky a hodnocení laboratorních vyšetření, příčinou souvislost mezi poraněním a smrtí a zda se jedná o smrt z chorobných příčin, nebo o smrt násilnou.

Součástí pitevního protokolu je dále:

- **Ustanovení PČR o nařízení prohlídky a pitvy podle § 115 odst. 1 TŘ a přihraní znaleců dle § 105 odst. 2 TŘ s otázkami, které je nutno posoudit a zodpovědět, odůvodněním, lhůtou k vypracování znaleckého posudku a poučením.**
- **List o prohlídce mrtvého a průvodní list k pitvě.**
- **Zprávu o ukončení resuscitace (v případě, kdy byl v rámci transplantačního programu proveden odběr orgánů).**
- **Popis nálezu při zevní prohlídce.**
- **Popis nálezu při vnitřní prohlídce.**
- **Výsledky laboratorních vyšetření.** (Chemickotoxikologické vyšetření se provádí formou samostatného znaleckého posudku, znalcem v oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie, event. je možné přibrat toxikologa jako konzultanta.
- **Výpis z vyšetřovacího spisu PČR, případně ze zdravotnické dokumentace zemřelého.**

Lékař, který provedl pitvu, také doplní list o prohlídce mrtvého a odešle úřadu, pověřenému vedením matriky, který je příslušný dle místa úmrtí, aby mohl být vystaven úmrtní list.

Do jaké míry může nenařízení a neprovedení soudní pitvy ovlivnit, popřípadě zmařit řádné objasnění případu a vést k nepotrestání pachatele tak závažného trestného činu, jakým vražda je, se také zabývá autor v následujícím článku.

„Lékař, který provedl prohlídku mrtvého, je poté povinen bezodkladně vyplnit list o prohlídce mrtvého. Vyjma případů, kdy je lékař povinen nařídít pitvu zemřelého, pitvu nařídí jen tehdy, když nemůže určit příčinu smrti jen na základě zevní prohlídky mrtvol. A zde je onen „zakopaný pes“, kdy se policejní orgán de facto spoléhá na úsudek přivolaného lékaře a jeho stanovení příčiny úmrtí. Od stanovení této příčiny se následně odvíjí i postup policistů jednak na místě nálezu mrtvol a dále pak při následném prověřování. Pokud přivolaný lékař neshledá cizí zavinění (z praxe vím, že zevní prohlídku lékaři provádějí nezřídka letmo a povrchně, teď se však nechci zabývat prací lékařů), tak vyšetřovatel zpravidla ponechá věc, dle věcné příslušnosti, k šetření základnímu útvaru policie.“⁵³⁾

Vyčkřičníkem a poučením v tomto směru, je případ vraždy Jana Čubrika a Ambroze Čepka Irenou Čubrikovou, kdy bylo tělo zavražděného Jana Čubrika pohřbeno bez provedení zdravotní, nebo ještě lépe soudní pitvy, pouze byl podepsán obvodním lékařem úmrtní list a záležitost byla založena ad acta. Oznámení podané sousedkou, obviňující Irenu Čubrikovou z vraždy jejího manžela, bylo shledáno jako nepodstatné, dle názoru policistů šlo jen o sousedskou pomluvu. V důsledku takového závažného pochybení ze strany orgánů činných v trestním řízení došlo k objasnění první vraždy Ireny Čubrikové, zinscenované jako nešťastné náhody, až po dvanácti letech, při prošetřování její druhé vraždy. Tělo bylo exhumováno (exhumaci dle § 115 odst. 2 TŘ nařizuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Většinou se provádí do 1 roku od doby pohřbení, později jen s ohledem na to, co má být prokázáno)⁵⁴⁾ a následně provedena soudní pitva. Závěr soudních lékařů byl jednoznačný. „Považujeme za bezpečně a nevyvratitelně prokázané, tvrdil tým lékařů, že smrt

⁵³⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/03/umrti.html> - Je postup policistů při prověřování náhlého úmrtí správný?

⁵⁴⁾ Porada V. a kol.: Kriminalistika. Brno: CERM, 2001, str. 438

nastala opakovanými údery tupým hranatým předmětem. Je vyloučeno, že by si zemřelý muž mohl způsobit podobné zranění sám, nebo že by k němu došlo při pádu kamen stěhovaných z půdy. Smrt byla jednoznačně dílem cizí osoby a nejednalo se tedy o nešťastnou náhodu, nýbrž vraždu.“⁵⁵⁾

Obecně, stěžejním důkazem v takovýchto případech by měl být znalecký posudek, ve kterém soudní lékař vyloučí podezření, že smrt byla způsobena trestným činem.

Důležitým a základním článkem soustavy jsou policisté na základních útvarech, jejichž úkolem je, v případě, kdy přivolaný lékař provede prohlídku mrtvoly jen zběžně, upozornit lékaře na určitá fakta a zjištěné rozpory a trvat na nařízení pitvy lékařem, neboť její výsledek je pro orgán činný v trestním řízení zásadní pro rozhodnutí ve věci.

Proto je také důležité, aby policisté měli alespoň základní znalosti z oboru soudního lékařství, aby mohli na základě vzhledu mrtvoly zjistit některé skutečnosti, které podporují podezření, že smrt oběti byla způsobena cizí osobou.

4.7. Prvotní úkony v případech pohřešovaných osob

V těchto případech mezi prvotní úkony patří:

- Výslechy kompetentních osob
- Operativně pátrací opatření
- Využití kriminalistických evidencí
- Ohledání bytu a pracoviště
- Zadržení korespondence

Výslech oznamovatele, příbuzných, známých, sousedů, spolupracovníků osoby pohřešované.

Je zapotřebí při výslechu pamatovat na to, že mezi vyslýchanými osobami může být i vrah.

Cílem výslechu těchto osob je v první řadě získání informací o době, od kdy se osoba pohřešuje, kdy byla naposledy viděna živá a kým, sestavení časového snímku pohybu oběti v kritický den, s kým se setkala s kým hovořila..apod., získání přesného popisu pohřešovaného pro účely pátrání, informací o okolnostech, které by mohly svědčit o úmyslném usmrcení této osoby (poškozený vedl nějaká obchodní jednání a následně se nevrátil domů, o poškozeném se vědělo, že měl zcela určité plány do budoucna..), dále se jedná o informace o stycích pohřešovaného s jinými osobami, o jeho zvycích, způsobu života.

Operativně pátrací opatření k vypátrání pohřešované osoby, nebo její mrtvoly, případně jejích částí. Nejdříve se tato opatření provádí v místě, kde se podle všech předpokladů poškozený zdržoval a postupně se mohou dle potřeb rozšiřovat i do jiných míst. K nalezení mrtvoly pohřešované osoby jsou organizovány rozsáhlé pátrací akce i za použití např. služebních psů, nebo vrtulníku.

Provádí se **vyhledávání v kriminalistických evidencích** v databázích neobjasněných trestných činů a mrtvol neznámé totožnosti

Dále se provádí **domovní prohlídka** u osoby pohřešované a **prohlídka jejího pracoviště**. Prohledávají se její osobní věci, záznamy v počítači, v elektronickém diáři, prohledává se korespondence. Hledají se stopy vraždy.

Provádí se **zadržení korespondence**, která dochází na adresu pohřešované osoby. V případě, kdy je určité osobě doručen dopis, jehož odesílatelem je údajně osoba pohřešovaná, je třeba tento dopis podrobit znaleckému zkoumání, posudek provádí znalec z oboru písmoznalectví,

⁵⁵⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/02/hlava.html> - Chlebová pec

zda-li skutečně jde o rukopis pohřešovaného, nebo se jen pachatel snaží vzbudit zdání, že pohřešovaný ještě žije, a tak získat čas např. pro odcestování, získání falešného alibi.

4.8. Zvláštnosti vyšetřovacích verzí

Informace získané na základě výsledků prvotních operativně pátracích a vyšetřovacích úkonů slouží k řešení vyšetřovací situace. Takto získané informace, ale nemusí být vždy způsobilé vysvětlit a objasnit podstatu události, nebo alespoň některých jejích prvků a okolností, s výjimkou případů, kdy jsou všechna důležitá fakta známa již po provedení prvotních vyšetřovacích úkonů /např. pachatel sám oznámí spáchání trestného činu, jsou k dispozici svědci/. V takových případech se vytyčují verze jen pro upřesnění dílčích otázek, a proto mohou sloužit jako podklad pro jejich objasnění, tj. pro vytyčování vyšetřovacích verzí. V těchto případech se provádí nejen vytyčování verzí o možném pachateli, o totožnosti oběti, ale též se vytyčují obecné typické vyšetřovací verze o podstatě události a příčině smrti (vražda, nešťastná náhoda, sebevražda).

Podstatou kriminalistické verze je hypotetický úsudek. Kriminalistická verze je logická konstrukce, metoda, způsob dokazování pravdy o trestném činu. Je to opodstatnělá vyšetřovatelova domněnka o příčinách, podstatě a formách spojení kriminalistických a právně relevantních prvků vyšetřované události.

Všechny vytyčené verze, ať potvrzují, či vylučují existenci vyšetřované události, ať svědčí ve prospěch, nebo v neprospěch pachatele, musí být důkladně prověřeny.

4.8.1. Verze vytyčované na základě způsobu spáchání vražd

Stopy nalezené na místě činu umožňují stanovit způsob spáchání vraždy a z tohoto faktu usuzovat na motiv činu a následně vytyčovat verze o osobě pachatele

Pomocí k vytyčování kriminalistických verzí mohou i nalezené zbraně nebo nástroje na místě činu, nebo v jeho blízkém okolí. Jestliže ke spáchání činu pachatel použil předměty, které se na místě činu nacházely, lze pracovat s verzí, že se jednalo s velkou pravděpodobností o vraždu nepřipravovanou, spáchanou v afektu, kdy úmysl vraždit pachatel pojal až přímo na místě činu.

Naopak zbraň donesená na místo činu pachatelem svědčí spíše o plánované vraždě. „*Dalším vyšetřováním bylo doloženo, že předměty určené k zatížení těla, řetězy, stavební kladky, část litinové roury a hlavici kladiva si Richard Fromek vyzvedl v dílně svého otce před schůzkou s Marií a nikoliv až později, když byla už dívka mrtvá, jak původně tvrdil.*“⁵⁶⁾

Také stopy přímo na oběti mohou o pachateli leccos napovědět. Ze síly zasazených ran, můžeme soudit na pachatelovu tělesnou konstituci.

Také např. u vražd sexuálně motivovaných nacházíme na místě činu a těle oběti typické stopy, které odůvodňují tento závěr. Poloha mrtvol, odříznutí prsu nebo pohlavních orgánů dovolují vytyčit verzi o náchyllosti pachatele k sexuální deviaci, která se již dříve mohla demonstrovat ve spáchání trestného činu menší společenské nebezpečností - např. v tr.činu pohlavního zneužívání, a tak je možné zúžit typování pachatele na určitý okruh osob.

Při použití jedu ke spáchání vraždy je možné soudit, že pachatelem bude osoba, která byla oběti velmi blízká a měla možnost se s ní stýkat. (I když tato verze nemusí být absolutně platná a mohla by vyšetřovatele svést na tzv. „špatnou stopu“). Příkladem je následující

⁵⁶⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2000/0003/polarch.html> - Prstýnek

případ. Jednalo se o vraždu kyanidem draselným, který byl nasypán do sklenice s pivem na jedné vesnické tancovačce. Na znamení vítězství v tombole, kde vyhrál pan Jahoda první cenu – divoké prase, se při cestě zpět do hospody za svou výhrou, poté co byl po několikátém pivu vykázán, napil ze sklenice stojící na jednom z blízkých stolů. Důležitým zjištěním se ukázalo být, že výčepník dodržoval striktně určitou zásadu – „*Zásadně by ten samej večer nenalil někomu, koho jednou z lokálu vyhodil. I kdyby vyhrál deset prasat.*“⁵⁷⁾ – potvrdil jeden ze starousedlíků. Nemohlo se tedy v žádném případě jednat o sklenici výherce – pana Jahody. Předmětem útoku vraha tedy rozhodně nemohl a neměl být pan Jahoda. Proto se vyšetřování zaměřilo na důkladné podchycení faktu, jaké osoby u jakých stolů seděly. Šetřením se zjistilo, že půllitr, jenž při své cestě za výhrou pan Jahoda popadl a ze kterého se napil, byl určen pro předsedu národního výboru, jemuž se tímto způsobem chtěl pomstít jeden z místních za zábor statku.

Z hlediska práva jde o zvláštní případ skutkového omylu - tzv. aberaci (aberratio ictus) – omyl o kauzálním průběhu.⁵⁸⁾ Pachatelův útok je namířen proti A, posilne však B. Pachatelova představa o kauzálním průběhu se v tomto případě ani v obecných rysech nekryje se skutečností.

4.8.2. Verze vytyčované na základě utajování vražd

I poznatky o způsobu utajování vražd mohou sloužit jako základ pro vytyčování verzí.

Každý pachatel takto závažného trestného činu se ve větší či menší míře snaží jeho spáchání utajit. Možnosti utajování jsou závislé na mnoha faktorech (místo, doba, prostředky, vlastnosti a možnosti pachatele). Čas, který získá od doby spáchání vraždy do doby nálezu mrtvoly, mu umožňuje vzdálit se z okolí místa činu, také dochází plynutím času k poničení, nebo ztrátě značného množství kriminalisticky relevantních stop, a to jak na místě samém, tak na těle oběti, posmrtné změny deklarující se na těle mrtvoly mohou komplikovat následnou identifikaci mrtvoly vyšetřujícím orgánům, ale také např. přesné určení příčiny smrti soudním lékařem. K této situaci může pachatel přispět i svým vlastním aktivním jednáním (odebere oběti doklady, šperky, které by umožnily snadné ztotožnění, někdy se také pachatel uchyluje k razantnějším způsobům, aktivně devastuje tělo oběti, rozčleňuje jej...apod.). „*Nebylo pochyb, že došlo k nejtěžšímu zločinu. Zčásti ohořelé tělo muže, oblečeného do trika a krátkých kalhot, leželo bosé ve schoulené poloze. Hlava byla položena v kovovém umývadle, polita benzínem a zapálena. Tyto skutečnosti charakterizovaly na jedné straně způsob útoku pachatele, na straně druhé však zejména i účel jeho jednání. Kriminalisté tak měli co dělat s někým, kdo tím chtěl znemožnit identifikaci zavražděného.*“⁵⁹⁾ Takovéto praktiky vedoucí k likvidaci tzv. „bílých koní“, nebyly na počátku devadesátých let minulého století, kdy se rozvíjely nové formy trestné činnosti, ničím výjimečným.

Na druhé straně ale dalším pobytem pachatele na místě činu vznikají stopy jiné a je tu větší riziko jeho spatření náhodnými svědky, takže pro časově náročné a fyzicky obtížné utajení vraždy musí mít vážný důvod.

Jestliže pachatel neprojevil žádnou nebo jen malou snahu o utajení spáchání vraždy a lze předpokládat, že nebyl v časové tísní, dovolují tyto skutečnosti stanovit verzi, že zřejmě pachatel nebyl v blízkém vztahu s obětí a tudíž spoléhá, že nebude zařazen mezi podezřelé osoby.

⁵⁷⁾ http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/pol/0502/stin_info.html - Stín staré křivdy

⁵⁸⁾ Novotný O., Dolenský A., Jelínek J., Vanduchová M.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část, 2. přepracované vydání. Praha: Codex, 1995, str. 120

⁵⁹⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2004/01/soud1.html> - Život za auto

Naopak v případě, kdy pachatel vynaloží velké úsilí k utajení vraždy, lze předpokládat, že byl buď v blízkém vztahu k zavražděnému, nebo že tu existuje vztah pachatele a místa činu, (např. pracovali na stejném pracovišti, čin byl spáchán v bytě pachatele, v takovém případě se pachatel často uchyluje k přemístění mrtvoly, k jejímu transportu na vzdálené místo, které nemá souvislost s osobou oběti ani s osobou pachatele.

V případě, kdy je pachatel v blízkém vztahu s obětí, se snaží pravý průběh události líčit tak, aby podezření, když už není možné navodit takový stav, kdy vyšetřující orgány neshledají násilné usmrcení jinou osobou, padlo na jinou osobu.

Uchyluje se k různým způsobům **inscenací**, kterými maskuje spáchání vraždy. Jedná se o inscenaci

- **nešťastné náhody** – především tím, že předstírá neopatrnost oběti (utonutí při plavání, uklouznutí ze skal při turistice – v těchto případech může k potvrzení, nebo vyloučení cizího zavinění významně pomoci vypracování znaleckého posudku z oboru biomechaniky⁶⁰) ..apod.) v případě, kdy pachatelovu přítomnost na místě činu, s ohledem na přítomnost svědků, není možné popřít, se pachatel často snaží argumentovat nedbalostí, např., že nevěděl, že je zbraň nabitá a namířil na oběť a ze žertu vystřelil. Zde se uplatní pomoc především soudních lékařů, kteří přesně v rámci soudně lékařské expertizy určí, jak k poranění došlo a kdy může být tvrzení pachatele o nedbalosti zcela průkazně vyloučeno. Také je důležité zjištění motivu, to se děje především na základě informací získaných od osob, které znaly jak oběť, tak pachatele a mohou se vyjádřit k jejich vzájemným vztahům.
- **nutné obrany** – pachatel se hájí tím, že on byl napaden a že oběť usmrtil v sebeobraně, za tím účelem si způsobuje různá zranění, vytváří uměle stopy zápasu. Opět je velmi zásadní pro správné posouzení případu znalost motivu.
- **sebevraždy** – sebevražda a vražda se v mnoha případech neliší v přítomnosti objektivních znaků a toho pachatel také využívá. U některých poranění je ale téměř na první pohled zřejmé, že nemůže jít o sebevraždu – „Proč by se kvůli sebevraždě táhla až sem? Takovou dálku od nádraží,“ hučel mladý komisař. „Mně se to nezdá...“ „A máte recht, člověče,“ pochválil ho lékař. „On ji ten vlak totiž přejel dvakrát... To se sebevrahům, milej zlatej, obvykle nestává.“ Teď si toho všimli všichni: vlak dívku skoro rozpůlil v pase, a taky takřka hlavu oddělil od krku. Kdyby tělo leželo napříč kolejí, mohlo být na tři kusy taky- jenže rány by nebyly takhle blízko – od sebe.. (zjištěná motivovaná vražda dívky s následným pokusem o zahlazení stop po rdoušení devastací těla rozjetým vlakem)⁶¹).
- Je třeba si všimnout, zda-li není smrt **zinscenována jako přirozená**, nebo
- **způsobená jinou osobou** (pachatel inscenuje nepravý motiv, nejčastěji loupežný, nebo sexuální, aby tak odvrátil pozornost vyšetřujících orgánů od své osoby).

4.8.3. Verze vytyčované na základě informací o místě činu, o situaci na místě činu a o stopách na místě činu

Při vytyčování verzí tohoto druhu je zapotřebí si nejprve zodpovědět dvě základní otázky.

- **Z jakého důvodu se oběť zdržovala zrovna na tomto místě, jaký k němu měla vztah ?**

⁶⁰) Straus J. a kol.: Biomechanika pádu z výšky. Praha: Policejní akademie ČR, 2004, str. 3 - 4

⁶¹) http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/pol/0409/arch51_info.html - Noc tříkrálová

- **Z jakého důvodu si toto místo za místo činu vybral pachatel ?**

V případě, že místo, kde byl trestný čin spáchán, je vhodným místem pro tento čin, je možné usuzovat na znalost pachatele místních poměrů. Taktéž je možné, že by se mohli vyskytnout náhodní svědci, kteří viděli vraha v blízkosti tohoto místa.

Z poznatku, že oběť byla zavražděna na místě, ke kterému neměla žádný vztah, lze usuzovat na verzi, že byla pachatelem na toto místo pod nějakou záminkou vylákána. Taktéž je možné se domnívat, že oběť pachatele znala a důvěřovala mu. Ale naopak, takto také mohla oběť reagovat nedobrovolně na základě výhrůžek pachatele.

Jestliže situace na místě činu svědčí o tom, že zavražděný pachatele sám do bytu dobrovolně pustil (nejsou přítomny známky páčení dveří, utržené jistící zařízení – řetízek....apod.), lze usuzovat, že se jednalo o osobu oběti blízkou, se kterou se oběť znala a v tomto okruhu osob je také třeba hledat zřejmě pachatele.

4.8.4. Verze vytyčované na základě informací o osobě oběti

V případě, že totožnost oběti je kriminalistům známa, je situace v určitém směru ulehčena, a to tím, že je možno zjistit informace o způsobu života oběti, o jejích zvycích (*v případě vraždy hlídače v podniku na zpracování dřeva vrah a bývalý zaměstnanec Andrej Kočák znal vnitřní chod podniku a věděl, kdy se vyplácí záloha a jaké jsou možnosti při přepadení strážného a odcizení peněz – „Třídvacátého se brala záloha, strážný už po výplatě domů nechodil, ale nastupoval celonoční službu.“ „Bude mít ty prachy u sebe, jasný?“ – vysvětloval svému komplici* ⁶²⁾), o majetkových poměrech o jejích vztazích k jiným osobám, zda s některými nežila v nepřátelství, v konfliktu a na základě těchto informací typovat možného pachatele vraždy. Ve většině případů totiž existoval před uskutečněním vraždy nějaký vztah mezi pachatelem a obětí. A tak, pokud je známa totožnost oběti, je možné se na základě prověřování všech výše zmíněných skutečností dostat i ke stanovení pravděpodobného vraha. Pokud se jedná o vraždu motivovanou zjištěnými důvody, pak je třeba se soustředit na získání informací, které osoby věděly o značném finančním obnosu, nebo cennostech, kterými oběť disponovala.

Dále se také prověřují osoby, které mohly mít ze smrti oběti prospěch (jsou dědici, bude jim vyplacena pojistka).

Stanovování verzí vycházejících od osoby zavražděného se uplatňuje především při vyšetřování případů pohřešovaných nebo nezvěstných osob, kdy nejsou zpravidla k dispozici jiné údaje.

Taktéž se s ohledem na osobu pachatele uplatňuje stanovení verzí na základě údajů v kriminalistických evidencích o obecně nebezpečných osobách.

4.9. Plánování a organizace vyšetřování

Při plánování a organizaci vyšetřování trestného činu vraždy je prioritou především maximální rychlost vyšetřování a koordinace jeho průběhu, tj. výsledků, expertiz, operativně pátracích úkonů. Cílem je zachytit co možná největší množství kriminalisticky relevantních stop a zabránit jejich zkáze a taktéž v konečném důsledku v co nejvčasnějším dopadení

⁶²⁾ http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/pol/0403/arch3_info.html - Cesta za prací

pachatele a znemožnění mu opakování činu, nebo páchaní další trestné činnosti. Z výše uvedených důvodů je vyšetřování pravidelně prováděno vyšetřovacím týmem.

4.10. Zvláštnosti následných vyšetřovacích úkonů

4.10.1. Zvláštnosti výsledku obviněného

Nejen provádění, ale také příprava výsledku obviněného z vraždy, je velmi náročným, složitým a odpovědným vyšetřovacím úkonem. To platí jak u výsledku osoby do té doby bezúhonné, tak u recidivisty.

U složitých případů a závažných trestných činů, jakým trestný čin vraždy nepochybně je, je vhodné, resp. nezbytné zpracování plánu výsledku vyšetřovatelem.

Pachatel takto závažného trestného činu je pod hrozbou vysokého trestu silně motivován k popírání účasti na vraždě a k nepravdivé výpovědi a opominutím, nebo podceněním důkladné přípravy, by mohlo v konečném důsledku dojít k zmaření cíle výsledku, kterým je zjištění co možná nejvíce informací o předmětu výsledku (o průběhu trestného činu, stanovisku pachatele k vyšetřované věci...atd.), a to pokud možno co nejpravdivějších.

Nejčastěji se se zapíráním a neochotou vypovídat pravdivě setkáváme u pachatelů úkladných vražd, kteří čin delší dobu před jeho realizací promýšleli a připravovali. Tito pachatelé mají již často dopředu připravené alibi a promyšlenou obhajobu. V jejich vyvrácení může kriminalistům pomoci i sestavení časového snímku o pohybu pachatele za pomoci svědků, kteří pachatele v různou dobu kritického dne potkali, hovořili s ním, nebo ho viděli.

Příklad sestavení časového snímku v případě vraždy, která nebyla pachatelem sice připravována, jednalo se spíše o využití příznivé situace, jejíž spáchání však pachatel tvrdošíjně popíral.

*„Václav Brotánek ovšem jakoukoliv vinu rezolutně popřel a kriminalisté museli začít tím, že sestavili časový snímek o jeho pohybu v předpokládané době vraždy - jak jim ho poskytli svědkové, kteří pětadesátiletého sedláka potkali, nebo zahlédli. Ve tři odpoledne mluvil před domem s Annou Trnkovou, o půl hodiny později ho na cestě k lomu potkala Zdena Kořánková. Ve čtyři, jak si pamatovala řada vesničanů, pobyl chvíli v amfiteátru, koupil si u stánku limonádu, chvíli sledoval střeleckou soutěž. Deset minut po šestnácté hodině ho Jarmila Holoušová viděla odcházet od lomu směrem do polí - což by odpovídalo jeho tvrzení, že šel do sousední vsi. Ale už o třičtvrtě hodiny později viděl Adolf Komenda, jak Brotánek zadními vrátky vchází z humen do dvora svého statku. Prý kradmo, jako by nechtěl být viděn. V osmáct hodin ho Jarmila Šustrová spatřila postávat před branou a hledět nahoru k lesíku: vypadal prý rozrušeně, ani si nevšiml, že šla kolem, a neodpověděl jí na pozdrav. V devatenáct hodin přišla domů paní Brotánková, která byla od časněho odpoledne na návštěvě u dcery. Ohřála večeři a pak se s mužem dívali na televizi - až byl čas jít spát...“*⁶³⁾ Naproti tomu u vražd nepřipravovaných, spáchaných v afektu pachatelé, když už vypovídají nepravdivě, tak jejich obhajoba není důkladně připravená a správným taktickým postupem, za využití logických rozporů ve výpovědi vyslýchaného, je možné dosáhnout pravdivé výpovědi. Velmi významným faktorem je v takových případech čas. Čím delší doba uplyne od okamžiku spáchání vraždy, tím větší prostor pro přípravu své obhajoby získává pachatel a o to obtížnější bude následující výslech, který by měl přimět pachatele k pravdivému doznání. Pokud je pachatelů více, často se také domlouvají na verzi výpovědi, čemuž lze do jisté míry zabránit včasným dopadením pachatele a následně uložením soudem, nebo v přípravném

⁶³⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2003/01/arch43.html> - Vášeň a smrt

řízení na návrh státního zástupce soudcem tzv. koluzní vazby⁶⁴). Většinou se dobře vedeným výslechem dokáží v jednotlivých výpovědích objevit nesrovnalosti a vyslyšení dále pak nezapírají a vyličí událost pravdivě.

I u tohoto trestného činu se, i když velmi sporadicky, setkáváme s nepravdivým doznáním (známý je případ Otýlie Vranské, kdy kriminalisté obdrželi téměř padesát nepravdivých doznání), nebo sebeobviňováním.

Také jsou známy případy, kdy sám pachatel oznámí spáchání trestného činu a pravdivě vypovídá. Jedná se právě především o pachatele nepřipravovaných vražd, kteří se nacházejí ve špatném psychickém stavu učiní doznání v afektu, v silném emocionálním rozrušení, kdy pachatelé racionálně neposuzují důsledky svého přiznání. Nebo se také může jednat o doznání na základě tzv. vnitřního donucení, pod tlakem svědomí. Ale ani doznání nezabavuje orgány činné v trestním řízení, aby přezkoumaly všechny podstatné okolnosti případu (§ 2 odst. 5 TZ).⁶⁵)

Při výslechu by se měl vyslyšající především zaměřit na zodpovězení následujících otázek:

- 1. Jaké okolnosti vraždě předcházely, zda pachatel oběť znal, co bylo příčinou konfliktu, jaké byly vzájemné vztahy pachatele a zavražděného, v čem spočívala příprava na vraždu, co se odehrálo bezprostředně před vraždou ?**
- 2. Detailní zachycení časového snímku o pohybu pachatele v den vraždy a především v „kritickou dobu“, aby tyto údaje bylo možné ověřit jinými důkazy a event.vyvrátit pachatelovo alibi.**
- 3. Mechanismus spáchání vraždy, v jakém postavení byl pachatel, v jakém oběť, jakými prostředky a pohyby byl veden útok a jaká byla obrana oběti ?**
- 4. Jak pachatel jednal po činu, jestli s mrtvolou manipuloval, způsob utajování činu, jak se zbavil zbraně, jak naložil s odcizenými předměty ?**

Obviněnému je nejprve dána možnost, aby sám souvisle vyličil skutečnosti, které jsou předmětem obvinění - tzv.monologová část výslechu. Následuje část dialogová, kdy vyšetřovatel klade za účelem odstranění rozporů a nejasností obviněnému otázky. Taktéž zjišťuje, co je příčinou těchto nejasností a rozporů. Zakázány jsou otázky kapciózní a sugestivní. Kladené otázky musí být jasné a srozumitelné. K výpovědi nesmí být obviněný donucován.⁶⁶) V některých případech se při výslechu používá i polygrafu⁶⁷). Jeho fungování je založeno na principu asociačního experimentu. Vychází z předpokladu, že vhodně aktivovaná emoce bývá doprovázena určitými fyziologickými reakcemi – změnou krevního tlaku, elektrickou vodivostí kůže (kožně galvanický reflex), rychlost tepu srdce. Polygraf umožňuje postihnout nevědomé a vůlí neovlivnitelné projevy emocí v průběhu výslechu. Spolehlivost je sice větší, než při pouhém pozorování neverbálního chování, ale jeho význam nelze přeceňovat.

Některé z výše jmenovaných okolností, zejména subjektivní faktory, lze s ohledem k absenci svědků zjistit pouze na základě výpovědi pachatele.

⁶⁴) Jelínek J., Draštík A., Hasch K., Nováková J., Nováková Š., Sovák Z., Ševčík V.: Trestní právo procesní. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002, str. 210

⁶⁵) Jelínek J., Draštík A., Hasch K., Nováková J., Nováková Š., Sovák Z., Ševčík V.: Trestní právo procesní. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002, str. 265

⁶⁶) Jelínek J., Draštík A., Hasch K., Nováková J., Nováková Š., Sovák Z., Ševčík V.: Trestní právo procesní. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002. str. 268

⁶⁷) Porada V. a kol.: Kriminalistika.Brno:CERM, 2001.Str. 493

Také se setkáváme s případy, kdy se pachatel k činu střídavě doznává a střídavě jeho spáchání popírá, a to v závislosti na různých okolnostech.

„Své jednání považoval za přestupek a domníval se, že po podpisu výpovědi půjde domů. U prokurátora vše odvolal, po uvalení vazby se doznal vyšetřovateli znovu. Předchozí odvolání zdůvodnil tím, že výpověď tam sepisovala hezká dívka – a on se před ní styděl. V dalších pěti výsleších ale vždy svůj čin podrobně vyličil, přičemž postupně přidával detaily, jež mohl znát jen skutečný pachatel. Výsledky byly dokumentovány písemně i nahrávkou, navíc Brojánek vlastnoručně napsal vyšetřovateli i dopis, v němž se podrobně doznal rovněž. Vzdor tomu – v prosinci téhož roku – odvolal opět: že byl vyslýchán do noci, že na něj činili psychický i fyzický nátlak, že mu nikdo nechtěl věřit... U soudu pak prohlásil, že mu nepatří ani nůž, který vraždil a jenž byl u něho nalezen. Ukázalo se, že vazební celu obývá se zkušeným recidivistou, bestidním vrahem, jemuž hrozil trest smrti a v hrátkách se spravedlností se vyznal. Brojánek pozorně naslouchal jeho školení a zkusil sehrát duševní chorobu.⁶⁸⁾

Určitá specifika jsou spojena s výslechem ženy podezřelé ze spáchání **trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou** dle § 220 TZ. V rámci výslechu jí jsou kladeny především tyto otázky:

1. Kdy měla poslední menstruaci a kdy zjistila její vynechání ?
2. Kdy zjistila, že je gravidní, zda navštívila odborného lékaře a jak na věc reagovala ?
3. Zda sdělila své těhotenství muži, který je otcem dítěte, jak na tuto informaci reagoval, pokud jej neinformovala, proč tak učinila ?
4. Zda tajila těhotenství před rodinou, veřejností a zda si známek těhotenství někdo (v místě bydliště, na pracovišti) všiml a ptal se jí na to ?
5. Hovořila s někým o možnosti potratu. Event., zda se o jeho provedení někdo pokusil, kdy, kde a s jakým výsledkem ?
6. Kdy začala pociťovat zažívací, či jiné poruchy a po jak dlouhou dobu trvaly, zvětšování objemu břicha, zvětšování prsů, změnu barvy pleti v obličeji, vyplňování objemu v bocích nad kyčelními kostmi, vznik trhlinek v podkoží v oblasti břicha, stehů, prsů (strie) ?
7. Kdy začala pociťovat první pohyby ?
8. Zda přemýšlela o opatřeních, jaká podnikne při porodu, kde porodí a zda plánovala, že dítě ihned po porodu usmrtí ?
9. Zda uvažovala o tom, že by dítě nechala umístit v kojeneckém ústavu ?
10. Zda si připravovala výbavičku pro dítě, event. proč tak neučinila ?
11. Zda měla pro dítě připravené jméno ?
12. Podrobné vyličení průběhu porodu – jak porod začal, kdy odešla plodová voda...atd. ?
13. Kdy a kde došlo k porodu, v jaké poloze bylo dítě porozeno ?
14. Jakou mělo dítě po porodu barvu kůže těla, obličeje, rtů, nehtů, zda mělo dítě na těle plodové blány, event. nějaké známky poranění ?
15. Jakým způsobem s dítětem po porodu nakládala, jakým způsobem přerušila pupeční šňůru, zda ji nějakým způsobem ošetřila, jakým způsobem dítě usmrtila, kam dítě položila, zda jej nechala jen volně ležet na zemi neošetřené a nezabalené ?
16. Za jakou dobu od porodu dítěte vyšla z rodičky placenta ?

⁶⁸⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2003/01/arch43.html> - Vášeň a smrt

17. Pokud odklízela stopy po porodu, kdy a jakým způsobem tak učinila ?

I když se může množství položených otázek jevit jako enormní s tím, že by měly být pokládány v tomto rozsahu až znalci v oboru zdravotnictví, odvětví porodnictví k vypracování znaleckého posudku, není tomu tak. (I když znalost odpovědí na tyto otázky je zásadní právě také pro následné vypracování znaleckých posudků nejen z oboru porodnictví, ale též soudního lékařství a psychiatrie.) Tyto podrobnosti je nutné zachytit procesní formou již bezprostředně po zjištění a usvědčení pachatelky, neboť zde hrozí, že s odstupem času by mohly být s velkou pravděpodobností údaje při event. dalším výsledku ženou zkreslovány. U ženy podezřelé ze spáchání vraždy novorozence dítěte je také provedena domovní prohlídka ke zjištění event. krevních, nebo jiných biologických stop (smolka, sýrový maz), které jsou následně zaslány k expertize. Žena je také podrobena lékařské prohlídce, neboť do 6-8 týdnů lze přestálý porod zjistit.

4.10.2. Zvláštnosti výsledku svědků

Výslech svědka je základním, častým a velmi důležitým důkazním prostředkem v trestním řízení, a to především možností orgánů činných v trestním řízení na jeho základě obnovit celý obraz proběhlé události, a tak pomoci správné kvalifikaci skutku a objasnění okolností celého případu.

Svědka je fyzická osoba rozdílná od obviněného, která je povinna se na předvolání dostavit k orgánu činnému v trestním řízení a vypovídat o trestném činu, o jeho pachateli a o okolnostech důležitých pro trestní řízení, které svými smysly vnímala, a proto je z těchto důvodů také nezastupitelný jinou osobou.

I když většina vražd probíhá skrytě, bez účasti svědků, přece jen je určitý okruh osob, jejichž výpověď by mohla být přínosem pro postup orgánů činných v trestním řízení při vyšetřování. Jsou to osoby, které mohly vnímat průběh činu, nebo jeho část, mohly vidět pachatelův útok, zaslechnout volání oběti o pomoc, výkřiky, sténání. Mohly také pozorovat pachatelovo přípravné jednání, nebo mohou podat jiné hodnotné informace. „*Ano, pánové, to vím přesně, byla středa. Ujel mi autobus, proto jsem šel na rozcestí, abych chytil linku z Brodu. Byla ještě tma a jinovatka křúpala pod nohama. Za lesem jsem potkal starostu, jak tlačí kárku. V ní měl kus takovýho těžkýho řetězu, asi jako na kotvení zaocenánskýho parníku. Ze srandy jsem se ptal, jestli chce vyhrát soutěž ve sběru šrotu, on totiž moc rád organizoval takový akce...*“ Dalším dobrým postřehem přispěl jiný z místních – „*Mašek chodil většinou s kulobrokovou kozlicí, ale určitě měl ještě jednu flintu. Jednou mě pozval na kafe, seděli jsme v obýváku a tam, v takové skleněné jarmárce, byly pušky dvě. Pamatuju, že jsem mu tenkrát povídal, že je trochu neopatrný, kdyby se mu někdo do kvartýru vloupal a zbraně ukradl, měl by zbytečné nepříjemnosti. Uznal to a říkal, že něco vymyslí.*“⁶⁹⁾ Jednalo se o velmi hodnotná svědectví v případě vraždy milence své manželky – Viléma Maška žárlivým starostou Karlem Nádvorníkem, ale pro nedůkladnou domovní prohlídku se nepodařilo nalézt tuto druhou zbraň, která byla onou (na základě provedené balistické expertízy), ze které se střílelo. Byla nalezena až po více než 25 letech v zabaveném lupu dvou mužů, kteří kriminalistům sdělili v kterém z domů (dům žárlivého starosty), zbraň uloupili. Případ byl, i když až po více jak 25 letech, vyřešen, potrestat pachatele již ale s ohledem na § 67 odst.1, písm.a) TZ, nebylo možné.

Důležitými svědky jsou také osoby, které našly mrtvolu, případ oznámily nebo které viděly pachatele na místo činu přicházet, nebo z něj odcházet a mohou podat především informaci k popisu pachatele. Svědci, kteří zaznamenali výskyt osoby, která není místní. Dále jsou to

⁶⁹⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2001/0011/archiv11.html> - Don Juan z venkova

také osoby, které se zdržovaly na místě činu, nebo v jeho blízkosti krátce před útokem, taktéž mohou podat důležité informace osoby, které znaly vzájemné vztahy pachatele a oběti. *(Zásadní v případě vyšetřování vraždy Jiřiny Staňkové byla výpověď spolužačky z gymnázia, která podala velmi dobrý popis pachatele - přítele zavražděné - (přirovnala ho k zpěvákovi kapely Mlsouni – následně se provádělo pátrání dle fotografie tohoto zpěváka) a také poukázala na fakt, že byl dobrý a nadšený plavec (pátrání se zaměřilo na nedaleký Podolský plavecký stadion). Nakonec právě tam byl pachatel zadržen.⁷⁰⁾*

Vyslýchají se i příbuzní a známí oběti, kteří mohou často s ohledem na blízký kontakt s poškozeným podat cenné informace o vzájemných vztazích oběti a pachatele. V takových případech ale může hrozit, že bude jejich výpověď emotivně ovlivněna a s touto skutečností musí vyslýchající počítat a vše uvést do protokolu. Vrah se také může ještě před provedením činu po delší dobu před svědky zmiňovat o plánované likvidaci oběti, sdělením těchto skutečností mohou orgánům činným v trestním řízení také svědci velmi pomoci.

V případě trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou mohou významně přispět při pátrání po pachatelce tohoto trestného činu informace získané prostřednictvím výsledků svědků, kteří si všimli těhotenství určité ženy, která v současné době slehla, ale není např. viděna s kočárkem. Svědci také mohou podat informace o tom, jak se žena na porod připravovala, jaké plány měla s narozeným dítětem. Jak se chovala před porodem, jestli volala o pomoc a jestli ta ji byla poskytnuta. Všechny takto získané údaje se samozřejmě prověřují a porovnávají s poznatky získanými prozatím v průběhu vyšetřování a s výsledky soudně lékařské expertizy. Je důležité znát i osoby – svědky, kteří mrtvolku novorozence našli, aby bylo možné se jich dotázat na případnou manipulaci s nálezem a vyloučit tak případné daktyloskopické stopy především na obalech do kterých bylo dítě zabaleno.

Zvláštní kategorií je výslech svědků - poškozených, kteří pachatelův útok přežili.

U těchto osob je výslech zvlášť obtížný především s ohledem na těžký zdravotní stav tělesný a především psychický. Výslech se provádí se souhlasem lékaře a ve většině případů za jeho přítomnosti.

Při hodnocení výpovědi je třeba mít na zřeteli, že stupeň věrohodnosti výpovědi takového svědka bude s největší pravděpodobností ovlivněna utrpěnou fyzickou újmou silným rozrušením a nepřátelstvím k pachateli.

Určitá část svědků odmítá vůbec podání výpovědi, a to zejména ve strachu z možné pomsty pachatele. Nemusí se jednat jen o svědky, kteří náhodně pozorovali vražedný děj, ale taktéž se může jednat o osoby, které při páčání jedněch trestných činů byli spolupachateli a v jiných svědky. V takovýchto různých organizovaných skupinách pak může dojít, při porušení morálky skupiny, k odstranění komplice, a proto se tyto svědci často uchylují k mlčení. „V roce 1999 se Martin v Pardubicích dopustil loupeže. V průběhu tohoto vyšetřování uvedl, že již tři roky pořádně nespí, a trval na tom, že chce podat svědectví k vraždě, které byl před několika lety svědkem. Svůj strach prý překonal ve chvíli, kdy byl komplic umístěn do vazební věznice za majetkovou trestnou činnost a odsouzen za podvody na šest a půl roku trestu odnětí svobody. V průběhu celého přípravného řízení ve věci trestného činu vraždy obviněný svou vinu popíral. Po zhodnocení všech důkazů byl nakonec odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání dvaceti let.“⁷¹⁾

Proto je žádoucí, aby orgány činné v trestním řízení ve větší míře využívaly v souladu s § 55 odst. 2 TŘ opatření k utajení totožnosti svědka. Institut utajeného svědka byl do trestního řízení zaveden novelou TŘ 265/2001 Sb. ze dne 29.6.2001 s účinností od 1.1.2002. S touto problematikou se pojí i zákon přijatý v témže roce č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně

⁷⁰⁾ http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/pol/0410/sadista_info.html - Sadista

⁷¹⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/pol/cista/2004/01/soudl.html> - Život za auto

svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením ze dne 29. 3. 2001 účinný od 1. 7. 2001. Ustanovení tohoto zákona by měla být aplikována zejména k ochraně svědků velmi závažných trestných činů (např. organizovaně páchaných vražd na objednávku) tak, aby mohli podat svědectví, které je pro vyšetřování vraždy velmi cenné a nebyli bezprostředně ohroženi na životě.

Výslechy musí být prováděny s největší pečlivostí. Na svědky by se nemělo pospíchat a mělo by jim být umožněno podat co možná nejdetailnější popis toho, co vnímali. Výslechy by se měly uskutečnit co nejdříve od události, dokud jsou ještě informace v živé paměti svědků. K určitému zkreslení vnímaného a obtížnému vybavování si skutečností může dojít zejména u starších osob. Při výslechu svědků – dětí je nutné pamatovat na jejich zvýšenou sugestibilitu a tendenci často vyhovět ve svých odpovědích vyslýchanému.

K dokumentaci výslechu, která je velmi důležitá pro další průběh vyšetřování, se používá **protokol** (zaznamenává se místo, čas, jména zúčastněných osob, poučení, návrhy a námítky stran, výpověď vyslýchané osoby, znění položených otázek a odpovědi na ně, dále též emocionální projevy vyslýchaného – rozrušení, pláč, vztek), **magnetofonový záznam** (používá se zejména v případech, kdy je přínosné kromě obsahu výpovědi zachytit také stav vyslýchaného a celkovou atmosféru výslechu) a **videozáznam** (poskytuje navíc, při zachování výhod magnetofonového záznamu, obrazový záznam). O použití obou technických prostředků musí být vyslýchaný informován.

4.10.3. Zvláštnosti expertiz

Expertiza jako kriminalistická metoda zkoumá kriminalisticky relevantní skutečnosti na základě využití odborných znalostí s cílem získání důkazu v trestním řízení.

Při vyšetřování vražd se kromě výše zmíněné **soudně lékařské expertizy** můžeme setkat s dalšími druhy expertiz.

Je-li totiž k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení třeba odborných znalostí a toto objasnění má následně sloužit jako důkaz v trestním řízení, přibere se znalec.

Znalec je osoba zapsaná v seznamu znalců, která má odborné znalosti z určitého oboru. Jako znalci mohou také vystupovat ústavy a specializovaná pracoviště, která se přímo činností, která je předmětem znaleckého zkoumání, zabývají. Orgány činné v trestním řízení zajišťují pro znalce podklady a materiály potřebné ke znaleckému zkoumání a formulují dotazy na které mají znalci ve svých posudcích odpovědět. Výsledky znaleckého zkoumání jsou znalci zpracovány do znaleckých posudků a mohou sloužit jako důkaz v trestním řízení.

Především se v případech vražd provádí zkoumání duševního stavu pachatele, neboť je z praxe známo, že určitá část pachatelů trpí duševní poruchou. Často se také mezi pachateli vražd vyskytují osoby s psychopatickými rysy. Vypracovávají se znalecké posudky z oboru **psychiatrie**, ve kterých lékaři posuzují rozpoznávací a ovládací schopnosti pachatele, jeho motivaci a pohnutky, které ho vedly ke spáchání vraždy a zkoumá se i možnost resocializace pachatele. Na posuzování duševního stavu pachatele se taktéž podílejí lékaři z oborů **psychologie a sexuologie** (u vražd motivovaných sexuálně).

U trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou se zkoumá, zda šlo o porod či o potrat, ve kterém měsíci došlo k porodu (stáří plodu), zda se narodilo dítě živé, nebo bylo již při narození mrtvé, jestli bylo po porodu ošetřeno a pokud ano, tak jakým způsobem, zda dítěti byla podána potrava. Stanovuje se příčina a doba smrti. Těmito otázkami se zabývá ve svém posudku znalec – soudní lékař. (kapitola 4.6.10. – Soudně lékařská expertiza)

V závislosti na okolnostech konkrétního případu se nechávají vypracovat znalecké posudky u kriminalistického zkoumání nejčastěji z oborů **daktyloskopie, trasologie⁷²⁾, mechanoskopie**,

⁷²⁾ Pješčak J. a kol.: Základy kriminalistiky. Praha: Naše vojsko, 1976, str. 45

písmoznalectví, balistiky, v některých případech je zapotřebí **pyrotechnické expertizy**...atd. U chemického zkoumání – složení různých látek, jedů – **toxikologické expertizy** ...apod. V případě biologického zkoumání se jedná především o zkoumání krve, slin, spermatu, apod.

4.10.3.1. Znalecký posudek z odvětví psychiatrie, psychologie a sexuologie

S ohledem na rozsah diplomové práce se jen krátce zmiňuji o znaleckém posudku z odvětví psychiatrie.

Psychiatrický znalecký posudek se zaměřuje především na posouzení **duševního stavu** obviněného, zejména zjišťuje jeho **příčetnost v době spáchání trestného činu**.

Stav nepřičetnosti nebo snížené příčetnosti vyslovuje ale soud, a to na základě jemu předložených znaleckých posudků. Jedná se o otázku právní, tudíž rozhodnutí o ní přísluší soudu, nikoliv znalci.

K vyšetření duševního stavu obviněného, jsou –li o něm pochybnosti, je třeba přibrat vždy znalce dva (ze stejného oboru a odvětví).

Znalecký posudek z oboru psychiatrie je obsáhlou studií pachatele, v níž znalci vycházejí ze studia trestního spisu, ze zdravotní dokumentace pachatele, z vlastního vyšetření a z psychopatologického rozboru vycházejícího ze zkušeností zjištěných z prvních dvou zmíněných pramenů.

Základní otázkou, kterou se znalci v posudku zabývají, je, zda byl v době činu pachatel stížen duševní poruchou a pokud ano, tak jak ovlivnila jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti. Zhodnoceny jsou možnosti sociální rehabilitace, navrhnutá opatření a konstatováno, zda je pachatel schopen účastnit se trestního řízení.

Např. v případě dvou vražd Zdeněka Vocásky, muže, který byl jako poslední člověk odsouzen v roce 1988 k trestu smrti. S ohledem na politické změny mu byl trest smrti roku 1990 změněn na doživotní trest vězení, soudní znalci z oboru psychologie a psychiatrie nezjistili, že by trpěl v době činu duševní chorobou. Byla u něj shledána tzv. polymorfní psychopatie (tj. porucha osobnosti spočívající v disharmonii její struktury, tedy v nadměrném zvýraznění či potlačení několika jejích složek) s hysterickými rysy. Jeho schopnost rozpoznat společenskou nebezpečnost svého jednání pro společnost však byla zachována. Na jeho jednání je zarážející brutalita, s kterou se ho dopouštěl. „*Pitvou a dalším šetřením bylo zjištěno, že tehdy neznámý vrah zaútočil na hlavu oběti nejprve kladivem, kterému však upadla násada. Pak pachatel k útoku na hlavu oběti použil dva pívňi púllitry, které se roztříštily. Další těžká a smrtelná zranění vznikla bodnutím šroubovákem do hrudníku, břicha a do pravého oka.*“⁷³) Oběti napadal v podstatě bezdůvodně. V jednom případě napadl nevidomého člověka, ve druhém starého obrany neschopného muže. Dle soudních znalců jeho absolutní neúcta k lidskému životu pramenila z výchovné zanedbanosti, nízké intelektuální úrovně (IQ 77) a z nepřítomnosti nějakých hlubších zájmů. Jediným byla kynologie. Jeho jednání, kdy po útoku skleněnými púllitry na hlavu poškozeného zůstalo na zemi spousta střepů a on je vysbíral s ohledem na možné pořezání pracek psa, kontrastovalo s jinak velmi brutálním, surovým a zákeřným jednáním vůči obětem.

4.10.3.2. Znalecký posudek z odvětví dopravy

V případě vraždy Marie Sojkové, kdy pachatel popíral svou účast na vraždě a tvrdil, že Marie vypadla z auta sama, pomohl objasnit vraždu znalec z oboru dopravy svým posudkem.

⁷³) http://www.spsmvbr.cz/cesky/os_stranky/jedlicka/muzeumzla/vocasek1/vocasek.html

„Z jízdních vlastností vozidla Trabant 601 vyplývá, že po rozjetí na zařazený třetí rychlostní stupeň se docílí průměrné rychlosti 55km za hodinu, při čtvrtém rychlostním stupni je to přibližně 85km za hodinu. K zastavení vozidla při rychlosti 55km za hodinu byla potřebná celková dráha 33,9 m. Tělo spolujezdkyně vypadlé z automobilu za daných podmínek, jestliže řidič pohotově reagoval a začal okamžitě brzdit, by leželo ve vzdálenosti 21,6 -29,3m za vozidlem, z čehož vyplývá, že je vyloučeno, aby obviněný našel vypadlou ženu za zadní částí automobilu. Aby bylo možno zastavit vůz typu Trabant ihned po vypadnutí pasažérky tak, jak je ve výpovědi popisováno, musela by být rychlost jízdy menší než 13,3km za hodinu. Expertizou zajištěných stop a věcí bylo zjištěno, že oděv mrtvé ženy nevykazuje nic, co by nasvědčovalo vypadnutí z jedoucího vozidla. Následné pokusy s podobně oblečenou figurínou pak prokázaly, že pád či skok z projíždějícího auta na asfalt je bez značného poškození šatů prakticky nemožný.“⁷⁴⁾

4.10.4. Rekognice

Rekognice je kriminalistickou metodou založenou na znovupoznání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem jej ztotožnit.

Je zvláštní metodou identifikace.

Lze provádět rekognici živých osob in natura podle anatomicko-morfologických znaků.

Rekognici živých osob in natura dle funkčních (dynamických) znaků.

Taktéž se provádí rekognice movitých a nemovitých věcí.

Rekognice osob, movitých i nemovitých věcí dle fotografií.

A výše zmíněná rekognice mrtvol. (před jejím provedením se provádí úprava mrtvol)

Rekognice mrtvol je prováděna za účelem zjištění její totožnosti. Pro znovupoznávající osobu může být rekognice obtížná z mnoha důvodů. Vzezření mrtvého vypadá jinak než zaživa. Jeho tělo může být zohyzdění poraněními, hnilobou, poznávající osoba často podléhá emocionálním vlivům, jelikož znovupoznává ve většině případů blízkou osobu. V případě, který řešil pan p. por.Bc.Josef Marek, přítelkyně poškozeného nebyla znovupoznání schopna, a tvrdila, že se o jejího přítele nemůže jednat, i když u jeho oděvu uvedla, že je shodný s tím, který nosil její přítel, jelikož poškozený měl obličej po vytáhnutí z vody, kde ležel týden od osudné události, značně změněn hnilobou.⁷⁵⁾ „To rozhodně není on, byl úplně jiný, i když měl stejné kalhoty a kanady,“ trvala na svém poté, co spatřila na břehu řeky utonulého, a ukázala kriminalistům fotografie dlouhovlasého mladého muže. Nakonec až analýza DNA, provedená v Kriminalistickém ústavu Praha, potvrdila domněnku vyšetřujících orgánů.⁷⁶⁾

V případě, kdy znovupoznávající osobou by měl být ten, kdo byl obětí trestného činu vraždy, ale útok přežil, mělo by být použití tohoto prostředku s ohledem na prožitá trauma poškozeného velmi zvažováno. Často se v takových případech využívá **rekognice skryté**, nebo tzv. **spontánního znovupoznání**. V případě skryté rekognice je jednostranně informována ztotožňující osoba o důvodu a průběhu uskutečnění znovupoznávacího aktu, zatímco ztotožňovaná osoba o provedení tohoto úkonu neví, nebo se např. odmítá podvolit znovupoznání. Spontánní znovupoznání se organizuje způsobem, že je umožněno vytvoření situace zdánlivě náhodného setkání ztotožňující a ztotožňované osoby, kdy jeho pravý důvod je zamlčen. Používá se především v případech, kdy je důvodný předpoklad, že výpověď, resp.

⁷⁴⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2000/0003/polarch.html> - Prstýnek

⁷⁵⁾ Obrazová příloha - fotografie č. 11

⁷⁶⁾ http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/poi/0501/sebevrah_info.html - Svědectví mrtvých věcí

označení ztotožňující osobou bude nevěrohodné, že účelově a bezdůvodně označí některou z osob ve skupině. Děje se tak především v případě znovupoznávajících osob – dětí.

4.10.5. Vyšetřovací experiment

Cílem vyšetřovacího experimentu je prověření významných okolností spáchaného trestného činu vraždy. Prověření existujících důkazů a získání případně důkazů nových. Také se jím prověřují vytyčené verze o možnosti či nemožnosti existence určitých faktů, jevů a událostí v určitých podmínkách a určitým způsobem. Např., zda svědek mohl vnímat nějaký fakt, jev - slyšet křik obětí, výstřel, zda mohl pozorovat z určitého místa odchod, nebo příchod pachatele...apod.

Vyšetřovací pokus se provádí až po ohledání místa činu, ohledání mrtvolky a její pitvě, výsleších svědků a pachatele, popř. po provedení dalších úkonů.

K objasnění případu brutální vraždy čtyřletého dítěte spáchané vlastním otcem za použití ohně, kdy od prvopočátku nebylo zřejmé, jak správně spáchaný trestný čin kvalifikovat, zda se jednalo o nešťastnou náhodu, o újmu na zdraví s následkem smrti způsobenou cizí osobou, nebo o vraždu, přispěl významnou měrou kromě precizního ohledání místa činu, jenž umožnilo získání dostatečného množství kvalitních stop a velmi dobré spolupráce se znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, psychiatrie a psychologie, až provedený kriminalistický experiment za účasti znalce z oboru požární ochrany.

„V průběhu vyšetřování otec uvedl, že po incidentu s manželkou si chtěl v dětském pokoji vyčistit technickým benzinem, který měl v láhvi o obsahu 0,5l, mastné skvrny na kulhotách. Množství benzínu bylo odhadnuto na 150ml. Přitom kouřil ručně ubalenou cigaretu. Když seděl na váleňdě, na které ležela i jeho čtyřletá dcera (bylo zjištěno, že lehávala na váleňdě vlevo v pokoji, ohnisko požáru však bylo potvrzeno na váleňdě vpravo), chtěl si skvrnu sám na sobě vyčistit. Při tom o něj měla dcera zavadit, přičemž došlo k vychrtnutí části technického benzínu na matraci postele. Benzin pak od hořící cigarety vzplanul. Popisovaný děj znázornil při výslechu. Poté, co v důsledku potřísnění pyžama toto na dceři počalo hořet, ji odnesl do koupelny bytu, kde se ji vodou snažil uhasit. On sám při tom rovněž hořel a hořící džínsy si vodou taky uhasil.“

Policisté krok za krokem, zejména při využití kriminalistických (někdy rovněž vyšetřovacích) experimentů, vyvraceli obhajobu otce. Prvním úkolem vyšetřovatele bylo již ve spolupráci se znalcem z oboru požární ochrany v této fázi prokázat, že technický benzin nelze zapálit hořící cigaretou. K jeho vznícení je nutný otevřený plamen. Škrtnutí zapalovačem či sirkou otec ve svých výpovědích neuváděl. Druhým úkolem vyšetřovatele bylo vysvětlit, proč nebyly ohořelé i kalhoty otce. Třetím úkolem pak bylo dokázat, že skutečně došlo k polítní celého těla dítěte, včetně hlavy a obličeje, nikoliv jen „bezvýznamné“ potřísnění pyžama.

Vyšetřovací experiment zapálení cca 150ml technického benzínu zapálenou cigaretou (sériově vyrobenou i ručně balenou) prokázal, že takovýmto způsobem nelze ani tekutou směs hořlaviny, ani nasáknutou tkaninu zapálit. To je v daných podmínkách možné pouze otevřeným ohněm. Při druhé části experimentu byla džínsovina potřísněna technickým benzinem a zapálena otevřeným ohněm. Prokázalo se, že dvacetisekundové hoření způsobilo toliko zhnědnutí tkaniny. Při opakování experimentu byla do džínů potřísněných technickým benzinem vložena část vepřové plece. Kalhoty byly opět zapáleny. V místě přímého kontaktu vepřové plece s tkaninou již nebylo ohoření tkaniny tak markantní. To vedlo k závěru, že poranění v oblasti hýždí a stehů u otce vznikla opaření v době, kdy si hořící džínsy hasil vodou. Třetí část experimentu zcela jednoznačně potvrdila celkové polítní dítěte hořlavinou.

Závěry vyšetřovacích pokusů byly v kontextu s ostatními zjištěními rozhodující pro další průběh vyšetřování.

Na podkladě mravenčí práce policistů ve spolupráci se soudními znalci z oboru požární ochrany a soudního lékařství, se podařilo dokumentovat a plně objasnit napadení čtyřletého dítěte. Bylo prokázáno, že otec po návratu do bytu zamknul vstupní dveře, aby zamezil nechtěnému vstupu cizích osob. Poté vytáhl ze skříně láhev technického benzinu o obsahu 0,5 litru, ve které se nacházelo cca 150ml této hořlaviny. V úmyslu usmrtit svou nezletilou dceru, čímž chtěl dosáhnout citového a duševního utrpení matky, ji pak po celém těle polil technickým benzinem, včetně hlavy a obličeje a následně inicioval vznícení hořlaviny. K tomuto došlo v prostoru válečky vpravo, což odpovídalo zjištěnému ohnisku požáru při ohledání místa činu. Poté, co dcera v důsledku hoření začala křičet bolestí, ji uchopil oběma rukama, přitlačil k sobě a přenesl do koupelny, kde ji proudem vody uhasil. Na utrpěné popáleniny však dotyčná i přes vysoce specializovanou lékařskou pomoc později zemřela.⁷⁷⁾

4.10.6. Domovní prohlídka

Je-li důvodné podezření, že v bytě, nebo v jiné prostoru sloužící k bydlení je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení, lze vykonat domovní prohlídku. Při provádění domovní prohlídky se především vychází z údajů získaných provedením ohledání místa činu, místa nálezu mrtvol, pokud není místem činu, z výsledků soudní pitvy a dle těchto poznatků se zaměřuje pátrání po konkrétních věcech při domovní prohlídce, které mají být významnou indicií při dalším vyšetřování vraždy.

Prohlídka u osoby podezřelé ze spáchání trestného činu vraždy se např. bude zaměřovat na nalezení předmětů, jako je především vražedný nástroj, oblečení se stopami od krve, inspirující literatura, plány.

Názorným příkladem, kdy se na základě nařízené domovní prohlídky podařilo získat usvědčující důkaz o plánování vraždy manžela manželkou /Miladou Holoubkovou/ a jejím milencem /J.Cejpem/, je následující záznam.

„V bytě Jaroslava Cejpa byla provedena domovní prohlídka, při které byl objeven list papíru popsaný slovy beze smyslu, s největší pravděpodobností šlo o jakousi šifru.

Strážný (J.Cejp) tvrdil, že text našel v dopisní schránce, nemá však ponětí, proč ho dostal.

Vyšetřovatel předložil šifru odborníkům, pro ně to byla záležitost dětinsky snadná. Ukázalo se, že jde o dopis od paní Milady Holoubkové, nicméně kromě drobných důvěrností v něm žádná použitelná fakta uvedena nebyla.

Proč si píšete v šifrách?

Jaroslav Cejp trval na tom, že o žádných podobných vzkazech nic neví a určitě proto musí jít o nějaký omyl.

Prokurátor nařídil prohlídku bytu Milady Holoubkové. Hledalo se cokoli, co by mohlo mít souvislost s případem či se vzájemnou korespondencí mezi paní domu a strážným. Dlouho se zdálo, že půjde o pátrání marné. Teprve v samém závěru prohlídky si jeden z policistů všiml, že když se na prázdnou stránku nepopsaného sešitu nalezeného v kuchyňské kredenci podívá v šikmém osvětlení, objeví se mírně vytlačený text nějakého předešlého zápisu. Sešit putoval do laboratoře, kde bylo vytlačené písmo zviditelněno a zafixováno. Po aplikaci jednoduché a policistům již známé šifry se objevil dosti závažný důkaz.

„Manžela se musíme zbavit,“ konstatuje paní Milada a sama také navrhuje způsob, jak to zařídit.

⁷⁷⁾ http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/pol/0504/valerian_info.html - Oheř

„Kdyby se v noci docela sám ocitl uprostřed střeženého prostoru, byla by přece hlídačova povinnost použít zbraň....“⁷⁸⁾

4.10.7. Prověrka výpovědi na místě

Prověrka výpovědi na místě se provádí až po uskutečnění výsledku osoby (obviněného, poškozeného, svědka) k potvrzení, do jaké míry je jejich výpověď věrohodná. Zda informace, které vylíčila ve své výpovědi získala svou bezprostřední účastí na trestném činu, nebo na základě jeho bezprostředního pozorování, nebo informace obdržela jen z doslechu či si je vymyslela. A to tak, že vyslechnutá osoba dobrovolně ukáže místa a objekty vztahující se k vyšetřované události, popíše jejich vztah k události, demonstruje určité činnosti. Následně takto označená místa a objekty vyšetřovatel zkoumá a porovnává výpověď osoby s faktickou situací na místě a dokumentuje průběh a výsledky uskutečněné prověrky.

Např. obviněný vypovídá, že vražednou zbraň odhodil na přesně určeném místě (sekeru odhodil v určitém místě do pole) a skutečně je následně orgány činnými v trestní řízení, na pachatelem označeném místě, nalezena.

4.10.8. Rekonstrukce

Za účelem prověrky shromážděných důkazů a utvoření si představy o způsobu spáchání trestného činu vraždy se v mnoha případech provádí rekonstrukce místa, (a to především rekonstrukce místa činu a následně i samotného způsobu spáchání trestného činu). Na základě zrekonstruování místa činu mohou kriminalisté studovat nejen počáteční situaci na místě činu, ale také kriminalisticky významné děje a konečnou strukturu na místě činu. Provedení rekonstrukce je závislé na dostatečném množství důkazů, což je nezbytné pro souhrnné obnovení situace a skutkových okolností vyšetřovaného činu. V průběhu rekonstrukce způsobu spáchání činu, je vyšetřovateli umožněno vlastními smysly vnímat jednání pachatele vraždy, jeho jednotlivé fáze, vnímat také jednání poškozeného případně dalších osob tak, jak se ve skutečnosti odehrály. V průběhu rekonstrukce je možné zkonfrontovat výpovědi a činnosti pachatele (svědků) se situací v době spáchání vraždy a se shromážděnými důkazy. V jejím průběhu se provádí fixace zjišťovaných a prověřovaných skutečností.

Provedení rekonstrukce vraždy je vhodné zejména v případech, kdy je zapotřebí prověřit rozhodné okolnosti k vlastní situaci na místě činu a k činnosti jednotlivých osob, ale také je možné její využití v případech potřeby zjištění příčin a podmínek, za kterých byl trestný čin vraždy spáchán, nebo které pachateli spáchání vraždy umožnily či usnadnily.

5.

Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování trestného činu vraždy a zvláštnosti kriminalistické prevence

Při vyšetřování trestného činu vraždy v mnohem větší míře, než u jiných trestných činů projevuje veřejnost snahu a ochotu spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Je to dáno především tzv. vyšší kriminální citlivostí občanů na tento velmi závažný a zavrženíhodný trestný čin a snahou přispět k dopadení a usvědčení pachatele.

⁷⁸⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2003/10/arch10.html> - Loutka

V největší míře se může tato spolupráce uplatnit zejména při pátrání po neznámém pachateli, kdy za pomoci televize, denního tisku, rozhlasu je veřejnost vyzvána, aby vyšetřujícím orgánům poskytla informace o okolnostech vraždy - o výskytu podezřelých osob v místě činu. Především je žádán orgány činnými v trestním řízení popis těchto osob, ale taktéž popis a pohyb dopravních prostředků v blízkosti místa vraždy.

Dalšími osobami, které mohou podat důležité informace a které je potřeba tzv. vytěžit, jsou spolupracovníci oběti. Jsou to informace, které mohou vypovídat o možném motivu a pachateli vraždy o rodinných a osobních poměrech o majetku zavražděného, o stycích oběti s jinými osobami, které umožňují vytyčovat vyšetřovací verze a zaměřovat vyšetřování.

Pomoc veřejnosti se taktéž uplatní při pátrání po hledaných a pohřešovaných osobách. Při zjišťování totožnosti neznámých mrtvol.

Velmi zdařilým je v tomto směru pořad České televize „Na stopě“ (v letech 1990-1999 „Pachatel neznámý“), prostřednictvím kterého se veřejnost dozvídá o řešených a dosud neobjasněných případech a je přítomnými pracovníky z řad policie žádána o spolupráci při pátrání po pachatelích a pohřešovaných lidech. Výhodou je živé vysílání pořadu, které umožňuje poskytnout opravdu aktuální informace a veřejnost může přímo a rychle zareagovat prostřednictvím bezplatné telefonní linky, spojit se přímo s policisty, kteří jsou ve studiu a poskytnout jim informace vztahující se k odvysílaným případům. Také jsou divákům nabídnuta telefonní čísla přímo na kriminalisty zabývající se tím kterým případem. Všechny informace jsou taktéž na internetových stránkách.

Taktéž i televize Prima v letošním roce zařadila do svého programu obdobný formát „Krimi live“, kterým informuje o tom, co se v České republice každý týden v kriminální oblasti stalo významného. Zabývá se aktuálními případy, ale taktéž případy staršími, stále otevřenými, nevyřešenými, přináší v tomto ohledu aktuální informace a taktéž se ke všem odvysílaným reportážím snaží získat poznatky od diváků a zapojit tak veřejnost do vyšetřování.

Kriminalistická prevence vražd je možná jen v určitých směrech a jen do určité míry. Jedná se totiž o trestný čin, který je motivován mezilidskými vztahy nebo subjektivními pohnutkami a z těchto důvodů je velmi těžké jejich omezení kriminalistickými metodami. Jak uvádí Oto Novotný, Josef Zapletal a kolektiv – „*U různých druhů trestných činů sehrávají vztahy mezi obětí a pachatelem různou roli. Obecně menší význam mají u majetkových deliktů, i když ani tam nejsou zanedbatelné (např. krádeže v rodinách nejsou žádnou vzácností). Velmi významné jsou u násilné a mravnostní kriminality. Např. řada výzkumů týkajících se vražd konstatuje, že jen v jedné pětině případů byla oběť zavražděna zcela cizí osobou. Ve dvou pětinách byl vztah mezi obětí a pachatelem velmi blízký a ve dvou dalších pětinách případů se oběť s pachatelem alespoň znali.*“⁷⁹⁾

Více se v tomto smyslu mohou uplatnit spíše bezpečnostní opatření (např. posílení hlídek městské policie, sledování kriminogenních zón pomocí kamerových systémů).

Také je možné využití institutu upozornění podle § 164 odst. 2 TŘ. Jedná se o upozornění státních orgánů a organizací na porušování protialkoholních předpisů (podávání alkoholu mladistvým.), na závady v úschově a evidenci střelných zbraní, jedů apod., které umožnily pachateli se jich zmocnit.

Velmi důležité místo u násilných trestných činů přísluší viktimologické prevenci. U osob, které jsou vystaveny zvýšenému riziku viktimizace, je vhodné zabezpečovat nácvik technik chování v situacích bezprostředního ohrožení na životě. Důležité je neustále informovat

⁷⁹⁾ Novotný O., Zapletal J. a kol.: Kriminologie. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, str. 134

veřejnost, jak předcházet nebezpečí napadení a na konkrétních případech poukazovat na nejkritičtější situace, jež trestnému činu předcházejí, nebo jej doprovázejí (např. náhodné známosti navazované pod vlivem alkoholu, vpuštění cizích osob do bytu – zejména starými lidmi, vychloubání se majetkem).

Na tomto principu byl založen i pořad vysílaný Českou televizí s názvem „**Braňme se**“, který na situacích z běžného života demonstroval, co by divák měl a neměl dělat, aby se do pro něj nebezpečné situace vůbec nedostal a pokud už se tak stane, tak jak by se měl zachovat.

V oblasti prevence se také může uplatnit úloha architektury a územního plánování. Doporučuje se vyvarovat se monotónního, anonymitu podporujícího stylu v rámci obytných částí, ale např. i škol, orientovat se spíše na vytváření menších a přehledných úseků.⁸⁰⁾

6. Závěr

Základním cílem při vyšetřování tak závažného trestného činu, jakým vražda je, je především vypracování takové metodiky a její uplatnění, která povede v co nejkratším možném čase k dopadení pachatele a jeho spravedlivému potrestání. Při nerespektování určitých zásad, na kterých metodika vyšetřování vražd stojí, a dopouštění se chyb se lze často setkat s případy, kdy vůbec k objasnění tak závažného trestného činu nedojde, nebo až po příliš dlouhé době, což má své konsekvence. Tento stav, kdy pachatel stále orgánům činným v trestním řízení uniká, vzbuzuje v široké veřejnosti obavy z možného opakování činu. Také k tomu v některých případech dochází. Následně se v důsledku tohoto faktu snižuje důvěra veřejnosti nejen v orgány činné v trestním řízení, ale též v právní stát.

Práce na místě činu není někdy precizní, nejsou zajištěny všechny **kriminalisticky relevantní stopy**, které by pachatele pomohly usvědčit a v důsledku tohoto se orgány činné v trestním řízení dostávají do důkazní nouze.

Také se lze občas setkat s případy, kdy někteří kriminalisté přistupují k **ohledání místa činu** s předpojatým názorem o mechanismu děje o osobě pachatele, motivu jeho jednání, spoléhají na své znalosti a zkušenosti a vyslovují předčasné soudy. V důsledku takového nekritičnosti je velmi pravděpodobné, že se objasňování a vyšetřování vraždy může začít ubírat nesprávným směrem. V této souvislosti musím citovat zkušeného policejního komisaře pana por. Bc. Josefa Marka. Souhlasím, že jediné při zachování takového postupu se lze vyvarovat kardinálních chyb. „Každý případ sebevraždy se navíc v počátku vyšetřuje s podezřením na vraždu. Nikdy si dopředu nedovolím vyslovit slovo sebevražda, na to jsem opravdu skoupý. Konečné rozhodnutí vydám, teprve když je naprosto spolehlivě prokázáno, že v daném případě lze skutečně vyloučit cizí zavinění smrti“.

Dále je zapotřebí nechybovat při **prověřování alibi** vytipovaných podezřelých osob, resp. je prověřovat s velkou pečlivostí.

Situace na místě činu nebo na místě nálezů mrtvol musí být detailně popsána a zaprotokolována tak, aby bylo možné později záznamy z protokolu použít ať už k prověření získaných důkazů, nebo k provedení rekonstrukce. **Protokol o ohledání místa činu** je v trestním řízení důkazním prostředkem, proto se nesmí stávat, že by chyběly údaje o druhu, počtu nebo místě nalezení stop a věcí.

Znovu musím zmínit **faktor času**, který hraje důležitou úlohu v co možná nejrychlejším dostavení se na místo činu a v započítí s ohledáním. Každá stopa může být

⁸⁰⁾ Novotný O., Zapletal J. a kol.: Kriminologie. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, str. 281 - 282

z kriminalistického hlediska pro konečný výsledek vyšetřování velmi významná a jakékoliv prodlevy jsou hrozbou jejich ztráty. Především, pokud se ohledání provádí v terénu, často vlivem povětrnostních a jiných podmínek jsou tyto poškozeny, ne-li zničeny.

U mnoha zajištěných stop na místě činu, na místě nálezu mrtvol, při domovní, nebo osobní prohlídce je třeba, aby byly zkoumány příslušnými znalci z různých oborů, je tedy nutno, aby tyto věci byly odeslány a **expertizy** včas a řádně provedeny. Nedodržení tohoto postupu může mít pro další průběh vyšetřování nedozírné následky, jelikož tyto věci často slouží jako důkaz v trestním řízení.

V každém stadiu vyšetřování trestného činu vraždy je nutno průběžně hodnotit důkazní situaci a učinit závěr o tom, jaký vztah mají zajištěné stopy a důkazy k okolnostem trestného činu. Všechny důkazy mají stejnou váhu, žádný nesmí být apriori upřednostňován. Musí být hodnoceny jednotlivě i ve svém souhrnu pečlivě a objektivně.

Dále je taktéž zapotřebí velmi intenzivně pátrat po **odcizených věcech**, které mohou být další stopou k pachateli, je třeba věnovat pozornost překupníkům, inzerci, zda nejsou předměty podobného druhu jimi nabízeny.

Velmi důležitá je i těsná **spolupráce vyšetřovatele a soudního lékaře**. A to v oboustranném směru. Soudní lékař by měl být k ohledání místa činu přizván. Pro správné vypracování znaleckého posudku je takový postup velmi žádoucí s ohledem na fakt, že soudní znalec, tak jako každý znalec, získává znalosti o skutečnostech, které mají být dokazovány, často nepřímo až v průběhu trestního řízení, a to prostřednictvím informací v podobě vysvětlení, v podobě spisového materiálu podaných mu orgány činnými v trestním řízení. Bezprostřední pozorování, tj. přítomnost soudního znalce při ohledání na místě činu, může napomoci utvoření si správné představy o situaci na místě činu a nespolehat se jen na přesnost a úplnost informací podaných mu vyšetřovateli nebo kriminalisty, a tak následně předejít možným nesrovnalostem v obsahu znaleckého posudku. Taktéž je ale z mnoha důvodů žádoucí, aby nebyla omezena komunikace ve směru vyšetřovatel – soudní lékař jen na doručení usnesení o provedení soudní pitvy a listu o prohlídce mrtvého, ale aby byl vyšetřovatel přímo při soudní pitvě přítomen. Důležitost je možném okamžitém taktickém zaměření postupu objasňování a vyšetřování dané události v úvaze o použití prostředků kriminalistické taktiky a techniky a ve vzájemné současné výměně informací, které napomáhají k vyhodnocení situace a stanovení verzí pro další vyšetřování.

Dalším důležitým momentem je **nepodcenění přijetí oznámení o pohřešované osobě**. V každém případě by měly být všechny úkony prováděny tak, jako by pohřešovaná osoba byla obětí trestného činu vraždy, i když tomu tak být nemusí. Je nutné ihned bez zbytečných prodlev započít s pátráním, zjistit nejzákladnější informace o stycích pohřešovaného o jeho vztazích s jinými osobami atd. Téměř vždy s sebou časová ztráta v zahájení pátrání po pohřešované osobě nese obtížnost, ne-li nemožnost ověření některých skutečností významných pro vyšetřování a následné dopadení pachatele.

Vyšetřování takto závažného trestného činu nemůže být prováděno jednotlivcem, ale ani jednotlivci, tím chci říci, že k dosažení adekvátního výsledku je nutná **týmová spolupráce**. K zajištění vysoké kvality prováděných úkonů je nutné, aby se jednalo o pracovníky s praktickými znalostmi a zkušenostmi. Aby mezi nimi probíhala rychlá výměna informací, aby každý pracovník plnil přidělené úkoly přesně a spolehlivě. Důraz by měl být kladen i na organizaci týmu tak, aby byly dle potřeby zřízeny jednotlivé vzájemně propojené skupiny, jejichž činnost by byla koordinována vedoucím týmu, který by schvaloval úkoly navržené vedoucími skupin, zajišťoval součinnost a spolupráci s dalšími útvary, orgány a organizacemi. Také je důležité, aby se od prvního konstituování týmu pro konkrétní případ jeho personální složení příliš neměnilo. Objasnit takto závažný trestný čin je možné jen cílevědomou a systematickou týmovou prací.

Nepochybně vše výše řečené platí, ale nemohu na závěr nedodat, že i při vyšetřování vražd, resp. k jejich řádnému objasnění, je zapotřebí také **náhod a štěstí**, ale i **všímavosti a bystrosti vyšetřujících orgánů**, o tom může svědčit následující případ z kriminalistické praxe.

Jednalo se o velmi brutální vraždu mladé ženy, dlouho se nedařilo získat stopu, která by vedla k dopadení pachatele. Souběžně se ale v tu dobu také vyšetřoval zcela banální případ rozbitých lahví složených v přepravkách před samoobsluhou. Pachatele tohoto přestupku se podařilo zjistit a když byl předvolán k výslechu, policista, který věc sepisoval si všiml bundy s níž se shodoval pásek, který byl nalezen na místě vraždy. Tuto informaci tedy podal kolegovi z kriminálního oddělení. Spolu s jinými důkazy i tato „drobnost“ přispěla k objasnění činu a doznání se pachatele.⁸¹⁾

Nejdůležitějším předpokladem úspěchu při vyšetřování vražd je, dle mého názoru po načerpání mnoha poznatků v průběhu zpracovávání diplomové práce, důsledné a svědomité provádění všech úkonů, pečlivé prověřování všech podezřelých okolností a svědeckých výpovědí, zajišťování věcných důkazů a v neposlední řadě také důsledné prověřování podezřelých osob. Jediný povrchně provedený vyšetřovací úkon může ohrozit celkový úspěch vyšetřování tak závažného trestného činu, jakým vražda je.

⁸¹⁾ <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2003/11/arch19.html> - Městem obcházel strach

Seznam použité literatury

- 1/ Čírtková L. : Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004
- 2/ Chmelík J. a kol. : Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2005
- 3/ Jelínek J., Drašík A., Hasch K., Nováková J., Nováková Š., Sovák Z., Ševčík V.: Trestní právo procesní. Praha: Eurolex Bohemia, 2002
- 4/ Kolektiv autorů : Soudní lékařství. Praha: Grada Publishing, 1999
- 5/ Kolektiv pracovníků správy kriminální služby a správy vyšetřování VB ČSR: Některé zkušenosti z objasňování a vyšetřování závažných trestných činů obecné kriminality. Praha: Správa kriminální služby VB ČSR, 1984
- 6/ Kolektiv pracovníků HSVB a SVVB : Kriminalistická příručka. Praha: Kriminalistický ústav VB, 1967
- 7/ Konrád Z. a kol. : Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Praha: Policejní akademie ČR, 1999
- 8/ Krajník V. a kol. : Kriminalistika. Bratislava: Akadémia policejného zboru v Bratislave, 2005
- 9/ Kriminalistické sborníky. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2000 - 2005
- 10/ Kvapilová H. : Soudní lékařství pro právníky. Pelhřimov: Aleš Čeněk s.r.o., 1999
- 11/ Musil J. a kol. : Kriminalistika. Praha: Naše vojsko, 1990
- 12/ Musil J., Konrád Z., Suchánek J. : Kriminalistika. Praha: C.H. Beck, 2001
- 13/ Musil J. a kol. : Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Praha: Univerzita Karlova, 1992
- 14/ Němec M. : Kriminalistická taktika pro policisty. Praha: EUROUNION, 2004
- 15/ Novotný O., Zapletal J. a kol. : Kriminologie. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001
- 16/ Novotný O., Dolenský A., Jelínek J., Vanduchová M. : Trestní právo hmotné I. Obecná část, 2. přepracované vydání. Praha: Codex, 1995
- 17/ Pavlíček V. a kol. : Ústava a ústavní řád České republiky 2.díl Práva a svobody. Praha: Linde Praha a.s., 1999
- 18/ Pavlovský P.: Soudní psychiatrie pro právníky. Praha: UK Karolinum, 1998
- 19/ Pješčak J. a kol. : Kriminalistika III. Praha: VŠ SNB, 1985
- 20/ Pješčak J. a kol. : Kriminalistika. Praha: Naše vojsko, 1986
- 21/ Pješčak J. a kol. : Základy kriminalistiky. Praha: Naše vojsko, 1976
- 22/ Porada V. a kol. : Kriminalistika. Brno: CERM, 2001
- 23/ Rybář M.: Základy kriminalistiky. Pelhřimov: Aleš Čeněk s.r.o., 2001
- 24/ Stach J.: Metodika vyšetřování vražd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005
- 25/ Straus J. a kol. : Biomechanika pádu z výšky. Praha: Policejní akademie ČR, 2004
- 26/ Straus J. a kol. : Kriminalistická metodika. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2006
- 27/ Straus J. a kol. : Kriminalistická taktika. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2005
- 28/ Straus J.- Porada V. a kol. : Kriminalistická daktyloskopie. Praha: Kriminalistický ústav, 2005
- 29/ Straus J.- Porada V. a kol. : Kriminalistická trasologie. Praha: Kriminalistický ústav, 2004
- 30/ Straus J. a kol. : Úvod do kriminalistiky. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004
- 31/ Strejc P. : Soudní lékařství pro právníky. Praha: C.H.Beck, 2000
- 32/ Šámal P., Púry Fr., Rizman St. : Trestní zákon – komentář II.díl (§ 91 - § 301), 6.doplněné a přepracované vydání. Praha : C.H.Beck, 2004
- 33/ Štefan J., Mach J. : Soudně lékařská a medicínsko - právní problematika v praxi. Praha: Grada Publishing, 2005

34/ www.mvcr.cz – časopis Policista, 1997-2006

35/ www.mvcr.cz – časopis Kriminalistika, 1998 – 2006

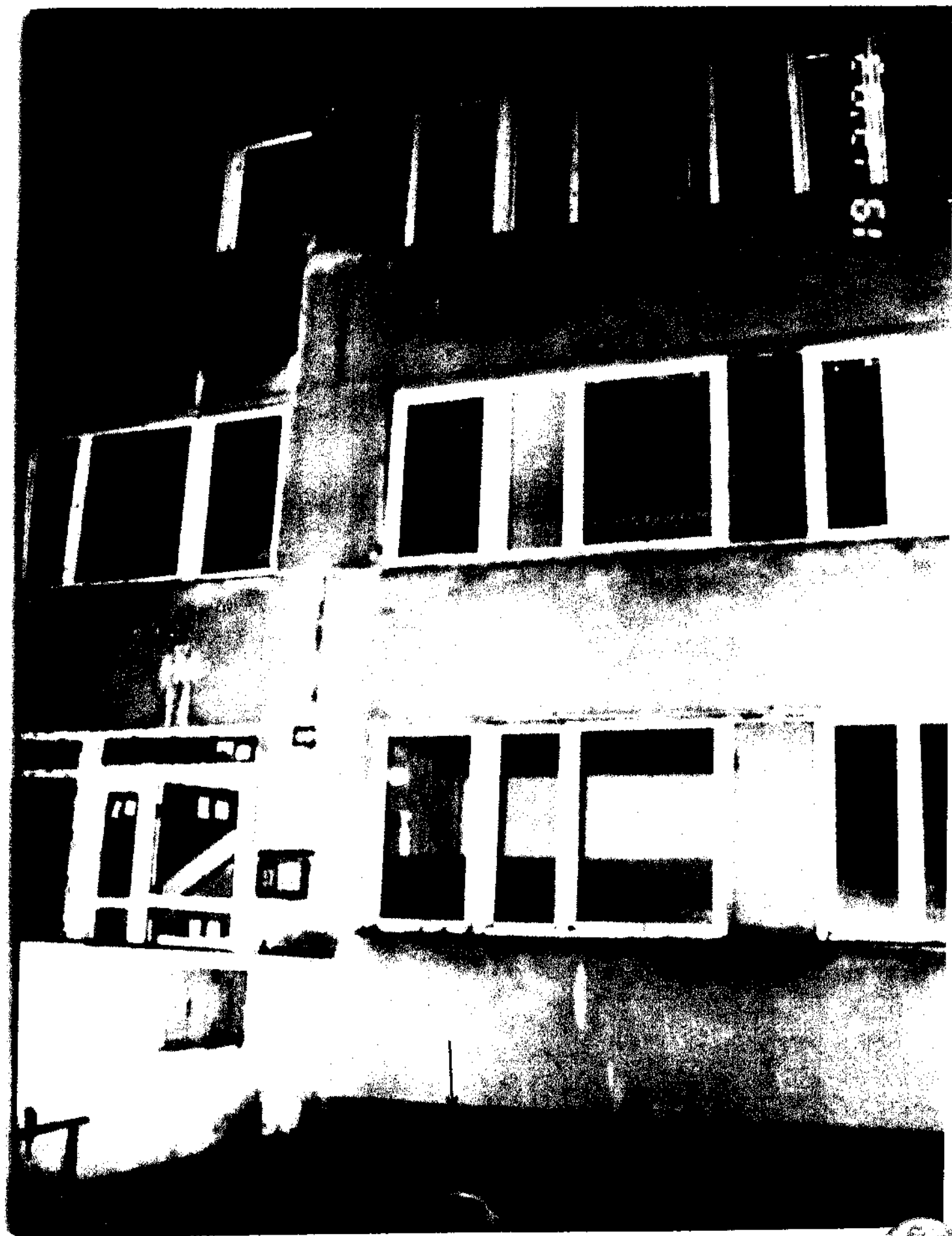
Obrazová příloha

Fotografie č. 2 - vrah - úder tupým předmětem -- čepec sekery

Fotografie č. 3 - sebevražda - skok z okna

Fotografie č. 4 - sebevražda - skok z okna

Fotografie č. 5 - nešťastná náhoda – žena přejetá vlakem

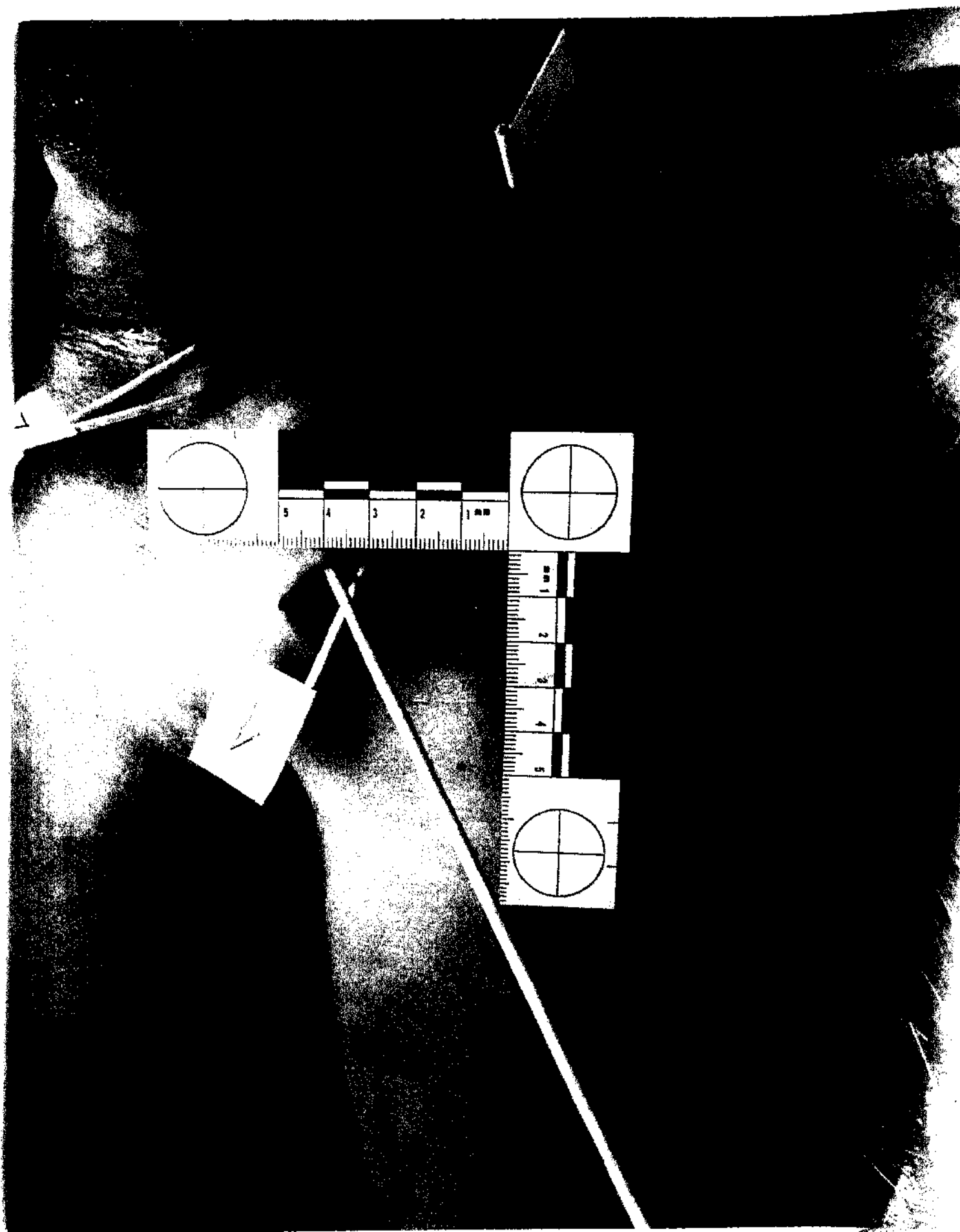

Fotografie č. 7 - soudní pitva

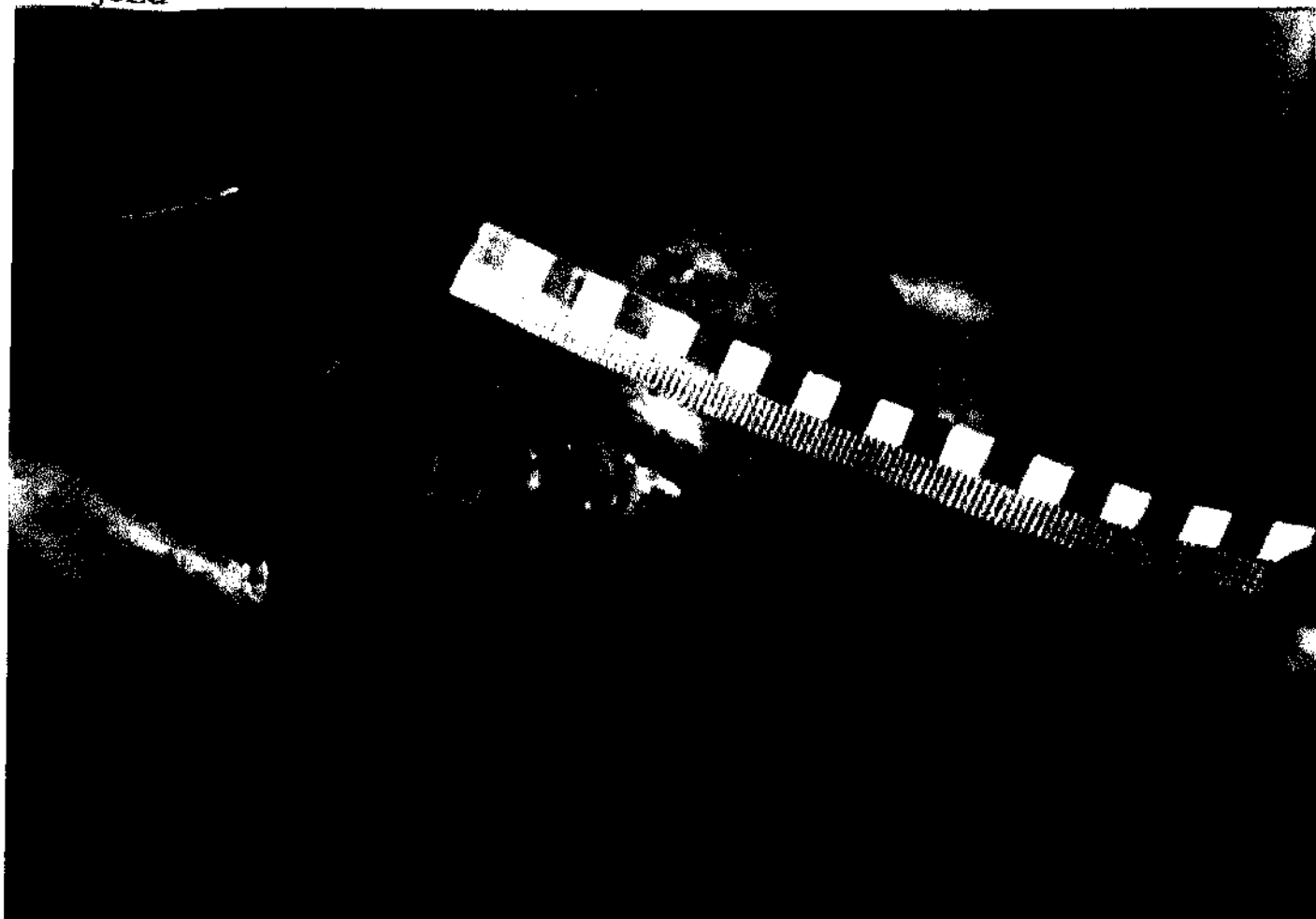
Fotografie č. 8 - vražda – bodnořezná poranění

Fotografie č. 9 - vražda - zástřel ruky s částí deformované střely u mnohočetného střelného poranění

Fotografie č. 10 - postmortální poranění na lebce způsobené plovoucí mrtvole na česlech
jezu

Fotografie č. 11 - sebevražda – skok z mostu – hnilobné procesy v důsledku následného působení vodního prostředí na tělo mrtvoly

